STRIPSCHRIFT

LUCIEN DE GIETER
SETH

NUMMER 356-357 * €8,90

JAN VAN HAASTEREN

→ REDACTIO

Stripschrift is breed geöriënteerd, en ook deze keer kunnen wij onze lezers weer een nummer voorschotelen dat een leuke combinatie bevat van geschiedschrijving en actualiteit.
In dit dubbeldikke kerstnummer staan wij stil bij twee auteurs 'uit den ouden doosch': Frans Masereel en Jan van Haasteren. Voor diverse tekenaars geldt Masereel als lichtend voorbeeld vanwege zijn stripachtige linoleumsneden. Het grote publiek kent hem echter nauwelijks. Jan van Haasteren maakte strips, maar tegenwoordig houdt hij zich vooral bezig met zijn vermaarde puzzelontwerpen. Een wirwar van figuren die door de complexiteit het puzzelen bemoeilijkt. Ergens doen de illustraties van Van Haasteren denken aan de middeleeuwse schilderijen van Pieter Breughel die ook vol staan met kleine taferelen.
Dit laatste nummer van 2003 biedt echter ook ruimte aan een aantal zeer actieve striptekenaars: Seth leidt ons door Canada, Lucien de Gieter en Sussi Bech voeren ons naar het oude Egypte en met Maarten Pathuis blijven we in ons koude kikkerlandje.
En als aanloopje naar de kerstvakantie hebben we een speciale puzzel bedacht. Hoewel de puzzel niets met Jan van Haasteren te doen heeft, zijn er wel puzzels van hem te winnen. Terwijl de sneeuw zachtjes op de daken valt en kerstliedjes uit de speakers klinken, kan een ieder lekker dicht bij de open haard gekropen op speurtocht.
Veel lees- en puzzelplezier!

→ OMSLAG

Voor het omslag tekende Jan van Haasteren een prent met daarop een overzicht van belangrijke figuren uit zijn oeuvre. Op de achterste rij staan Erik, Thomas, Tinus Trotyl, De stuntels, Baron van Tast tot Zeveren, Oom George en Sjaak. En ervoor: Opa, Aafje Anders, een haai, de Brainbox, Ome Arie en Brian.

Cartoons en racisme

Het landelijk bureau ter bestrijding van rassendiscriminatie (LBR) brengt geregeld een krant in omloop waarin zij aandacht vragen voor hun zaak. Op de achterzijde van de *Zebra-muurkrant* heeft deze keer Barbara Stok een cartoon getekend waarin zij de vooroordelen die er heersen fijntjes tot uitdrukking brengt. Voor meer informatie over het LBR of de muurkrant met Barbara Stok, die voor €1,15 exclusief porto verkrijgbaar is, kan de site *www.lbr.nl* worden bezocht. TdKworden bezocht. TdK

HEB JE WEER ZO'N ARME MOSLIMVROUW DIE THUIS NATUURLIJK ONDERDRUKT WORDT EN GEEN WOORD NEDERLANDS SPREEKT. DAT DIE VROUWEN NIET WAT BETER VOOR ZICHZELF OPKOMEN.
HEB JE WEER ZO'N LOSBANDIGE AUTOCHTOON DIE NATUURLIJK VEEL TE VEEL IN DE KROEG HANGT EN GEEN ENKEL BELANG HECHT AAN EEN SERIEUZE RELATIE. DAT IEMAND ZO KAN LEVEN.
ANNEMARIE (30) WERKT FULLTIME ALS PROGRAMMEUR. EN IS KORT GELEDEN GETROUWD MET HAAR EERSTE EN ENIGE LIEFDE.
FADOUA (31) IS MET EEN EIGEN BEDRIJF BEGONNEN ALS JURIDISCH ADVISEUR. ZE IS BIJNA KORT VIER JAAR GETROUWD

HET NEDERLANDS STRIPMUSEUM GRONINGEN

Nederlands Stripmuseum

Op 8 oktober presenteerde Theo Kemperman, de directeur van het Nederlands Stripmuseum het nieuwe logo van zijn organisatie. Het museum moet nog voor Pasen 2004 haar deuren openen. Meer nieuws in het volgende nummer. AvO

INHOUD

2 **ACTUA**

10 **JAN VAN HAASTEREN**
Rob van der Nol

18 **ARCHIEF→ JAN VAN HAASTEREN**
Rob van der Nol

24 **SETH**
Rik Sanders

28 **FRANS MASEREEL**
Willard Mans

31 **BITS & PIECES**
Ben Bits

32 **LUCIEN DE GIETER**
Jean-Marie Mievis

44 **MAARTEN PATHUIS**
Teus de Kruijf

48 **SUSSI BECH**
Frank Madsen

54 **UITSLAG LEZERSENQUÊTE 2003**

56 **DE BOVENTOON**

64 **HEINZ SERVICE SPREAD**

68 **HET EINDE VAN NERO**

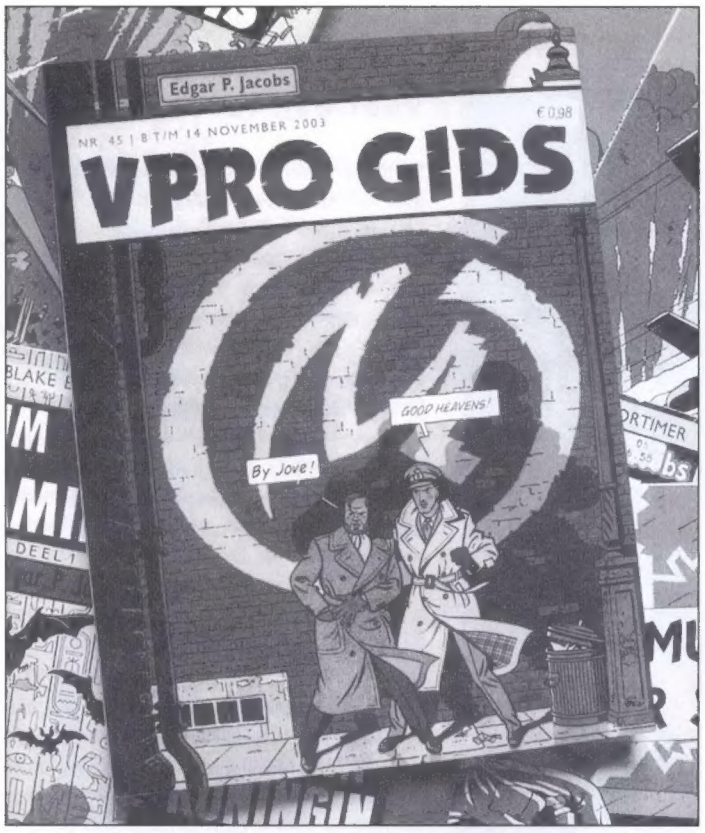

By Jove!

Naar aanleiding van het verschijnen van het nieuwe *Blake & Mortimer*-verhaal *De sarcofagen van het 6e continent* van André Juillard en Yves Sente pakte opvallend genoeg de *Vpro-gids* uit met een hoofdartikel over deze strip. Auteur Michel Kempeneers laat daarin zijn licht schijnen over de ontwikkeling van de reeks. Hij oordeelt dat de serie ook na de dood van geestelijk vader E.P. Jacobs nog steeds de moeite loont, ook al heeft de strip de schijn van oubolligheid tegen.

Kempeneers wijst verder op allerlei activiteiten in 2004: dan is het honderd jaar geleden dat Jacobs werd geboren. Er staan twee grote exposities op het programma: tot 30 april *Blake et Mortimer à Paris* in Musée de l'Homme (Parijs) en van 30 maart tot 12 september *De eeuw van Jacobs* in het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal in Brussel (en tevens al te zien op het festival van Angoulême eind januari). Als klapstuk draait als alles meezit de verfilming van *Het gele teken* van regisseur James Huth in de bioscopen. De cover van *Vpro-gids 45* verwijst naar deze stripklassieker.

Over covers gesproken: naar verluidt heeft het Atomium, dat een prominente rol speelt in dit eerste deel van het tweeluik *De sarcofagen van het 6e continent*, de oorspronkelijke cover verboden. Daarop stond het bouwwerk zwaar beschadigd afgebeeld. Oorzaak: een in het verhaal gepleegde terroristische aanslag tijdens de wereldtentoonstelling van 1958 in Brussel. De directie van het Atomium vond deze afbeelding afbreuk doen aan het beeldmerk 'Atomium'. Pardon? Praten we hier over hetzelfde doorgeroeste gebouw waar bezoekers met gevaar voor eigen leven gammele, houten roltrappen op worden gestuurd? RS

Toen was geluk heel gewoon stopt

De serie Toen was geluk heel gewoon *was bijna van de buis gehaald door de Kro. Er zouden geen nieuwe afleveringen meer gemaakt mogen worden. Met als resultaat uiteraard veel brieven van ongeruste kijkers. Resultaat is dat er voorlopig weer een aantal afleveringen wordt geproduceerd, maar waarschijnlijk zal daarna toch definitief het doek gaan vallen.*
Aan de gelijknamige strip van Eric Heuvel en Studio Noodweer, die in Mikrogids *en* Studio *wordt gepubliceerd, komt aan het eind van dit jaar wèl definitief een einde. Dit vraagt om brieven van ongeruste striplezers! AW*

Fanny & Co a.k.a. Kiekeboe

In november verscheen alweer het vierde nummer van *Fanny & Co* op de Nederlandse markt. Het is het eerste deel van uitgeverij Unieboek, een zustermaatschappij van Standaard Uitgeverij, dat géén herdruk is van een oud *Kiekeboe*-verhaal, maar dezelfde inhoud kent als het laatst uitgebrachte *Kiekeboe*-album. Standaard heeft eerder een heus onderzoeksbureau de opdracht gegeven om onder Nederlandse kinderen te peilen welke strips de potentie in zich hebben de Nederlandse markt te veroveren, meldt Tille Dop van uitgeverij Unieboek. Alhoewel verkoopcijfers van *Kiekeboe* in Nederland anders doen vermoeden, bleek deze strip genoemd vermogen wel degelijk te bezitten. Met de nieuwe reeksnaam *Fanny & Co* (Kiekeboe bleek te veel te worden geassocieerd met het kinderspelletje) en de nodige promotionele activiteiten, probeert de serie nu alsnog voet aan Nederlandse stripgrond te krijgen. Ook in 2004 zullen vier nieuwe *Fanny & Co*-albums verschijnen. Gelukkig behoeven de reeds bestaande *Kiekeboe*-fans zich geen zorgen te maken over hun, qua inhoud, identieke albums. Standaard zal op bescheiden schaal de Nederlandse stripwinkels blijven voorzien van *the real thing*. Unieboek meldt desgevraagd vooralsnog geen verdere stripactiviteiten op de kalender te hebben staan. TdK

Inkleurders ontslagen bij Duck

Vorig jaar was het nog feest bij de Disney-redactie van Sanoma: *Donald Duck* bestond vijftig jaar. Nu, een jaar later, is de stemming omgeslagen. In het kader van een grote reorganisatie binnen Sanoma Uitgevers moet ook de Disney-redactie fors bezuinigen. De grootste klap valt bij de inkleurafdeling, waar vijf mensen (niet allemaal voltijds) werken: die is opgeheven. Het inkleurwerk wordt overgeheveld naar Italië, waar de arbeidskosten lager liggen en Sanoma geen last heeft van het oplopend rsi-verzuim waardoor de inhuurkosten van freelancers sterk zijn gestegen. Het gaat hierbij niet alleen om inkleurwerk voor het weekblad *Donald Duck*, maar ook om andere periodieken (*Disneyland*, *Katrien*), albums, pockets en incidentele uitgaven. Het vijftal inkleurders zit momenteel in een zogeheten herplaatsingsperiode van een half jaar tot 1 maart 2004, maar soortgelijke vaste banen als bij *Duck* bestaan niet meer. Een aantal inkleurders vecht via een advocaat het ontslag aan. Het Finse Sanoma nam de publiekstijdschriftendivisie in 2001 over van VNU. Daarbij beloofde het bedrijf dat alles bij hetzelfde zou blijven en er geen ontslagen zouden vallen.

Bij de Disney-redactie is het besluit hard aangekomen. Niet alleen werken de meeste inkleurders al jaren bij de redactie, ook ontgaat de medewerkers de noodzaak tot bezuinigen. 'De Disney-redactie heeft het hoogste rendement, zo'n 40 procent, van alle Sanoma-bladen', zegt Yvonne Dankfort, bestuurder bij de journalistenvakbond NVJ. Zij wijst er op dat Sanoma-topman Pim de Wit een algemene reorganisatie heeft afgekondigd onder de misplaatste naam 'Operatie Ronaldo' (een topvoetballer met neiging tot corpulentie die pas afgeslankt tot wereldprestaties komt). 'Elke uitgever, ongeacht de resultaten, moest een bezuinigingsplan indienen, waarna de hoofdredacties de opdracht kregen het uit te voeren: een *top-down*-aanpak waarmee redacties onderling uitgespeeld worden.' Dankfort vertelt dat de redactieraad van Disney zich samen met de NVJ verzet heeft tegen de plannen, maar dat hoofdredacteur Thom Roep uiteindelijk toch akkoord ging met het opdoeken van de inkleurafdeling. 'Roep heeft deze groep als wisselgeld gebruikt om te voorkomen dat ook de tekenafdeling gesloten zou worden. In dat geval zouden de Disney-producties voortaan uitsluitend worden uitgevoerd door freelancers of ingekocht in het buitenland.' Volgens haar zagen redactieleden het daarna niet zitten om het vertrouwen in hoofdredacteur Roep op te zeggen of een staking uit te roepen. 'Ze maken zich – begrijpelijk – eveneens zorgen over het behoud van hun eigen baan.'

Winnie Moltmaker, de uitgever van het Disney-cluster, volstaat met een summiere reactie. Zij stelt dat er geen uitgaven zijn stopgezet als gevolg van de reorganisatie en dat de sanering geen consequenties heeft voor de redactionele formule van *Donald Duck*. 'Ook eigen Nederlandse verhalen worden nog steeds geproduceerd.' NVJ-bestuurder Dankfort waarschuwt echter dat bij een volgende bezuinigingsronde de vaste tekenaars maar ook vormgevers alsnog hun congé kunnen krijgen. Volgens ingewijden, die anoniem willen blijven, hebben directie en uitgevers bij Sanoma geen oog voor de kwaliteit van het inkleur- en tekenwerk en het eigen gezicht van Donald Duck in Nederland. 'Het is korte-termijndenken, enkel gericht op winstmaken. Zusterblad *Tina* werkt bij voorbeeld al langer met Italiaanse tekenstudio's, waar regelmatig fouten worden gemaakt door communicatieproblemen vanwege het taalverschil.' RS

Urbanus getekend voor een levend publiek

FOTO DIETER VERBEECK

De makers van *Urbanus* zorgen ervoor dat ze met hun strip in de spotlights blijven. Na de feestelijkheden rondom hun honderdste album eerder dit jaar werd album 102 voor een levend publiek vervaardigd. In een winkelcentrum te Wijnegem (België) hebben Willy Linthout, Steven de Rie en Hannelore Vantieghem ruim een maand lang acte de présence gegeven om in een nagebouwde Urbanushuiskamer dit album te maken. Uiteraard kwam ook meneer Servranckx zelf geregeld het twintigjarig bestaan van zijn strip meevieren. Achter in het album *De lapjesman* zijn acht pagina's ingeruimd voor een fotoverslag. TdK

Bijstandsstrip

De gemeente Amsterdam wil haar burgers met een stripboek duidelijk maken welke gevolgen er aan de invoering van de nieuwe wet 'Werk en inkomen' vast zitten. Het album *Werk en bijstand in Amsterdam* is onderdeel van een uitgebreide voorlichtingscampagne van de gemeentelijke sociale dienst. Het album is getekend door Aloys Oosterwijk (*Willems wereld*) op scenario van Patty Scholten (*Noortje*) beiden van Comic House.

Opmerkelijk is de naam van de initiatiefneemster aan gemeentelijke zijde: Tamar Frank-further, dochter van oprichter van Het Stripschap P. Hans Frankfurther. 'Strips zijn me met de paplepel ingegoten en ook is er reeds eerder met succes gebruik gemaakt van het medium strip om ingewikkelde regels duidelijk te maken aan een groot publiek, dus was het idee al snel geboren', aldus Tamar. Het volledig in kleur uitgebrachte album telt 24 pagina's en kent een oplage van 25.000 exemplaren, waaronder een klein deel Engels en Turks. Rob Oudkerk, wethouder te Amsterdam, vertoont gelukkig enige realiteitszin en vertelt volledigheidshalve in het voorwoord dat de in de strips opgevoerde hoofdpersonen wel erg gemakkelijk werk vinden (in twee pagina's!) en dat dit in werkelijkheid toch wel even iets anders kan liggen. TdK

Strip2000 wijzigt beleid

Beursorganisator Strip2000 gaat haar beleid aanmerkelijk wijzigen, want niet langer zullen her en der in het land kleine beurzen worden georganiseerd. De organisatie gaat zich vanaf 2004 concentreren op grote evenementen die alle onder de naam Cartoonworld door het leven zullen gaan.

In 2004 gaat het om beurzen in De Brabanthallen (Den Bosch), De Rijnhal (Arnhem) en de Darling Expo (Rijswijk). In 2005 wordt de Jaarbeurs (Utrecht) aan het rijtje toegevoegd. Oppervlaktes van onder de 5000 vierkante meter zijn voor Strip2000 commercieel niet meer interessant genoeg.

Organisatoren die hun beurs de laatste jaren aan Strip2000 hadden 'overgedaan' zal geen strobreed in de weg worden gelegd om de betreffende beurs weer 'terug te nemen'. Zo zal de beurs in Zwolle voortaan weer worden georganiseerd door de oorspronkelijke organisator. AvO

Spelletje XIII'en?

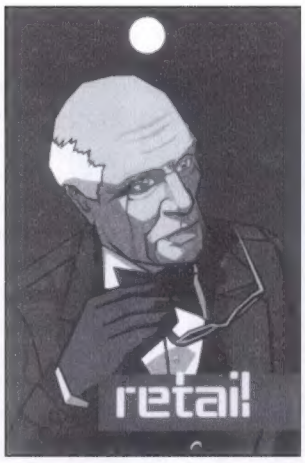

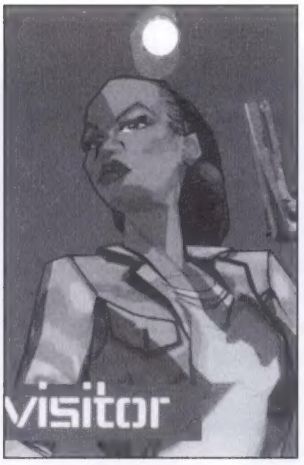

Op donderdag 13 november vond in The Game Syndicate in Rotterdam de presentatie plaats van een game rond de serie *XIII* van William Vance en Jean van Hamme (waar de hiernaast afgebeelde entreebadges werden uitgereikt).
Het spel van Ubisoft volgt in grote lijnen de eerste vijf albums van de reeks, maar kent her en der uiteraard wel enige aanpassingen. De stemmen werden onder andere ingesproken door David Duchovny (*X-Files*), Adam West (*Batman*) en de rapster Eve. Verder werden de beeltenissen van veertien fervente gamers gebruikt voor de *bad guys* in het spel. Uit Nederland was Wouter B. uit Amsterdam de gelukkige.
Fabrice Machecler, één van de makers uit de studio's in Montreux was aanwezig om enige toelichting te geven: 'De heren Van Hamme en Vance hebben ons alle vrijheid gegeven om aan het spel te werken. Zij beseffen zich heel goed dat het hier gaat om een heel ander medium dan wat ze normaliter gewend zijn. Zij zijn heel tevreden met het resultaat.'
Bij de ontwikkeling van het spel zijn ultramoderne technieken gebruikt waar veel gamers heel enthousiast over zijn, blijkens de geluiden die we hoorden toen er eindelijk op zo'n honderd schermen gespeeld mocht worden. Of zoals Machecler het verwoordt: *'It doen't matter if you shoot people in their right eye or in their left... You'll get realtime satisfaction!'*
Stripschrift heeft van MVSP, verantwoordelijk voor de promotie van het spel, een leuk cadeaupakket ontvangen waarvan wij de inhoud graag verloten onder onze lezers. Het gaat om pc-versies van het spel, t-shirts, soundtrack-cd's en grappige stressballen. Stuur voor 15 januari 2004 een mailtje naar *xiii@stripschrift.nl* met daarin uw naam, adres en het cadeau van uw keuze en u dingt mee. AvO

→ FLITSEN

➲ Philippe Geluck, de tekenaar van *De kat* is eind oktober in Parijs verheven tot 'Chevallier des Arts et Lettres' oftewel: Ridder in de orde van de Kunst en de Letteren'. François Schuiten is ook al in de adelstand verheven en mag zich voortaan Baron noemen. ➲ De serie *Jommeke* heeft het indrukwekkende aantal van vijftig miljoen verkochte albums bereikt. Om dit te vieren werd album 223 in een exclusief jasje gestoken. ➲ Uitgeverij Boumaar is gestart met de heruitgave van *Kick Wilstra*. Voor een zacht prijsje eindelijk opnieuw voor alle liefhebbers verkrijgbaar ➲ Tony Blair, de Britse premier krijgt een gastoptreden in een aflevering van de animatieserie *The Simpsons* waarin de beruchte familie Londen bezoekt. In januari 2004 te zien op de Engelse tv. Wanneer de betreffende aflevering in Nederland wordt uitgezonden is nog onbekend. ➲ Vanaf eind februari 2004 komt uitgeverij Lombard met een nieuw maandblad: *Pepper News*. Het blad telt zo'n 160 pagina's, waarvan het grootste deel (ongeveer 130 pagina's) gevuld wordt met niet-stripgerelateerde artikelen die worden overgenomen uit bij voorbeeld *De Morgen*, *De Standaard* en diverse andere kranten en tijdschriften van overal ter wereld. In het blad zullen ook dertig strippagina-'s worden gepubliceerd, maar... En nu komt het vreemde... Pascaline Laurent van Lombard legt uit: 'Het gaat om drie porties van tien strippagina's (voorin, middenin en achterin het blad) van nog niet verschenen albums uit de fondsen van Lombard en Dargaud. Om precies te zijn: de laatste tien platen van de betreffende albums. Deze strippagina's dienen als zogenaamde *teaser* voor de lezers van het blad, die zich - zo verwachten wij - waarschijnlijk niet binnen de oorspronkelijke doelgroep van onze uitgeverij bevinden. *Pepper News* wordt Franstalig, maar wij hopen dat we het blad binnen twee jaar ook in een Nederlandse vertaling kunnen gaan produceren'. ➲ Het weekblad *Panorama* heeft naar aanleiding van het verschijnen van het blad *Linda*, dat is opgehangen aan de persoon Linda de Mol, nepcovers laten maken van andere mogelijke personality-bladen. Het blad *Georgina* (naar Georgina Verbaan) werd gemodelleerd naar het vrolijke weekblad *Donald Duck* ➲ In *Bouterbode 14* van het Paulus Archief wordt uitgebreid uit de doeken gedaan wat er allemaal is misgegaan met de striptas voor leden van Het Stripschap tijdens de jongste editie van De Stripdagen. Speciaal voor de gelegenheid werd *Bouterbode 13½* gedrukt en aangeleverd bij de organisatie, maar het prima initiatief tot herintroductie van het jaren geleden afgeschafte 'cadeautje' liep uit op een drama: de mensen die de tassen zouden komen vullen kwamen op één na niet opdagen. Bestuurslid Peter van der Linden noemt het in een e-mail aan *Bouterbode* een 'geluk bij een ongeluk' dat de uitnodigingsbrief te laat bij de leden werd bezorgd, dat de vermelding van de striptas achterin het programmaboek stond en niet voorin, dat Het Stripschap zelf geen stand had, en dat er nergens duidelijk werd aangegeven waar het kleinood kon worden opgehaald. Anders had het pas echt een rommeltje geworden. ➲ Paul Verhoeven gaat samen met Jan Bosdriesz een documentaire maken over Dick Bos en zijn schepper Alfred Mazure. Het filmplan wordt geschreven door Verhoevens oude kompaan Gerard Soeteman. ➲ Op 1 april 2004 start Fantagraphics met *The Complete Peanuts* van Charles M. Schulz. In 12½ jaar tijd zullen 25 delen het daglicht zien met alle dag- en weekstrips die Schulz ooit maakte. Een waar megaproject dat qua vormgeving wordt verzorgd door stripmaker Seth. Het eerste deel telt 320 pagina's, kost $28.95 en omvat de jaren 1950-1952. Geïnteresseerden die vóór 1 februari 2004 intekenen via *www.fantagraphics.com* hoeven geen verzendkosten te betalen en hebben het boek al in huis voor het in de boekhandel ligt.

DIT IS MENEER, OUWE ... DE ZAAK IS BEZET... ZELFBEHEER WEET JE WEL ...
WAT?!
„MUITERIJ! RUDOLF NATUURLIJK WEER! AGITATOR! ANARCHIST! HOE KUN JE OOK OOIT'N ROODNEUSRENDIER VERTROUWEN!
MAAR BEGRIJP HET DAN TOCH!! DIT IS ONMOGELIJK! IK BEN HET VAN OUDS VERTROUWDE KERST-SYMBOOL!
01

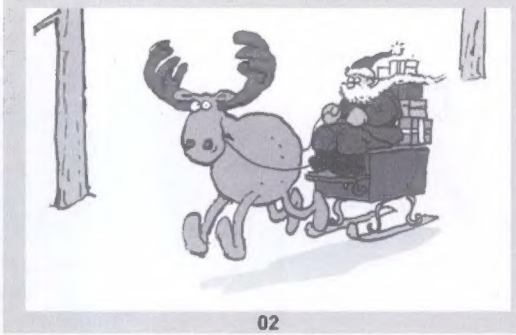
02

03

[ACTUA]

Utrecht heeft De inktpot

Utrecht is een eigen stripblad rijker: *De inktpot*. De redactie presenteerde het eerste nummer feestelijk in het pand van kunstenaarscollectief De Kaasschaaf. Redactielid en tekenaar Nico Stolk vertelde er dat het idee voor een Utrechts blad ontstond tijdens een etentje van *U-blad*, de krant van de Universiteit Utrecht. Daar praatten Niels Bongers, die wekelijks een cartoon publiceert in *U-blad*, en freelance tekenaar Albo Helm, over hun werk en dat van andere tekenaars die voor de krant werken. Zo vroegen ze zich af of er iets bestaat als een Utrechtse stripscene. Niet dus, waarna het wilde plan ontstond om een lokaal striptijdschrift te beginnen.

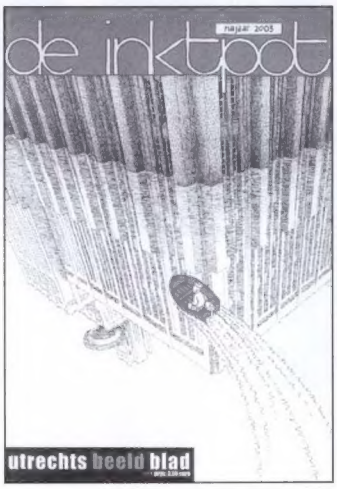

Samen met Stolk benaderden Bongers en Helm tekenaars die iets met Utrecht hebben voor een vrijwillige bijdrage. Bijna een jaar later is het plan realiteit geworden. Het blad wordt in eigen beheer uitgegeven, al krijgt het financiële steun van het Prins Bernard-cultuurfonds. Behalve dat de titel verwijst naar een onmisbaar tekenaarsattribuut is het ook de bijnaam voor één van de hoofdkantoren van de Nederlandse Spoorwegen, een duister pand en één van de meest markante gebouwen van Utrecht. Het ligt in de bedoeling drie of vier nummers per jaar uit te geven.
Het eerste nummer telt zo'n vijftien bijdragen, variërend van oud tot nieuw werk, gemaakt door beginnende èn ervaren tekenaars. De redactie nam het niet zo nauw met de stadsgrenzen, want ook niet-Utrechter Peter Pontiac (had nog een oude strip liggen die in de domstad speelt) en *Fokke & Sukke*-tekenaar Jean-Marc van Tol (woonachtig in de provincie Utrecht) leverden materiaal aan. Andere bekende namen zijn cartoonist Jos Collignon, striptekenares Wilma van den Bosch (*Prinses Aster*) en illustrator Tom Eyzenbach. Leuk is ook de gagstrip *Buismans* van Piet Kroon. Hij is bekend geworden als animatiefilmer - momenteel werkzaam voor Disney Feature Animation - maar maakte vroeger toen hij in Utrecht woonde ook strips. Buismans stond in 1988/89 twee keer per week in *Utrechts Nieuwsblad*.
'Doel van het blad is het vormen van een platform voor tekenaars die Utrecht een warm hart toedragen', zegt Bongers. 'Daarnaast willen we talenten de kans geven om te publiceren.' De redactie zal regelmatig bijeenkomsten organiseren waar tekenaars elkaar kunnen ontmoeten. Volgens Bongers zullen er ook themanummers komen over zaken die typisch Utrechts zijn, zoals de plaatselijke FC, het Utrecht City Plan of de roemruchte historie. *De inktpot* is voor €3,50 te verkrijgen in Utrechtse strip- en boekwinkels. RS
Meer info: Postbus 13283, 3507 LG Utrecht
of *inktpot@ision.nl*

Gladde strips?

De NS lijken hun banden met de stripwereld aan te trekken. Nadat in het verleden Theo van den Boogaard al eens intercitytreinen van mooi beeld mocht voorzien, hebben ze meer recentelijk diverse striptekenaars hun interpretatie van de stiltezones in de treinen laten uitbeelden (zie *Stripschrift 354*). Een nog nieuwer initiatief - cabaretiers en stand-up comedians vermaken de forens tijdens de reis - werd opnieuw door een stripafbeelding onder de aandacht gebracht. Peter de Wit tekende hiervoor een cartoon die in verschillende landelijke bladen werd gepubliceerd. Onder de noemer 'Lachend

→ GAS EN LICHT

DOOR ANDRÉ WIJNTJES

Mark Retera in ANS

Mark Retera begon zijn carrière in het blad *ANS* (Algemeen Nijmeegs Studentenblad). Misschien is dat een reden dat er in het oktobernummer van dit blad aandacht aan deze tekenaar wordt geschonken. In het vraaggesprek met hem gaat hij in op het feit dat drie kranten de strip *Dirkjan* hebben stopgezet vanwege één strookje dat volgens de lezers niet door de beugel kon. Verder zegt hij dat zijn strip nog steeds niet is doorgedrongen in België. Belgen houden blijkbaar meer van Suske en Wiske.

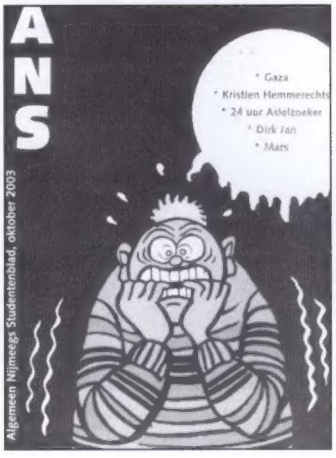

Veronica Magazine

In een artikel in *Veronica Magazine 43* werd ingegaan op het succes van *Fokke & Sukke*. Vier collega-stripmakers komen aan het woord die op hun eigen manier dezelfde vragen beantwoorden. Op de vraag 'Wat is het geheim van Fokke & Sukke?' zegt Hanco Kolk: 'Het geheim

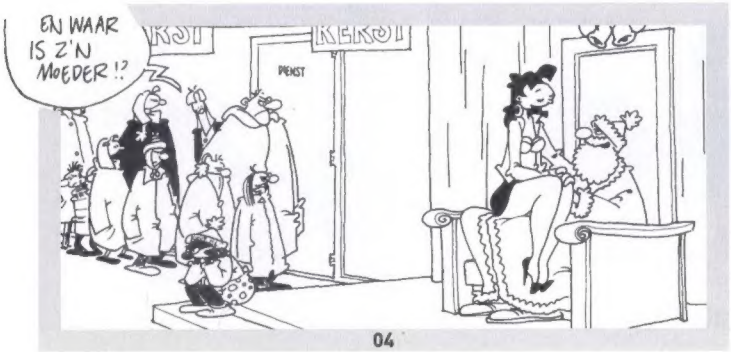

04

05

Hello You! in nieuw (te klein) jasje

In een (school)jaar tijd verschijnen negen nummers van *Hello You!* Het blad voor de groepen zeven en acht van het basisonderwijs brengt de scholieren op een speelse wijze in contact met de Engelse taal. Dit schooljaar heeft het blad een nieuwe *look* gekregen. Het formaat is aanzienlijk verkleind en nogal ongewoon. Qua strips is het blad grotendeels gevuld met oude bekenden. Mars Gremmen, Evert Geradts en Reinder Dijkhuis zorgen voor de hoofdmoot. De opvallendste creatie echter is van Kim Coster die een soort fotostrip met poppen heeft gemaakt. Mocht u geen basisschoolgaande kinderen hebben en toch *Hello You!* willen lezen is een eigen abonnement ook mogelijk. TdK

Meer info: Postbus 409, 5201 AK Den Bosch of *www.helloyou.nl*

ADVERTENTIE

Ik geef die bal 'n knõter en wat denk je? Hole in one! Dus ik zee tegen de caddy: Verdulleme, deze van Regteren Altena is nog niet over the hill!
Hij lachen natuurlijk.
Volgens mij is dit de comedian voor de eerste klas.
MOUSE

door de herfst' moest de reiziger afgeleid worden van de vertragingen en omleidingen. Zo lang de stand-up comedians inderdaad staan en de reizigers mogen zitten, zal er aanzienlijk minder geklaagd worden! TdK

NATUURLIJK PUBLICEREN (STRIP)TEKENAARS AL VAN OUDSHER HUN WERK IN DIVERSE KRANTEN EN TIJDSCHRIFTEN, MAAR SINDS DE VOORPUBLICATIEMOGELIJKHEDEN IN REGULIERE STRIPWEEKBLADEN IN NEDERLAND VERSCHRAALD ZIJN - ALLEEN **DONALD DUCK**, **TINA** EN DE MALMBERG-BLADEN ALS **TAPTOE** RESTEREN NOG - VERSNIPPERT HET AANBOD MEER DAN OOIT. IN WELKE BLADEN IS IN VREDESNAAM WERK VAN EN OVER DIE AUTEURS TE VINDEN? EN HOE KRIJG JE DAT ALLEMAAL OP JE NETVLIES? STRIPSCHRIFT BRENGT REGELMATIG LICHT IN DE DUISTERNIS EN MAAKT OVERZICHTELIJK WAAR AL DIE LIEVELINGSAUTEURS HUN GAS EN LICHT VAN BETALEN. TIPS VOOR DEZE RUBRIEK WORDEN ZEER OP PRIJS GESTELD.

zit 'm in de drie-plaatjesgrap: eerst de titel van de strip, dan de ondertitel en dan de tekening zelf. Meesterlijk!' Mark Retera geeft op de vraag 'Wat doen Fokke & Sukke over tien jaar?' als antwoord: 'Ik gok erop dat we tegen die tijd een Fokke & Sukkepretpark hebben waar je pas naar binnen mag als je geen broek aanhebt.'

Andere tekenaars die naar hun mening werd gevraagd waren Peter de Wit en Marcel Gremmen. Alle collega's tekenden ook een leuke prent.

Boodschappen

In het novembernummer van het gratis maandblad *Boodschappen* verscheen een reclamestrip over de zoute drop van Harlekijn. De strip heet *Circus Harlekijn* en is getekend door Bart van Erkel op tekst van Martin Lodewijk.

06

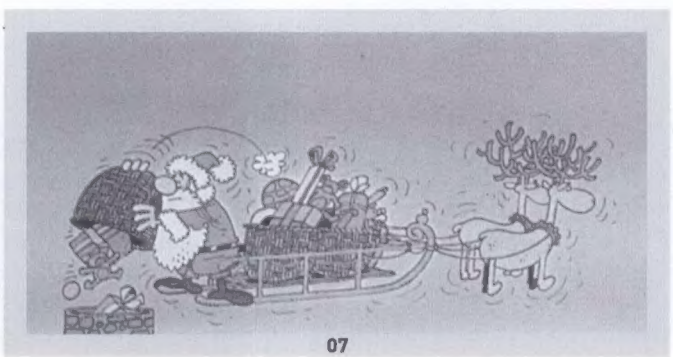

07

08

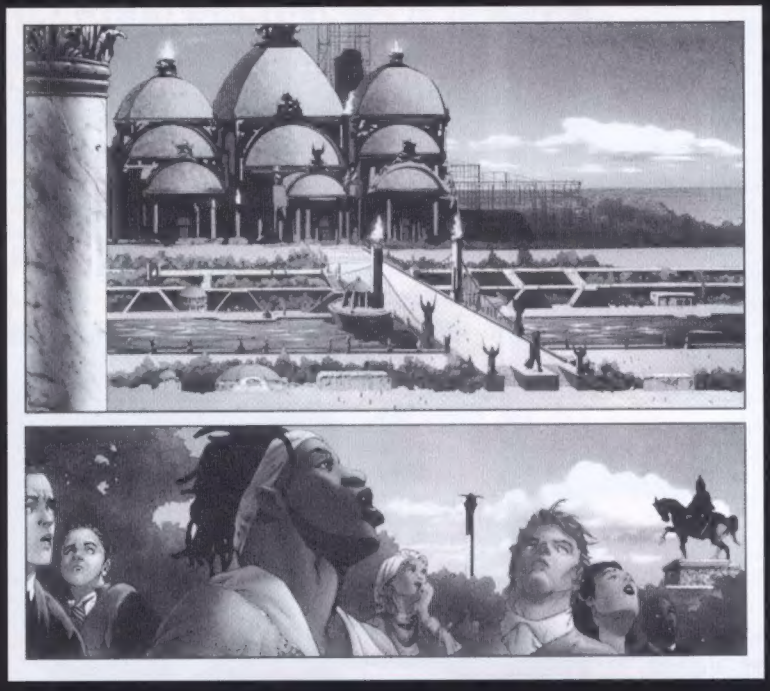

→ Hoogmoed

Dat het verhaal over Bill Jemas, de controversiële directeur van uitgeverij Marvel Comics, een staartje zou krijgen, was duidelijk. Vorig jaar liet hij zich verleiden tot het schrijven van een eigen comic, die zo slecht werd ontvangen, dat van zijn reputatie weinig overbleef. Deze zomer kwam Jemas opnieuw in opspraak. Mark Waid, schrijver van *Fantastic Four*, werd ontslagen omdat hij zich niet kon vinden in de door Jemas voorgestelde richting voor de serie; een beslissing die later van hogerhand werd teruggedraaid.

Met het terugdraaien van een beslissing van de directeur werd een signaal afgegeven. De positie van Jemas stond ter discussie en het wachten was op een officiële verklaring. Die kwam half oktober: Marvel liet weten dat Jemas is afgetreden en dat hij zich toelegt op zijn nieuwe functie als Chief Marketing Officer. Mooie termen, maar waar het op neerkomt, is dat Jemas is weggepromoveerd naar een plek waar hij geen beslissingen kan nemen die direct invloed hebben op de inhoud van de comics. Op zijn beurt houdt ook Jemas de schijn hoog, want in een verklaring zegt hij dat hij uit eigen beweging is afgetreden. Intussen is de tot voor kort bij Fleer werkzame Dan Buckley aangesteld als opvolger. Eindelijk rust in de tent?

Een stuk zuidelijker vallen op het hoofdkwartier van CrossGen in Florida ook klappen. Na het opstappen van onder meer medeoprichter Gina Villa en de berichtgeving over de financiële problemen waar de relatief jonge uitgeverij mee kampt, is onlangs aangekondigd dat negen series worden stopgezet. Het einde van deze series, waaronder de vier waarmee CrossGen is begonnen (*Mystic*, *Sigil*, *Scion* en *Meridian*), wordt uitgelegd als een logisch gevolg van de crossover *The War*, maar het moge duidelijk zijn dat tegenvallende verkoopcijfers een rol spelen.

Overigens heeft directeur Mark Alessi vier jaar geleden bij de lancering van CrossGen geroepen dat het niet snel tot crossovers zou komen, omdat deze slechte vorm van marketing lezers wegjaagt. Als je in financiële problemen zit, zijn je principes blijkbaar niet meer belangrijk.

→ Trends

In de jaren tachtig was het de grimmige superheld, in de jaren negentig was het de variantcover. Zo heeft iedere periode in de comicwereld een paar opvallende trends. Het nieuwe millennium wordt tot nu toe gekenmerkt door de opkomst van de meerdelige verhaallijnen en de acceptatie van graphic novels en trade paperbacks als volwaardige vormen.

VAN LINKS NAAR RECHTS

- ***The Saga of Seven Suns*** **in hardcover bij DC.**
- **Ultimate Spider-Man kruist het pad van de Black Cat.**
- **Meer Whedon in *Tales of the Vampires*.**
- **CrossGen-comic van het eerste uur *Mystic* stopt.**

DOOR **OLAV BEEMER**

Een blik op de lijst met aangekondigde titels levert genoeg voorbeelden op.

Bij DC Comics krijgt de zogenoemde original graphic novel doorgaans gestalte als hardcover. Halverwege januari 2004 verschijnt bij voorbeeld *The Saga of Seven Suns: Veiled Alliances*, een sciencefiction-hardcover door Kevin J. Anderson (schrijver van enkele *Star Wars*-boeken) en tekenaar Robert Teranishi. Het verhaal over hoe de mens in de ruimte op avontuur gaat, dient als proloog voor de boeken *Hidden Empire* en *A Forest of Stars*.

Ook het in paperback uitgeven van verplicht leesvoer wordt niet vergeten. *The Dark Knight Strikes Again*, de opvolger van Frank Millers klassieker *The Dark Knight Returns*, ligt precies op tijd voor kerstmis als tweehonderd zesenvijftig pagina's tellende bundel in de winkels en het bevat naast de oorspronkelijk driedelige miniserie ook veel schetsen. In dezelfde maand is het de beurt aan paperbacks van de WildStorm-serie *Sleeper* (door Ed Brubaker en Sean Phillips) en Alan Moore's *America's Best Comics* (een verzameling nog niet eerder gebundelde specials uit Moore's ABC-universum).

Marvel Comics heeft met de reeks Ultimate-series het concept van de maandelijkse comic nieuw leven ingeblazen: moderne interpretaties van klassieke helden als de X-Men of Spider-Man, overzichtelijk verdeeld in los leesbare, vaak vijf- of zesdelige verhalen. *Ultimate Spider-Man* is inmiddels toe aan het vijftigste nummer, wat natuurlijk wordt aangekondigd als ideaal instappunt voor nieuwe lezers. Schrijver Brian Michael Bendis (*Powers*) en tekenaar Mark Bagley beginnen in dit nummer een verhaallijn over de Ultimate-versie van de Black Cat.

Voor *X-Treme X-Men* wordt het concept nog verder doorgetrokken. De nummers 36 tot en met 39 van deze door Chris Claremont geschreven en door Igor Kordey getekende titel bevatten namelijk één afgerond verhaal en verschijnen binnen het tijdsbestek van een maand. Alle nummers tellen achtenveertig pagina's en kosten maar liefst $3.50. Het is de vraag of het concept van de toegankelijkheid hier niet te veel naar de commerciële kant doorslaat.

olav.beemer@stripschrift.nl

■ **GEBUNDELD** Future Comics komt met een eerste reeks paperback-bundelingen van hun maandelijkse titels. De uitgeverij, opgericht door grootheden van weleer als Dick Giordano, David Michelinie (ooit schrijver van *Amazing Spider-Man*) en Bob Layton, komt in december met bundels van *Deathmask* en *Metallix*.

■ **OVERDAAD** Voorjaar 2004 verschijnt bij Marvel Comics *Spider-Man*, een serie die oorspronkelijk zou worden geschreven door medialieveling Kevin Smith. Nu is Smith vervangen door Mark Millar (*The Ultimates*), die zo veel schrijft, dat een serie meer of minder niet uitmaakt. Terry Dodson neemt de tekeningen voor zijn rekening.

■ **VERVERSING** Marvel Comics blijft schuiven met tekenaars. Zo treedt Chris Bachalo (*Steampunk*) aan als vaste tekenaar van *Captain America*. Begin volgend jaar verhuist Salvador Larroca bovendien van *X-Treme X-Men* naar *Uncanny X-Men* en is Marc Silvestri (oprichter van Imagestudio Top Cow) aangetrokken als de tekenaar van de laatste *New X-Men* verhaallijn van schrijver Grant Morrison.

■ **VAMPIERS** Halverwege december geeft Dark Horse het startschot voor *Tales of the Vampires*, een nieuwe serie door Joss Whedon, bedenker van de televisieserie *Buffy, the Vampire Slayer*. In het eerste nummer werkt Whedon samen met tekenaars als Cameron Stewart (*Catwoman*) en John Totleben (*Swamp Thing*). De hoofdrollen zijn voor de verandering weggelegd voor de monsters.

SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK
EPPO
Kleine Berg 33 • 5611 JS Eindhoven
Tel. 040 - 2 441 882 • Fax 040 - 2 435 873

Yendor
STRIPWINKEL
Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
Tel: 010 - 433 17 10
Fax: 010 - 411 38 54

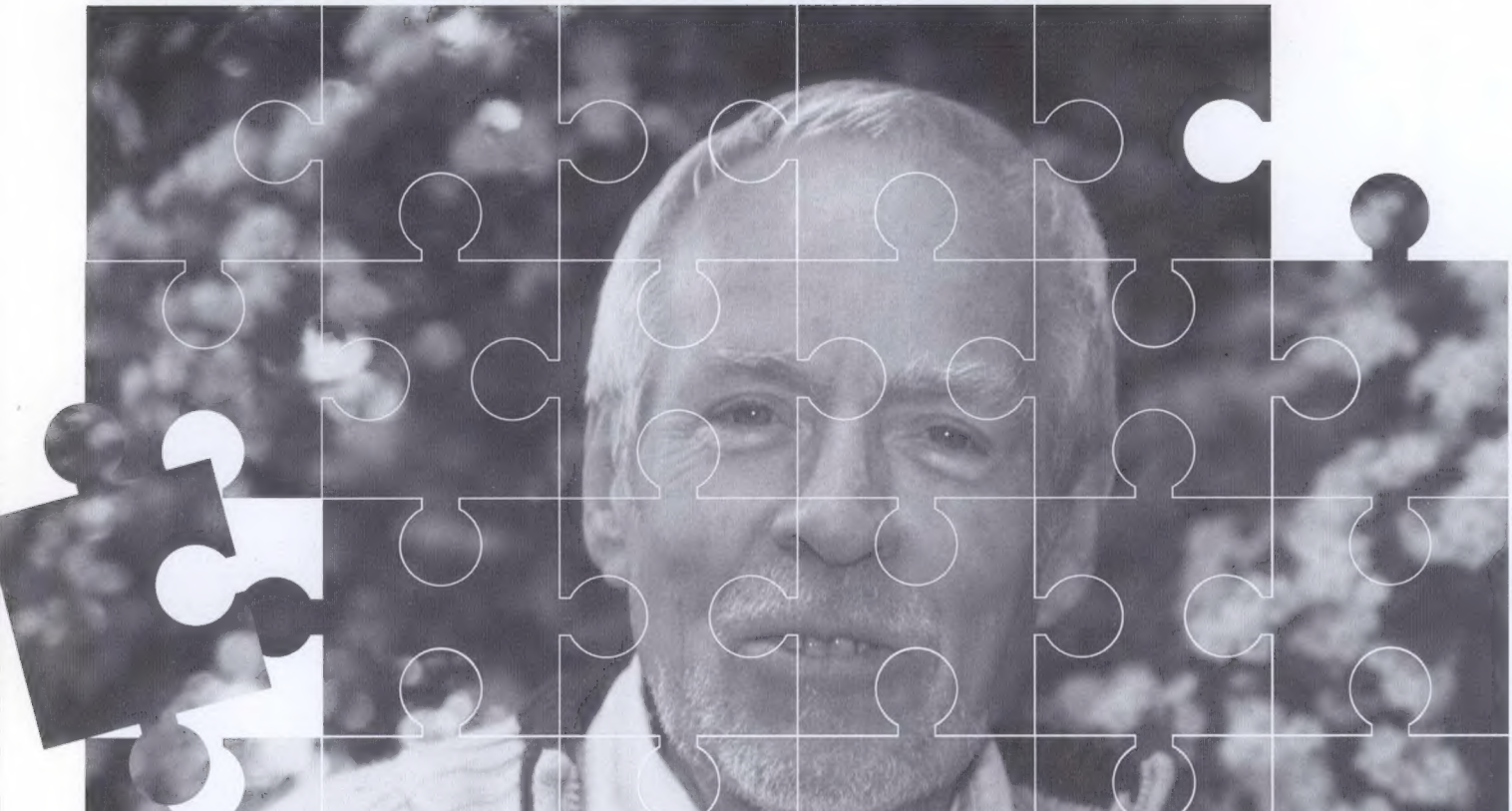

FOTO ROB VAN DER NOL

Jan van Haasteren

dessinateur humorestique

DOOR **ROB VAN DER NOL**

Eigenlijk is Jan van Haasteren (1936) met pensioen. Maar hij kan het tekenen niet laten. 'Als ik niet elke paar weken iets geks kan tekenen, ga ik me beroerd voelen.' Daarom tekent hij nog steeds puzzels voor de firma Jumbo, die inmiddels wereldwijd populair zijn. Reikhalzend wordt er uitgekeken naar 'De nieuwe Van Haasteren'. Zijn puzzels mogen er dan ook zijn. Het zijn opeenstapelingen van visuele grappen en de kopers van de puzzels hebben er minstens zoveel plezier aan als de maker ervan. Wie de carrière van Van Haasteren volgt, zal merken dat het op zich niet eens zo vreemd is dat hij beroemd zou worden met zijn puzzelplaten. Na een 'brave' start bij de Toonder Studio's, kwam hij helemaal los met *Baron van Tast*, een strip die hij samen met Lo Hartog van Banda maakte voor *Pep*. Van Haasteren had zijn stijl gevonden: chaos!

U bent zelf tekenaar, uw ene broer is fotograaf en de ander ontwerpt bouwplaten. Waren uw ouders ook kunstzinnig?

Jan van Haasteren: Niet echt. In elk geval waren het geen beroepskunstenaars. Mijn vader is op latere leeftijd wel gaan schilderen, en het is zeker niet onverdienstelijk wat hij maakt. En oom Gerrit Wiegman, een oom van mijn vader, was kunstschilder, dus waarschijnlijk hebben we langs die weg iets meegekregen.

Kunst speelde vroeger wel een belangrijke rol bij ons. Mijn moeder knipte bij voorbeeld veel illustraties uit tijdschriften en ik kan me nog herinneren dat ze ook de *Panda*-strips uit de krant knipte en bewaarde.

Toch zag mijn vader het niet zo zitten dat ik kunstschilder zou worden. Dàt is wat ik wilde, maar hij kende de armoede van zijn oom. Die heeft zijn hele leven geploeterd en altijd in betrekkelijke armoede geleefd. Pas tegen het eind van zijn leven werd hij bekend en begonnen zijn schilderijen geld op te brengen. Mijn opa had een aardige collectie van hem aan de muur hangen, en daar heeft hij een leuke oude dag van gehad, één voor één verdwenen de schilderijen. En hij is tweeënnegentig geworden!

Maar ik wilde de artistieke kant op en uiteindelijk werden we het eens over de kunstacademie, de richting reclametekenen. Daar was volgens mijn vader wel brood in te verdienen, dat had toekomst.

BOVEN - **Schilderij van Jan van Haasteren. Hij schilderde dit doek op basis van een ontwerp van zijn oom Gerrit.**

Toonder Studio's

U heeft niet lang in de reclame gewerkt...

Toen niet, nee. Dat was niks voor mij. Het was ook heel anders dan nu. Dingen werden aangeprezen door ze zo mooi mogelijk neer te zetten, oersaai dus. Ik wilde er juist iets mee doen, een beetje het soort antireclame dat je tegenwoordig veel in commercials op tv ziet. Maar dat was toen uit den boze. Ik zat er meestal maar wat te tekenen en uiteindelijk hebben ze de hoop opgegeven en kreeg ik een briefje in mijn handen gedrukt met het adres van de Toonder Studio's er op. Daar moest ik maar eens langsgaan, daar zou het me veel beter bevallen... Ik ben op een zaterdagochtend naar Amsterdam gegaan; in de jaren zestig werkte je nog op zaterdag. Ik had helemaal niets om ze te laten zien, dus de avond ervoor heb ik nog als een dolleman van alles zitten tekenen. Als ik er nu op terugkijk, niet bijster goed. Maar ik werd toch aangenomen.

Marten Toonder zag wel iets in uw werk?

Ik heb geen idee, ik heb Toonder die dag niet gezien. Ik werd naar een kamertje gebracht waar even later Börge Ring binnenkwam. Die nam mijn stapeltje tekeningen in ontvangst en ik kon weer gaan. Een week later werd ik gebeld dat er een plaatsje voor me was op de animatie-afdeling en ik kon gelijk aan de slag als *cleaner*.

We werkten met een soort halfanimatie. Normaal gesproken heb je voor een seconde film vierentwintig tekeningen nodig, maar wij deden het met twaalf. Die werden gewoon twee keer gefotografeerd.

We maakten hoofdzakelijk reclamefilms in die tijd, de meeste voor Duitsland. Soms waren het eenvoudige opdrachten, zoals een pak zeep dat door de lucht sprong, maar soms waren het duivelsmoeilijke klussen. Ik kan me nog een filmpje herinneren met allemaal bewegende bloemetjes erin, honderden per tekening. Als je bedenkt dat de lengte van een minuut of vijf voor zo'n filmpje niet ongebruikelijk was, kun je wel uitrekenen hoeveel bloemetjes we hebben getekend, wekenlang!

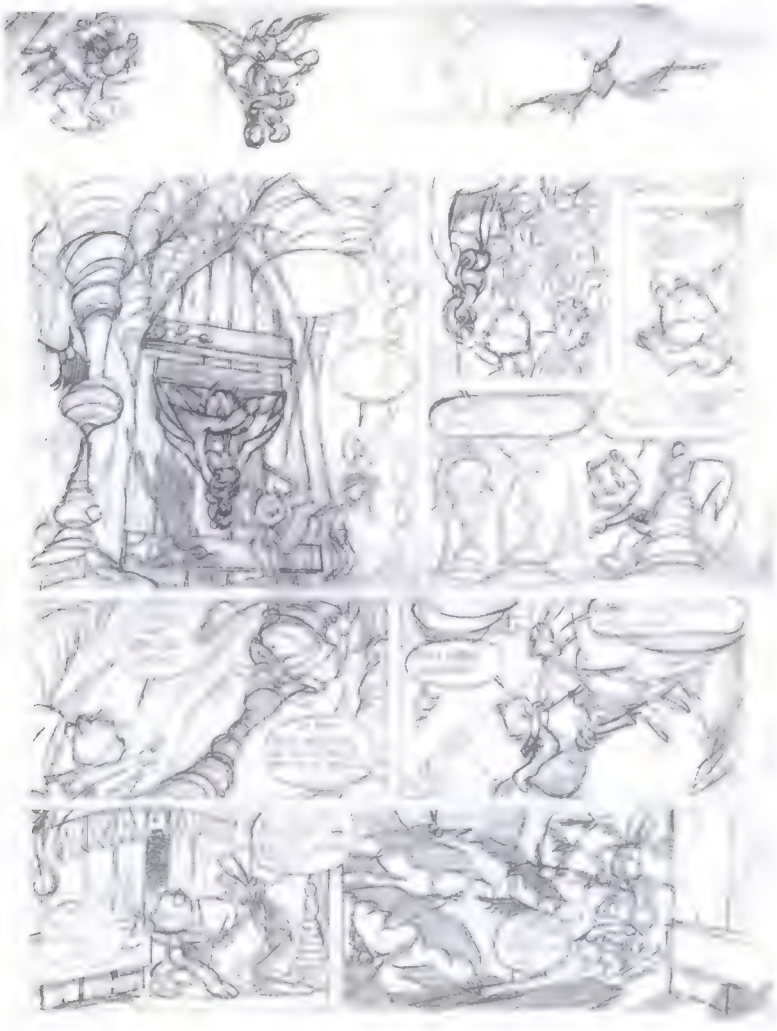

LINKS - **Eén van de strips die Jan van Haasteren voor de Toonder Studio's heeft gemaakt is *Polletje Pluim*, op scenario van Patty Klein. Het duo nam de strip over van Dick Matena.**

ONDER - **De vereenzelviging met zijn alterego; zelfportret van Jan van Haasteren uit 1980.**

Uiteindelijk bent u op de stripafdeling terechtgekomen...

Dat was niet mijn keuze; de animatie-

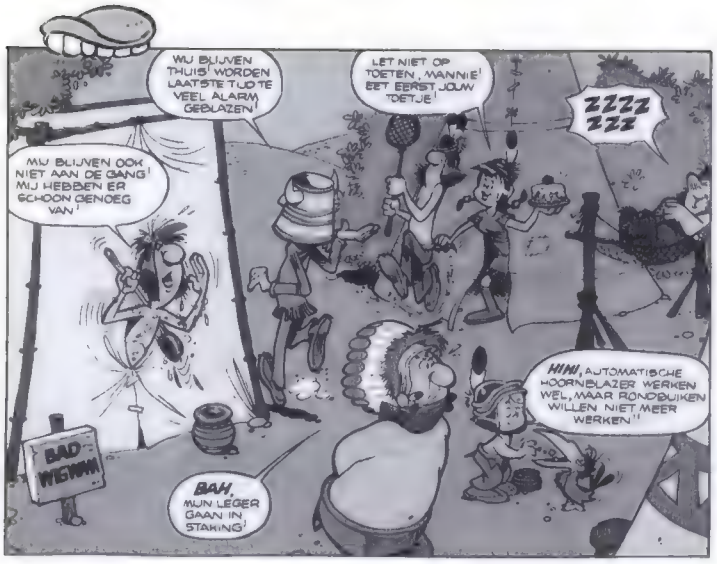
WIJ BLIJVEN THUIS! WORDEN LAATSTE TIJD TE VEEL ALARM GEBLAZEN!
LET NIET OP TOETEN, MANNIE! EET EERST JOUW 'DETJE'!
ZZZZ ZZZ
MIJ BLIJVEN OOK NIET AAN DE GANG! MIJ HEBBEN ER SCHOON GENOEG VAN!
HIM, AUTOMATISCHE HOORNBLAZER WERKEN WEL, MAAR BUIKEN WILLEN NIET MEER WERKEN!!
BAD WEHM
BAH, MIJN LEGER GAAN IN STAKING!

LINKSBOVEN - Ook Disney-strips voor het weekblad *Donald Duck* werden op de Toonder Studio's gemaakt. Jan van Haasteren tekende menig *Hiawatha*-verhaal...

RECHTSBOVEN - Samen met Andries Brandt en Patty Klein ontwikkelde Jan van Haasteren de strip *Toef de Tiller* voor de Toonder Studio's. De strip speelt in een oertijd waarin alles wordt gemaakt van botten. Dit leidt uiteraard tot woordgrappen als Bottanicus. De strip is er nooit gekomen.

afdeling viel na een rampzalig verlopen project min of meer uit elkaar. De studio's waren in zee gegaan met een Amerikaan die een revolutionaire techniek voor animeren had bedacht en een film aan het produceren was - *The wizard of Oz*, als ik me niet vergis. In theorie was het niet onaardig wat hij had uitgevonden. Hij gebruikte echte acteurs die in een pak van een soort zilverfolie werden gehesen. Die speelden de scènes, die overbelicht werden gefilmd, waardoor ze verdwenen op het negatief en er alleen een *outline* overbleef.

Dat was natuurlijk heel leuk, ware het niet dat ook alle details als plooien en dergelijke wegvielen, en die moesten wij er weer in tekenen. Dat was echt onbegonnen werk.

Daarbij ging het bij het inkleuren van de cels ook hopeloos fout. Door de verf die gebruikt werd bleven de cels op elkaar plakken. Daar kwamen ze pas na een tijdje achter... De enige oplossing was om ze met talkpoeder te bestrooien en er vervolgens een velletje papier tussen te leggen. We zaten op zeker moment in een woud van stapels cels, want door die nieuwe werkwijze nam het zulke volumes aan, dat we het amper meer kwijt konden.

Dat project is op een groot fiasco uitgedraaid en in plaats van er heel veel geld aan te verdienen, heeft het bergen met geld gekost. Een hoop mensen gingen toen bij de studio's weg; ik werd door Marten Toonder gevraagd of ik op de stripafdeling wilde gaan werken. Dat leek me wel wat.

Hiawatha

Kreeg u toen gelijk een strip te tekenen?

Nee, ik ben begonnen met het inkleuren van de *Tom Poes*-strip voor het weekblad *Donald Duck*. Tussendoor zat ik te oefenen op het tekenen van de diverse personages. Na verloop van tijd ben ik *Kappie* gaan tekenen. Dat was wel relaxed werk. Ik tekende een strook per dag in potlood. Die ging dan naar Toonder ter goedkeuring en als hij goed was, ging hij naar Richard Klokkers om geïnkt te worden.

Is dat het enige dat u bij Toonder gedaan heeft?

Bij de studio's maakten ze niet alleen de bekende Toonder-strips als *Tom Poes* en *Panda*, maar ze deden er veel meer, en ik dus ook. Zo heb ik een tijdlang *Hiawatha*-verhalen getekend voor *Donald Duck* en ook omslagen voor *Pep*, toen dat blad net begonnen was. Dat was allemaal het werk van de Toonder Studio's.

Maar ik heb ook aan Toonder-producties gewerkt, onder andere *Horre, Harm en Hella* - samen met Thé Tjong Khing en Andries Brandt - en een aantal verhalen van *Polletje Pluim*. Die werden in het begin ingekleurd door Wim Lensen, een fantastisch vakman. Daar heb ik het inkleuren van geleerd! Wat dat betreft was de Toonder Studio's een perfecte leerschool, omdat je er werd omringd door vakmensen waar je de kunst vanaf kon kijken.

Dat missen beginnende tekenaars tegenwoordig, een goede begeleiding. Ik word wel eens benaderd door jonge tekenaars die zitten te springen om advies. Stan Heinze heb ik bij voorbeeld lang met raad en daad bijgestaan. Als hij er niet uitkwam, belde hij me en door mijn toedoen is hij in het snel-tekenen van karikaturen terechtgekomen. Ik werd op zeker moment benaderd door een bedrijf dat me wilde inhuren om op een beurs hun klanten te tekenen. Dat was een heel lucratieve opdracht, ze betaalden aardig wat om twee dagen aan hun stand te komen zitten, maar ik had er gewoon geen tijd voor. Toen heb ik Stan naar voren geschoven en dat is hem zo goed bevallen, dat hij er mee door is gegaan en er nu zelfs zijn beroep van heeft gemaakt.

Geesink

Toch bent u weggegaan bij Toonder en voor Joop Geesink gaan werken.

Dat is een verhaal apart. Ik kreeg er steeds meer werk bij en vond van tijd tot tijd dat daar dan ook een betere beloning bij hoorde. Ja toch? Er waren wel meer mensen die vonden dat ze meer zouden moeten krijgen, maar die dorsten

HIER MOET IK OPA ERGENS VINDEN! DAT ZAL NIET MEEVALLEN, HET VONDELPARK LIJKT ME NOGAL GROOT
EN DRUK! WAT N RARE SNUIRKERS ALLEMAAL!
HUH..? WAT MOT JE FAJERE?
FOEI, WAT 'N TAAL! KAN JE ME NIET WAT VRIENDELIJKER BEGROETEN?

BOVEN EN RECHTS - Jan van Haasteren ontwierp naast de stripversie ook een meer karikaturale versie van Aafje Anders.

er niet om te vragen. Ik wel en ik stapte dan gewoon naar de oude heer Back (de toenmalige directeur. Red.) met de vraag of er niet een beetje bij kon. Een paar keer kwam hij me tegemoet, maar, ik geloof de vierde keer dat ik om een verhoging vroeg, kreeg ik niets. Ik was het wel waard, volgens hem, maar ze konden het zich niet permitteren. Toen heb ik voorgesteld om free-lance voor ze te gaan werken. Ik maakte zo'n twaalf stroken per week voor ze en ik had berekend dat, als ik me een redelijk bedrag per strook zou laten betalen, ik er beduidend op vooruit zou gaan. Maar daar gingen ze niet op in.

Toen kreeg ik een telefoontje van Frits Kloezeman. Die was een tijdlang studiochef geweest bij Toonder, maar had de overstap gemaakt naar Geesink. Hij had iemand nodig en bood me het dubbele van wat ik bij Toonder kreeg. Daar hoefde ik niet echt over na te denken. Daarbij ging ik net trouwen, dus kwam het ook nog op een gelegen moment. Ik heb toen vlak voor mijn huwelijksreis opgezegd en was al weg toen ze de brief kregen. Ze zijn me nog achterna gekomen in een poging me terug te kopen! Ik heb het toen op een akkoordje met ze gegooid. Overdag werkte ik bij Geesink en in mijn vrije uren tekende ik free-lance voor de Toonder Studio's. Uiteindelijk ben ik helemaal free-lance gegaan.

Wat tekende u in die tijd?

Een heleboel, onder andere *Aafje Anders* voor Toonder, maar ik heb bij voorbeeld ook nog een tijdlang *Rechter Tie* voor Kloezeman geïnkt.

Die *Aafje Anders*-strip vond ik trouwens vreselijk om te doen. Dat was een project van Andries Brandt en die was ervan overtuigd dat ik het kon. Maar de stijl lag me helemaal niet en het ging me dan ook niet lekker af. Ik had er misschien meer van kunnen maken als ik het had gewild, maar ik had er helemaal geen trek in.

Het is uiteindelijk ook mijn breuk met de studio's geworden. Ondanks dat ik er geen zin in had, deed ik er wel mijn best op en iedere keer als Andries wat te klagen had, veranderde ik het braaf. Tot op een keer de bom barstte. Ik had uren en uren zitten zweten op een strook, en het wilde maar niet lukken. Uiteindelijk had ik hem klaar en heb hem naar Nederhorst den Berg gebracht, waar de studio's toen gevestigd waren. Het was zeker niet mijn beste strook, maar Andries pakte hem zonder commentaar aan, dus ik kon opgelucht weer naar huis. Ik was nog niet thuis, of de telefoon ging. Ik moest onmiddellijk terugkomen met mijn tekenspullen, want die strook was onder de maat en er deugde verder

LINKSBOVEN - Voor het televisie-programma *Nos-kiosk* tekende Van Haasteren begin jaren 1970 de Nederlandse geschiedenis. De verhaaltjes werden geschreven door Patty Klein, waarna ze door Eli Asser op rijm werden gezet.

RECHTSBOVEN - Dankzij *Rondsmurfing in stripland* hoefde Van Haasteren zijn huis niet te verkopen.

LINKSONDER - Voor *Pep* maakte Jan van Haasteren de strip *Voortvluchtig*, letterlijk een running gag, want de boef wordt oneindig achtervolgd door de agent.

RECHTSONDER - Nooit-gebruikt omslagontwerp voor een *Baron van Tast*-boek.

IK ZAL VANAVOND MIJN GASTEN OP EEN PAAR BUITENGEWONE STUKJES MUZIEK ONTHALEN. HET MOET BEGLIST IETS HEEL APARTS WORDEN
EKSEPTION! GRR!!
JUFFROUW! ER ZIT EEN GAT IN DEZE PLAAT!
HET SLAVENKOOR GEZONGEN DOOR DE POPPY'S? NEE, DAAR KAN IK U HELAAS NIET AAN HELPEN.

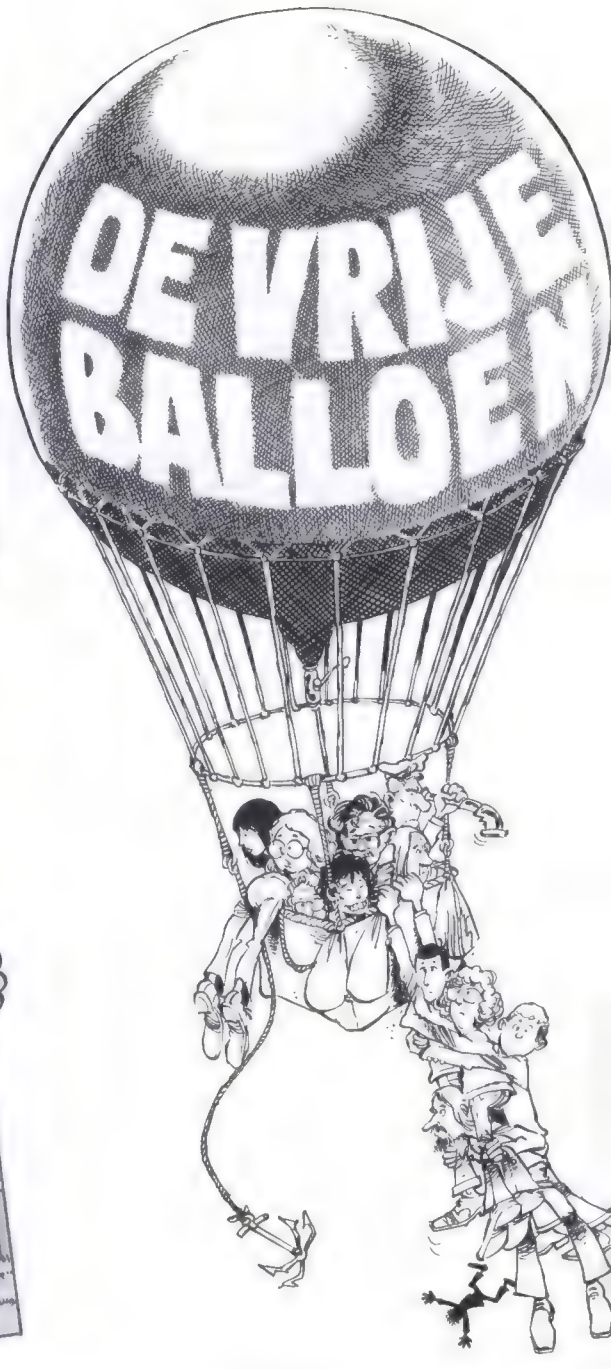

BOVEN - Baron van Tast.

RECHTS - *Tinus Trotyl*. *Sjors* wilde graag een lollige strip met veel knallen en explosies erin.

ERNAAST - De medewerkers van *De vrije balloen* zoals Van Haasteren ze afbeeldde in nummer 1. Met onder anderen Lo Hartog van Banda, The Tjong Khing, Andries Brandt, Patty Klein, Romy van Haasteren, Herman van Haasteren, Huub Scholten, Jan Steeman, Leo van Noppen, Robert van der Kroft, Hans van den Boom en natuurlijk Jan van Haasteren.

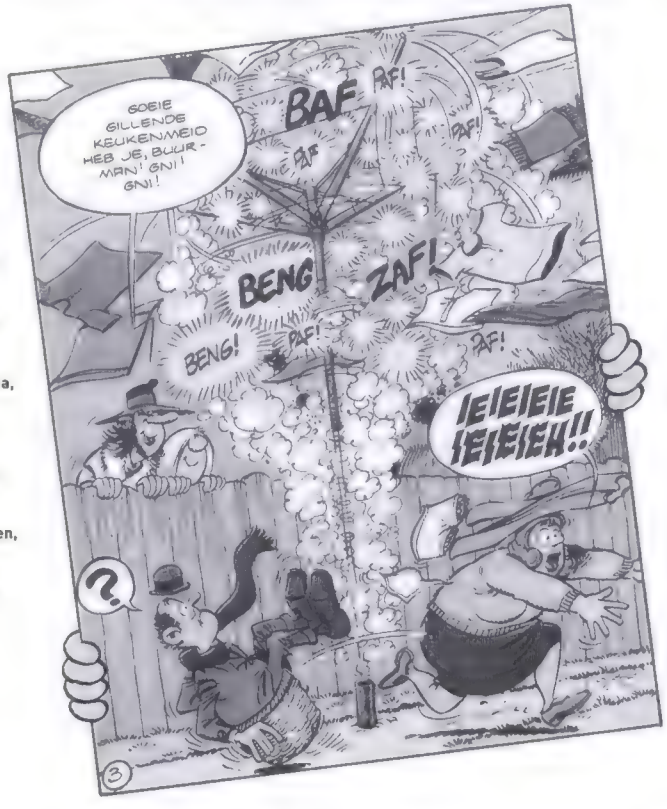

ook niet veel van. Toen was ik het meer dan zat en heb Andries gezegd hoe ik over hem dacht en dat was het einde van mijn free-lancewerk voor de studio's. Ik had alleen net een huis gekocht en kon meteen weer het bord 'Te koop' in de tuin zetten, want ik zat helemaal zonder werk.

ONDER - *Eddie*, strip voor een horeca-vakblad.

Rondsmurfing

Dat is niet zo mooi...

Nee, inderdaad niet. Maar soms moet je gewoon geluk hebben. Lo Hartog van Banda hoorde wat er gebeurd was en belde me op. Hij had al een tijdje een leuk idee voor een strip liggen en wilde dat wel verder uitwerken met me. Een paar maanden later stond de eerste *Baron van Tast* in *Pep*. En kort nadat Lo me belde, belde ook een oude kennis me met de vraag of ik misschien ook Smurfen kon tekenen. Hij werkte voor een reclamebureau dat voor BP een plakplaatjesalbum moest maken met allemaal stripfiguren erin, met de Smurfen als rode draad. Daar ben ik wat mee gaan stoeien en uiteindelijk is dat *Rondsmurfing in stripland* geworden. Ik was meteen boven-jan en kon het bord weer uit de tuin halen.

U bent toen ook *Tinus Trotyl* gaan doen...

Dat was een vraag van de redactie van *Sjors*. Die wilden graag een lollige strip met veel knallen en explosies erin. Die strip was in een tijd van ja-nee-en-amen geboren en toen zat ik ineens met twee strips per week. Gelukkig waren de verhalen wisselend van lengte, soms twee, soms vier pagina's.

In 1975, toen *Pep* en *Sjors* werden samengevoegd, hebben ze ervoor gekozen om *Baron van Tast* te laten vallen en alleen met *Tinus Trotyl* door te gaan.

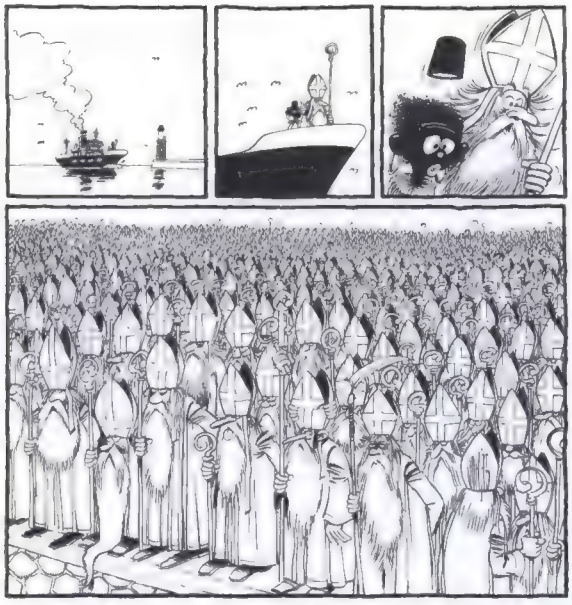

Dat vond ik erg jammer. Nee, dat vind ik nog steeds erg jammer. Maar ja, ik had er geen stem in. Ik heb toen nog een tijdje *Trotyl* gedaan, maar echt lol had ik er niet in. Ik ben er uiteindelijk zelf mee gestopt omdat de IRA begon met hun bommencampagne en ik het niet gepast vond om een strip te blijven maken die om explosies draait.

Vrije balloen

U was één van de mede-oprichters van *De vrije balloen*...

Het initiatief kwam van Patty Klein en Thé Tjong Khing. Door de overgang van *Sjors* en *Pep* naar *Eppo*, raakten een hoop tekenaars en schrijvers hun werk kwijt. Patty belde me toen op en vroeg of ik er wat voor voelde om samen met wat anderen een eigen blad op te richten. Dat was natuurlijk een fantastisch idee. We hebben allemaal duizend gulden in de kas gestort om een beginkapitaal te hebben en een beetje tot ieders verbazing hebben we het zes jaar volgehouden.

Het eerste nummer hebben we ten doop gehouden in Amsterdam op het Spui, voor de deur van de Atheneum-boekhandel. Die sponsorde ons een beetje, dus vonden we het leuk om het eerste nummer daar ten doop te houden. We hadden ook mensen van de stripredactie van uitgeverij Oberon uitgenodigd en de presentatie zelf werd verzorgd door Dolf Brouwers in zijn rol van Sjef van Oekel. Die las op zijn bekende manier een speech voor die Wim T. Schippers speciaal voor de gelegenheid had geschreven. Dat ging uiteraard op een manier van: 'Die arme tekenaars, altijd uitgebuit door die uitgevers, maar nu hebben ze eindelijk hun eigen blad en kunnen ze het juk afwerpen, reeds!' Je zag die mensen van Oberon één voor één weglopen als schichtige pinguïns...

Bij *De vrije balloen* hebben we vooral veel lol gehad. Niemand heeft er ooit een cent aan verdiend, maar daar deden we het ook niet voor. Het was gewoon de gein. Vooral op de stripbeurzen waar we stonden deden we de gekste dingen. Ik heb een keer een zooi oude tubes verf en penselen meegenomen waar niets meer mee te beginnen was. Daar had ik een bordje bij gezet: 'Verf en penselen van een beroemd tekenaar'. Tot mijn verbijstering waren er mensen die die dingen nog kochten ook!

Een andere stunt was dat we een keer een hoop drank bij ons hadden. Met name Willy Lohmann lustte wel een glaasje en we hadden als regel ingesteld dat iedereen die een tekening van Willy wilde, een borrel mee moest drinken... Dat soort dingen.

Het was altijd druk aan onze stand en het liep hartstikke goed. Na zo'n beurs gingen we met zijn allen wat eten en dan hielden we zelfs geld over. Dat deden we dan in de kas, want zoals ik al zei: niemand kreeg er iets voor. En toch deed iedereen mee die we er voor vroegen. Echt een fantastische tijd!

Reclame

Toch bent u langzaam uit de stripwereld verdwenen.

Mwah, ik weet niet of je dat zo kunt stellen. Ik ben altijd wel strip blijven doen. Ik heb nog jarenlang strips gemaakt als *Eric en Opa*, *Sjaak en Oom George* en *Brian en de Brainbox*. Ik heb ook nog een tijd *ghostwork* gedaan voor uitgeverij Arboris. Voor hen tekende ik onder andere *Popeye* en

LINKS - **Werk voor *De vrije balloen*.**

BOVEN, **Deursticker voor een Japans olie-merk.**

LINKSONDER - **Illustratie voor een Engelse kalender.**

MIDDENONDER - **De naam Jan van Haasteren was veel te lang voor de Japanse markt, daarom kennen ze hem daar beter als Jan Van. Onder die naam illustreerde hij onder andere deze brochure voor de firma Nichiga uit Tokyo.**

RECHTSONDER - **Voor het Zweedse Scandecor tekende Jan van Haasteren onder andere dit 'diploma'.**

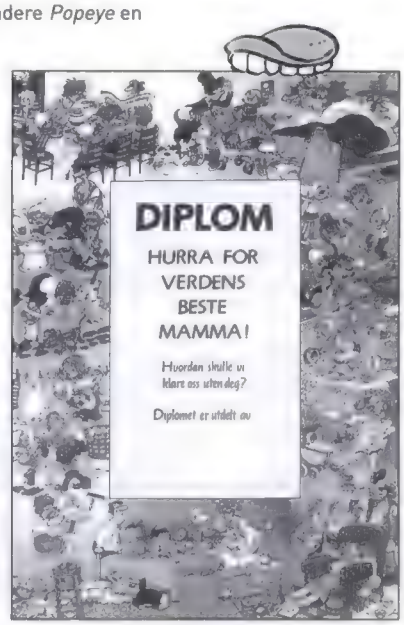

BOVEN - **De ontwerptekening voor de Schiphol-puzzel.**

The Pink Panther. Maar geleidelijk aan ben ik op de reclame overgegaan. Ik kreeg op een gegeven moment het verzoek van de reclame-afdeling van Heineken gedestilleerd. Of ik ook grote, komische prenten maakte. Ze wilden een puzzel uitbrengen ter promotie van de Bokma-citroenjenever. De trafficmanager die daar werkte was een fan van *Baron van Tast* en wilde door de grote platen die ik in die strip maakte graag dat ik zo'n prent voor hen zou maken. Dat wilde ik wel proberen. Toen ik klaar was, bleek dat het reclamebudget op was. Er was geen geld meer om een puzzel te maken en toen hebben ze er maar een poster van gedrukt. Die is heel populair geworden - de citroenjenever ook, trouwens - want iedereen wilde die poster aan de muur hebben. Er was in Amsterdam zelfs een posterwinkel die een flink aantal van die dingen had bemachtigd en verkocht. Die heeft toen Heineken nog achter zijn broek aan gekregen.

ONDER - **Ook Sjaak en oom George 'doen' graag een leg-puzzel, zij het op alternatieve wijze...**

En van het één kwam het ander. Via mijn agent was die poster terechtgekomen bij een Zweedse posteruitgever, Scandecor, en zo ben ik voor hen ook dat soort komische posters gaan maken.

Dat lijkt me wel leuk, als je zelfs uit het buitenland reclame-opdrachten krijgt.

O, zeker. Ik heb veel voor Engeland gedaan, maar bij voorbeeld ook voor Japan. Dat was wel lastig. Ik heb heel veel ontwerpjes opgestuurd, maar meestal werd het niets. En als het wel een opdracht werd, duurde het een jaar voordat ze me betaalden! Toen ik eenmaal mijn centen kreeg, was de yen ook nog eens gekelderd.

KIJK, IK HEB EEN ROBOT UITGEVONDEN! DIE LEGPUZZELS MAAKT!
WAT LEUK! IK BEN GEK OP PUZZELS EN! KAN HIJ ER VOOR MIJ EEN MAKEN?
NATUURLIJK! MAAR DAN MOET IK HEM EERST EEN LEGPUZZEL GEVEN.
WAAROM? HIJ MAAKT ZE TOCH ZELF?
DAT DOET HIJ OOK! KIJK DAN!

Puzzelaar

En toen bent u gaan puzzelen...

Ja, dat kan je wel zeggen! Door één van mijn posters kwam ik in contact met Jumbo. Zij hadden een poster

gezien die ik voor Colt International had gemaakt. Dat is een bedrijf die in beveiligingen doen, in de ruimste zin van het woord. Dus ook brandpreventie en zo. Die prent heette *Some like it hot*, een scène waarin het zo vreselijk heet is, dat er ook allemaal mensen smelten. Die plaat vonden ze bij Jumbo zo leuk, dat ze er graag een puzzel van wilden maken.
Dat werd een succes en toen ben ik er mee doorgegaan. Ik heb nu een contract voor drie puzzels per jaar en heb er inmiddels al meer dan vijftig gemaakt.

En die zijn mateloos populair...
Dat geloof ik wel, ja. Er komt veel post bij Jumbo binnen over mijn puzzels en ze verkopen ze inmiddels over de hele wereld. Ze hebben kortgeleden een deal gesloten met een Amerikaanse fabrikant van puzzels en die brengen nu ook mijn puzzels op de markt. Niet alleen in Amerika, maar ook in Japan! Daar heb ik er wel één van gevraagd, want dat is natuurlijk vreselijk leuk met die Japanse tekens op de doos. En het idee alleen al, dat Japanners zich suf zitten te puzzelen op één van mijn prenten. Al zijn het er maar drie!

Hoe komt u aan uw ideeën? Bent u daar vrij in, of zegt Jumbo wat ze willen hebben?
Nee hoor, ik kies zelf het onderwerp uit. Soms teken ik een bestaande scène opnieuw, zoals een tuinscène. Die heb ik ooit als reclame voor een bouwmarkt getekend en voor de puzzel aangepast en opnieuw getekend. Andere dingen zijn helemaal nieuw. Zo ben ik net klaar met de vertrekhal van Schiphol en ben ik nu bezig met de Tour de France.

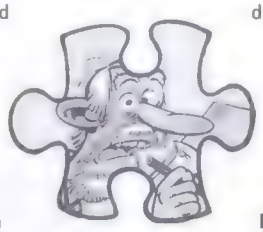

U stopt er zoveel grappen in, dat er op elk puzzelstukje wel iets gebeurt. Doordat je zo'n prent stukje-voor-stukje in elkaar zet, zie je pas hoeveel grappen u in een vierkante decimeter kunt stoppen...
Tja, als ik niet elke paar weken iets geks kan tekenen, ga ik me beroerd voelen. Dat heb ik altijd al gehad, en dat heb ik nog steeds. Ik vind het gewoon heerlijk om me op zo'n prent uit te leven. Dat kost wel veel tijd, maar het is zó leuk om te doen.

Hoe lang doet u over een puzzel?
Weken... Eerst begin ik met een schets op A3-formaat waarin ik het perspectief bepaal en de hoofdgrap teken. Dan ga ik hem helemaal opvullen en inkt ik hem met een Rotring-pennetje. Met zo'n schets ben ik zeker twee weken bezig. Als hij bij Jumbo is goedgekeurd, en dat doen ze altijd, neem ik die schets over op mijn tekenpapier, maar dan op het formaat van de puzzel, gemiddeld op zestig bij tachtig centimeter! Dan begint het ouderwetse handwerk van het netjes in potlood uitwerken, inkten en inkleuren, bij elkaar toch zo'n vier, vijf weken werk. Dus in totaal ben ik een kleine twee maanden bezig met een prent.
Wat dat betreft ben ik echt een fan van het werk van Graham Thompson, een Engelse tekenaar. We werkten voor dezelfde Engelse collega, die ook een soort agentschapje had, en deden in zekere zin zelfs samen een project. Dat was voor een grote Britse firma die elk jaar een *planner* voor zijn klanten uitgaf. Het ene jaar maakte ik hem, het andere jaar Thompson. Toen vroeg die collega op zeker moment of er in Nederland ook een markt zou zijn voor puzzels met prenten van Thompson. Ik heb ze de tip gegeven contact op te nemen met Jumbo en daar zijn de *Wasgij*-puzzels uit voortgekomen.

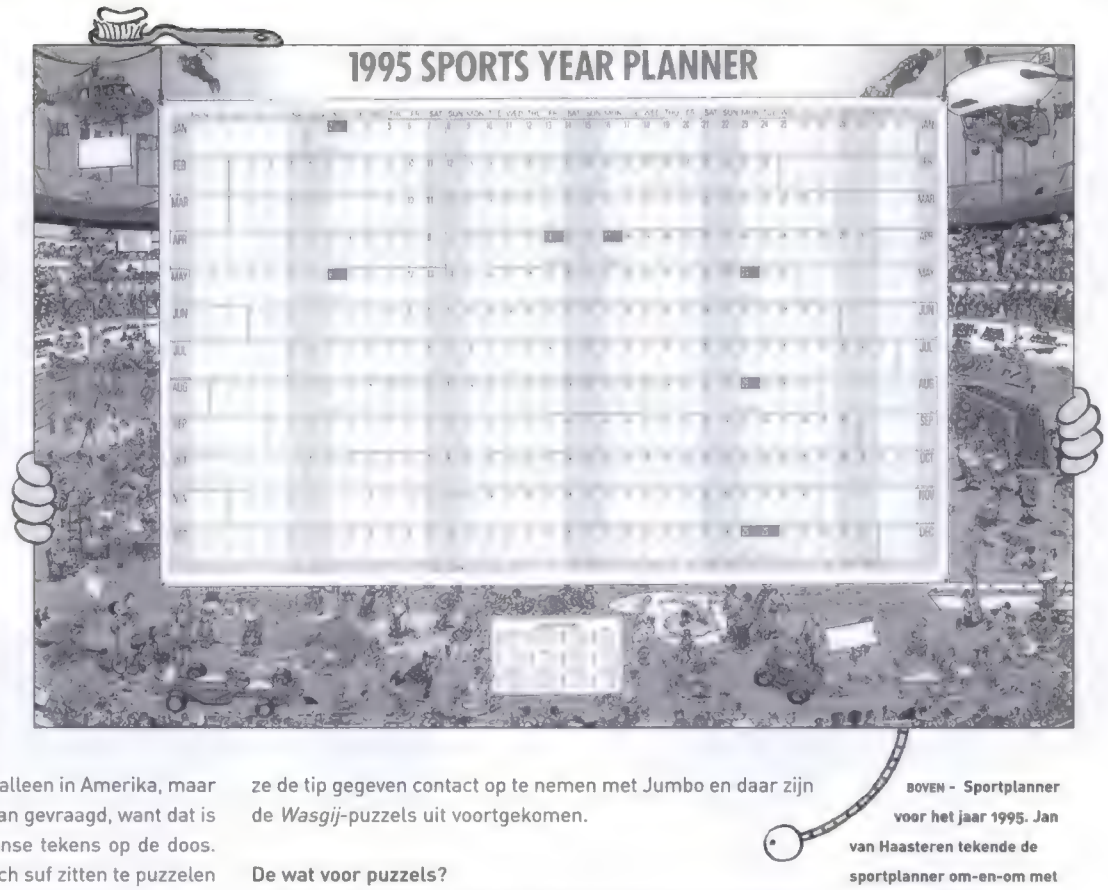

BOVEN - Sportplanner voor het jaar 1995. Jan van Haasteren tekende de sportplanner om-en-om met Graham Thompson.

De wat voor puzzels?
De *Wasgij*-puzzels, een briljant idee. Het uiteindelijke resultaat is heel anders dan het voorbeeld op de doos. De grap is, dat je steeds iemand op de rug getekend ziet, met voor hem allemaal geschrokken mensen. Bij voorbeeld een mannetje in een auto en allemaal mensen die verbijsterd naar dat karretje kijken. Als je de puzzel gemaakt hebt, krijg je datzelfde wagentje te zien, maar dan van voren en zie je dus waarom die mensen zo vreemd kijken. Briljant! Ik wou dat ik het bedacht had. Maar, zoals ik al zei, toch ook weer niet te benijden, want dan moet je twee van die prenten tekenen voor één puzzel!

Doet u nog iets naast de puzzels?
Nee, niet echt. Drie van die enorme prenten per jaar vind ik wel genoeg tegenwoordig. Ik doe wel eens een los prentje voor een plaatselijke vereniging of zo, maar geen opdrachten meer. Behalve dan een enkele keer een stripje voor het personeelsblad van het bedrijf van de Smiths-zoutjes. Dat vind ik nog wel leuk om af en toe te doen. En ik heb er pas zelf hard om moeten lachen. Er bleek ook een Franse editie van verschenen te zijn en toen ik in het colofon keek, bleek ik de *dessinateur humorestique* te zijn. Dat zou ik eigenlijk op mijn visitekaartjes moeten zetten...

rob.van.der.nol@stripschrift.nl

ONDER - Jan van Haasteren tekent nog af en toe een strip, zoals *Smithy Smiths* voor Food for fun, het personeelsblad van Smiths.

Op **www.jumbo.nl** *is een compleet overzicht te vinden van alle puzzels van Jan van Haasteren die op dit moment in de handel zijn.*

DÂMES, JULLIE VERGETEN DE GEHOOR-BESCHERMERS!
ZO'N LELIJK DING WILLEN WIJ NIET OP ONZE KOP, CHEF!
SMITHY, MEDEWERKERS MOETEN HIER GEHOOR-BESCHERMERS DRAGEN! HOE KRIJGEN WIJ DAT NU TOCH VOOR ELKAAR?
IK WEET AL WAT!
DE HEER TWEEËR VOOR ELKAAR, SMITHY
KIJK DIE LIJMEN GEHOOR-BESCHERMER EENS!
JA, LELIJK HÈ?

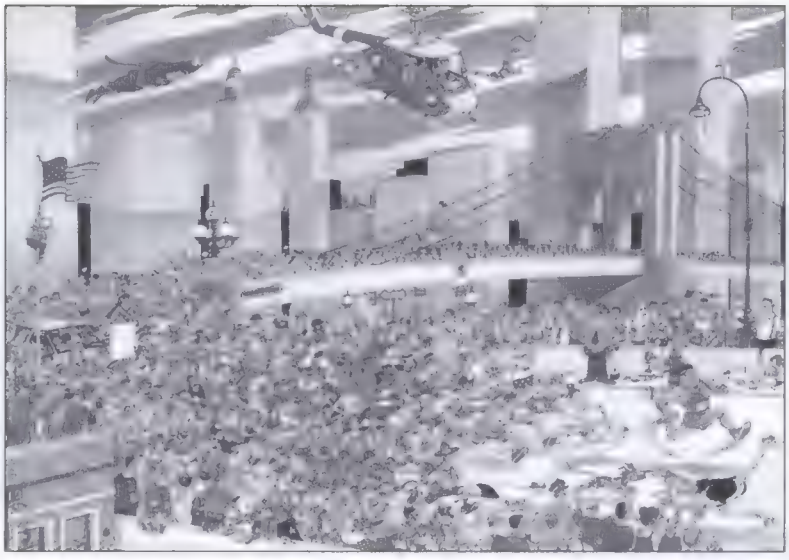

FOTO ROB VAN DER NOL

BOVEN - En als je dan die puzzelstukjes niet op zijn plaats krijgt...

BOVEN - Illustratie voor een trouwkaart.

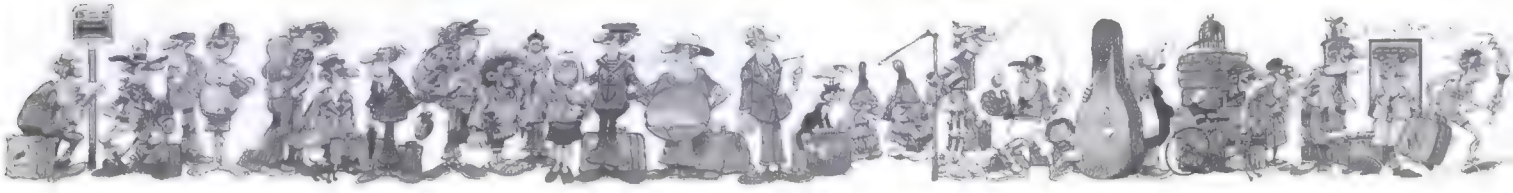

BOVEN, MIDDEN EN LINKSONDER - Zes voorbeelden van de inmiddels meer dan vijftig puzzels die Jan van Haasteren heeft ontworpen voor Jumbo. Sommige daarvan zijn gebaseerd op reclameposters die hij in de loop der jaren heeft gemaakt. Andere maakte hij speciaal voor het gebruik als puzzel.

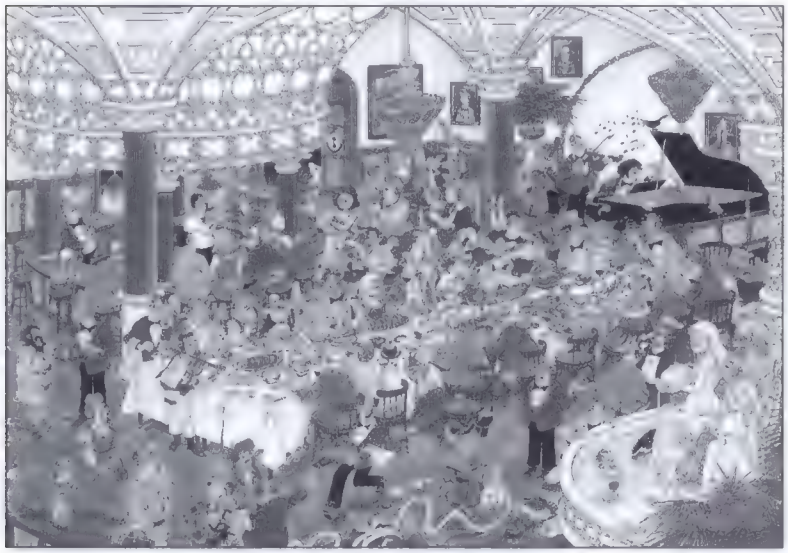

RECHTS - Niet gebruikte tekening voor een reclame-campagne voor een anti-hoestmiddel.

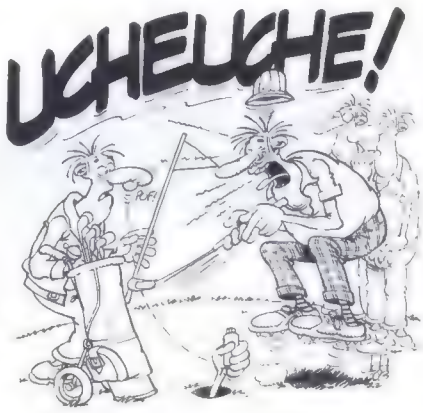

ONDER - Jan van Haasteren werd jarenlang vertegenwoordigd door Archer Art. Uiteraard lieten ze zelf ook een advertentie door hem tekenen.

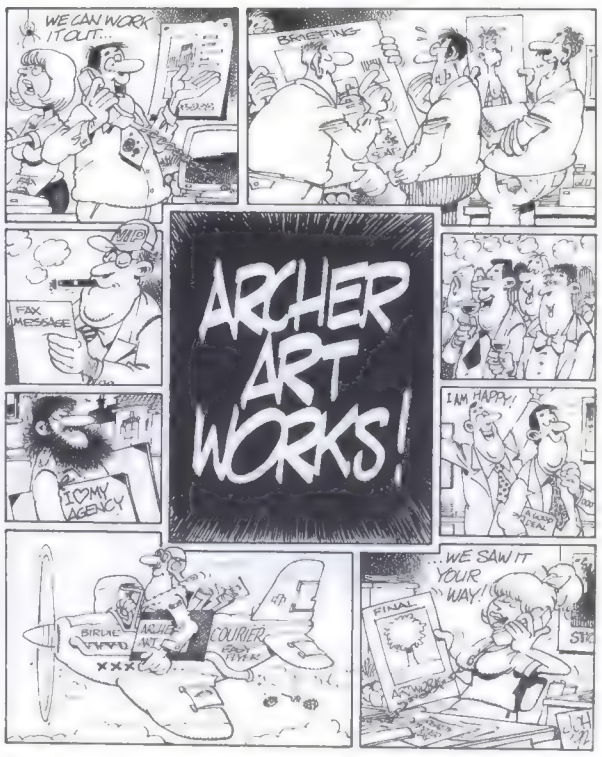

LINKS - Toen de de Renault Mégane Scénic werd uitgeroepen tot de auto van het jaar 1997, werd er in het hoofdkantoor van Renault een feestje gevierd. Naast een feestlied werd uiteraard aan Jan van Haasteren een tekening te maken.

ONDER EN RECHTS - Ontwerp en resultaat van een van de vele sportkaarten die Van Haasteren heeft getekend.

LINKS - Eén van de bekendste advertenties van Jan van Haasteren, voor Chocomel.

ONDER - Maar misschien is deze van Felix nog bekender...

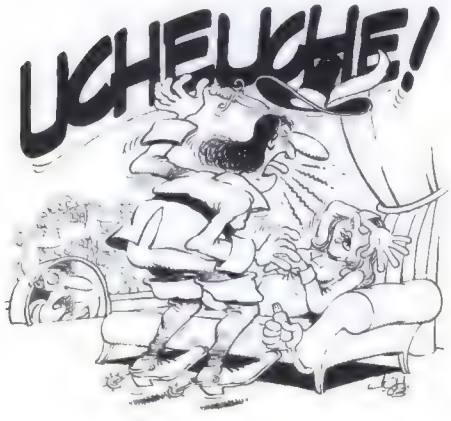

BOVEN - Niet gebruikte tekeningen voor een reclamecampagne voor een anti-hoestmiddel.

Felix 1,2,3 is 'n nieuw, gevarieerd kattemaal.
En lèkker dat het is.
Felix
1 TONIJN
2 RUNDVLEES
3 KIP
Felix introduceert een nieuw, bijzonder kattemaal: Felix 1, 2, 3. Een drie-gangen-diner in één pak. Tonijnbrokjes, rundvlees- en kipbrokjes in één smakelijke mix bij elkaar. Dat is wat je noemt een maaltijd vol variatie. De knapperige brokjes blijven de hele dag vers en geven uw kat ook nog eens alles wat hij nodig heeft.
Felix 1, 2, 3 is dus een komplete hoofd-maaltijd. Eiwitten, vitaminen en mineralen, het zit er allemaal in. Precies in de juiste verhouding.
Felix 1,2,3
Drie lievelingshapjes in één pak.
Felix
1·2·3

HET IS GEEL EN ROOD EN HET RAAST VOORBIJ.

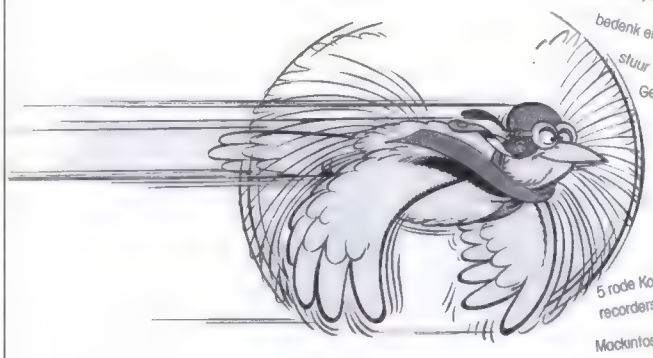

Het is geel en rood, met hele hazelnoot Nuts, nogal wiedes. Het kan ook moeilijker. Bijvoorbeeld: het is geel en rood en het huppelt in de wei. Oplossing: een kudde vlaflip.

Of: het is geel en rood en het haalt je onderuit. Oplossing: een banaan met mazelen. Zo ken je er nog wel een paar. En anders bedenk je ze wel. Moet je doen!

Je kunt er een mooie prijs mee winnen! Dit zijn de spelregels. Bedenk er één, die begint met „het is geel en rood en…". Vul de rest zelf in. Schrijf de hele zin op, met daaronder de oplossing en stuur 'm op een briefkaart of in een gefrankeerde envelop naar Nuts Geel en Rood, Postbus 796, 6800 AA ARNHEM.

Inzenden voor 31 december 1988. Vergeet niet je naam, adres en leeftijd te vermelden.

Heb je er meer dan één? Stuur maar in. Wint de ene niet, dan wie weet de andere wel.

Mailg mag, maar dan wel graag goed mailg. Voor de ongeveelste inzendingen liggen prijzen klaar.

Dit zijn de prijzen!

Hoofdprijs: Philips Moving Soundmachine. Tweede prijzen: 5 rode Konica waterproof camera's en 3 gele Philips driehoekscassette-recorders. En er zijn 100 troostprijzen.

Alle inzendingen worden eigendom van Rowntree Mackintosh. Over de inzendingen kan niet gecorrespondeerd worden.

Succes ermee!

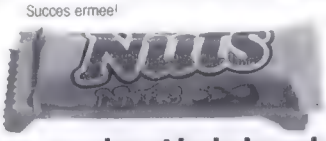

Geel en rood met hele hazelnoot.

GEHEEL BOVEN - **Reclameposter voor Phillips.**

LINKS - **Niet direct herkenbaar, maar ook deze advertentie is van Jan van Haasteren.**

ONDER DE VORIGE, DEZE EN VOLGENDE PAGINA'S - **Legpuzzel van een paar meter breed.**

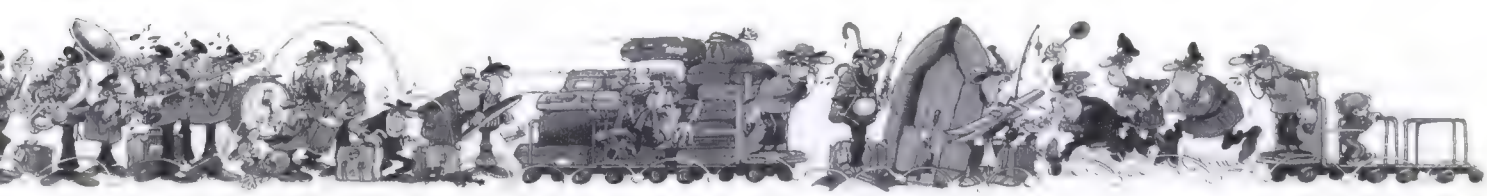

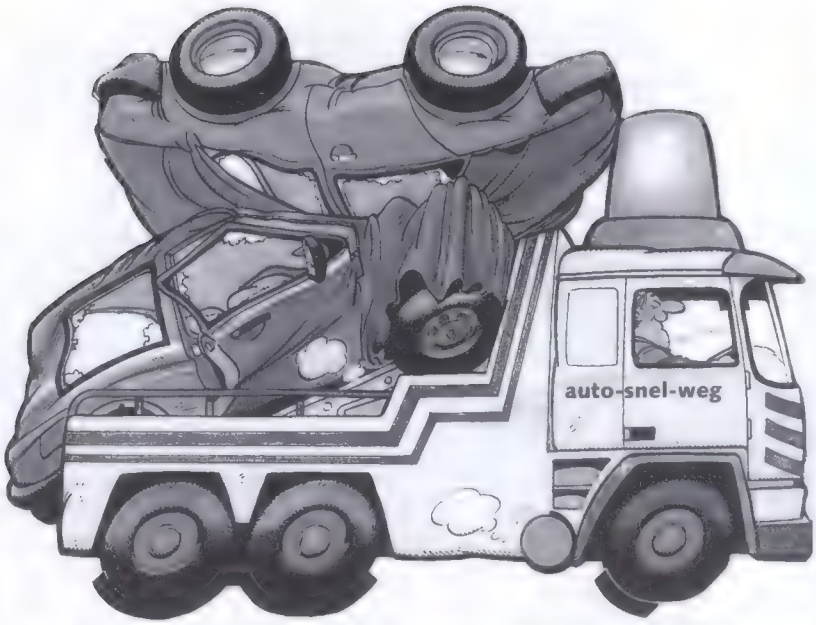

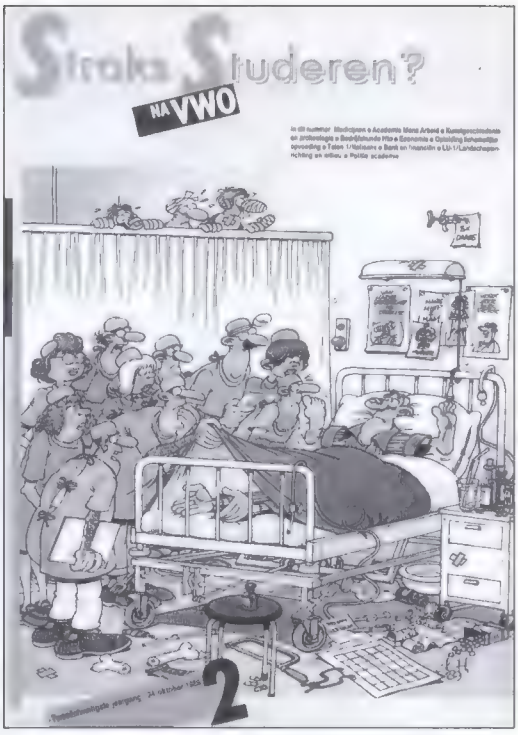

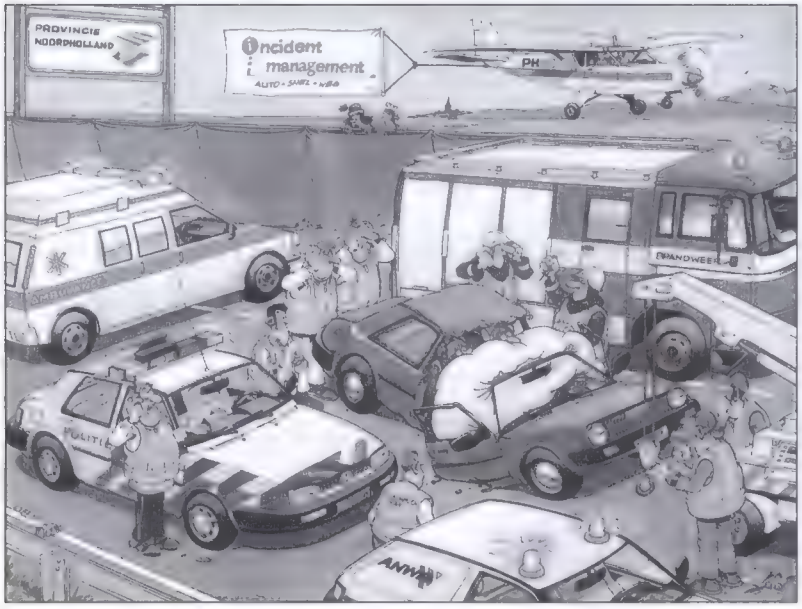

BOVEN - Display voor *Incident management*.
ERONDER - Ook in deze advertentie voor *Incident management* gaat het er licht chaotisch aan toe...

RECHTS, VAN BOVEN NAAR BENEDEN - Jarenlang tekende Jan van Haasteren de omslagen van *Straks studeren?*, een blad dat middelbare scholieren moest helpen bij hun beroepskeuze. Er verschenen aparte edities voor MAVO, HAVO en VWO.

LINKS EN GEHEEL RECHTS - Nog twee niet gebruikte tekeningen voor een reclamecampagne voor een anti-hoest-middel.

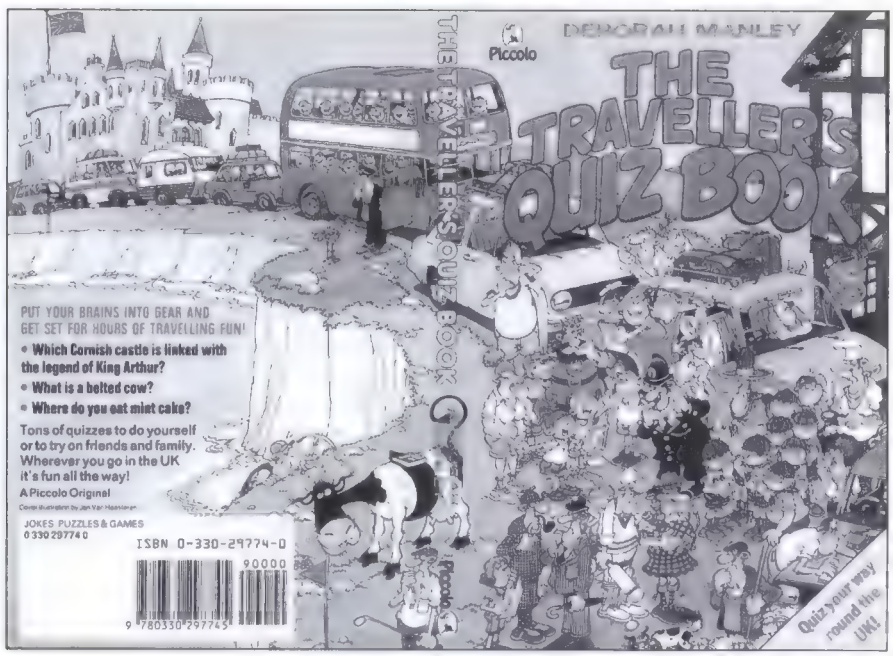
DEBORAH MANLEY
Piccolo
THE TRAVELLER'S QUIZ BOOK
PUT YOUR BRAINS INTO GEAR AND GET SET FOR HOURS OF TRAVELLING FUN!
• Which Cornish castle is linked with the legend of King Arthur?
• What is a belted cow?
• Where do you eat miet cake?
Tons of quizzes to do yourself or to try on friends and family. Wherever you go in the UK it's fun all the way!
A Piccolo Original
JOKES PUZZLES & GAMES
0330297740
ISBN 0-330-29774-0
9 780330 297745
Quiz your way round the UK!

GEHEEL BOVEN - Eh, tja... waar was die ook alweer voor...

LINKS - Omslag voor een quizboek met toeristische vragen over Engeland.

LINKS- EN RECHTSONDER - Jan van Haasteren heeft ook heel veel kaarten getekend...

Zwelgen in nostalgie

DOOR RIK SANDERS

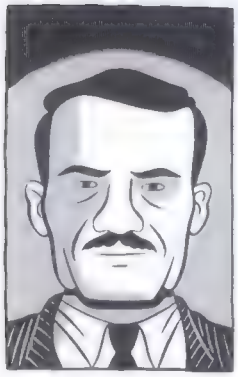

BOVEN - Op de voorkant van het omslag van *Ventilatoren* staat Abraham 'Abe' Matchcard op middelbare leeftijd. Op de achterkant staat zijn broer Simon.
Uitgeverij Drawn & Quarterly heeft het eerste hoofdstuk ('1997') van *Clyde Fans* apart uitgegeven. Saillant detail is dat het tweede deel ('1957') nog niet in Noord-Amerika is verschenen, terwijl het al wel is opgenomen in de Nederlandse uitgave van *Ventilatoren*.

Ventilatoren
Seth
Oog & Blik/Harmonie
ISBN 90-5492-082-3
Prijs €15,95
160 pagina's, zwart met steunkleur, s.k.

Een strip over een bedrijf en zijn vertegenwoordigers; boeit dat wel? Het ondubbelzinnige antwoord luidt 'ja'. Seth gebruikt in *Ventilatoren* (oorspronkelijke titel: *Clyde Fans*) een bedrijfsgeschiedenis als middel om de menselijke onmacht uit te beelden, de worsteling om het bestaan een zinvolle invulling te geven. Wat dat betreft past hij in het rijtje van kunstenaars die 'de vertegenwoordiger' gebruiken om de menselijke maat te nemen, zoals in de verfilmde toneelstukken *De dood van een handelsreiziger* (Arthur Miller) en *Glengarry Glen Ross* (David Mamet).

Verplichte kost

Ventilatoren bestaat uit twee hoofdstukken. Het eerste deel speelt zich af in 1997. Hierin komt de oude Abe Matchcard aan het woord. Hij vertelt over de opkomst en ondergang van Clyde Fans, een lokale fabrikant van ventilatoren en kachels, in 1937 opgericht door vader Clyde. Abe begint na de Tweede Wereldoorlog als handelsreiziger in de zaak en neemt daarna de leiding van zijn vader over. In de jaren vijftig groeit en bloeit het bedrijf in de afzetgebieden Ontario en Québec. Zijn broer Simon blijkt niet geschikt als verkoper en verzorgt de administratie. De opkomst van de airconditioning maakt een eind aan de hoogtijdagen van Clyde Fans. Omdat de twee broers het niet aandurven te moderniseren, kwijnt de fabrikant weg. In 1981 valt definitief het doek.

Om te voorkomen dat de monoloog van Abe te saai overkomt, laat Seth hem door het oude bedrijfspand annex woning lopen, waar de tijd lijkt te hebben stilgestaan. De voorraden staan er nog, de administratie is nog intact en de klokken staan overal letterlijk stil, wat de orale geschiedschrijving van Abe een authentiek, melancholisch tintje geeft. Zijn relaas is bovendien doorspekt met verkooptheorieën en grappen over handelsreizigers. Knap hoe Seth - toch niet het type van de doorsnee vertegenwoordiger - zich de aspecten van dit vak heeft eigen gemaakt. Het maakt de strip haast tot verplichte kost tijdens trainingen voor verkopers!

Het tweede deel is totaal anders van toon: het menselijk drama achter de 'harde feiten' van deze semi-fictieve (Clyde Fans heeft als bedrijf in Toronto echt bestaan) bedrijfsgeschiedenis begint een gezicht te krijgen. Het speelt zich af in 1957. Abe's broer Simon onderneemt een onmogelijke missie. Hij wil bewijzen dat ook hij een gangbaar leven kan leiden. Hij is afgereisd naar het stadje Dominion en tracht daar winkeliers te overtuigen de handelswaar van Clyde Fans af te nemen. Simon is echter een in zichzelf gekeerde man, contactgestoord en behept met faalangst en straatvrees: geen vaardigheden waarmee een vertegenwoordiger het ver schopt in het leven. Seth brengt zijn martelgang aangrijpend in beeld.

'De broers zijn in wezen twee verschillende kanten van mijzelf,' zegt hij. 'Abe staat voor het dienstbare karakter. Hij is realistisch, sluit compromissen en maakt deals om er beter van te worden. Hij is net zo hypocriet als ieder ander. Simon is de in zichzelf gekeerde, bangige, maar ook gevoelige persoonlijkheid. Deze twee typen raken voortdurend in conflict. Dat is waar het in het leven feitelijk om draait.' Uiteindelijk moet *Clyde Fans* uitgroeien tot een 350-pagina's tellende grafische roman, waarin het leven van de broers gedurende vijf decennia (jaren '50-jaren '90) wordt gevolgd.

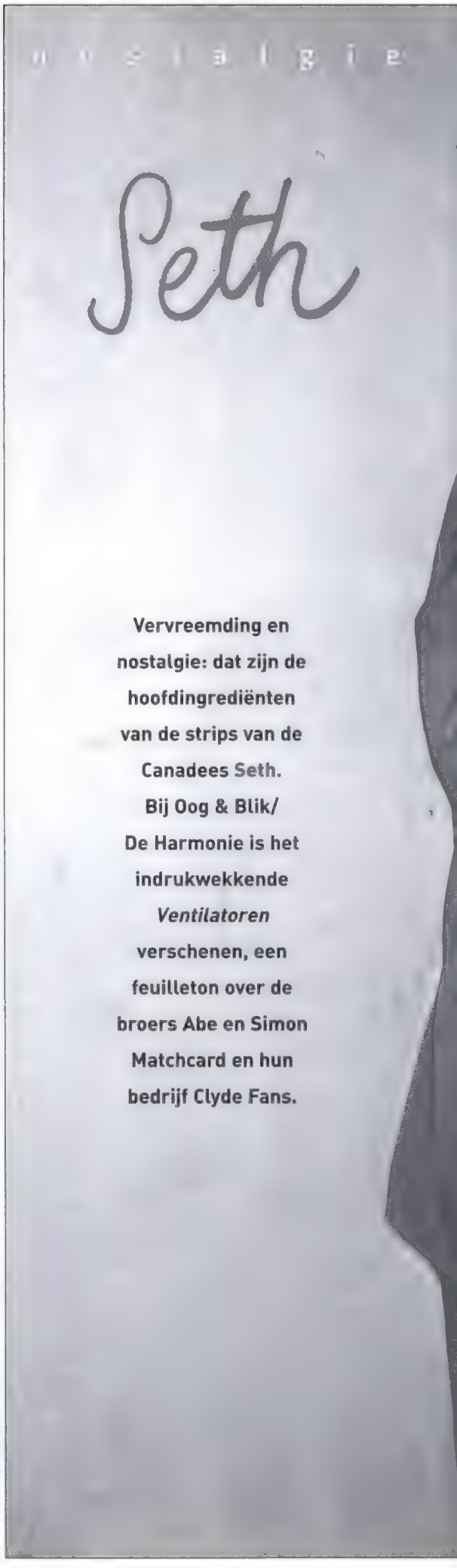
nostalgie
Seth
Vervreemding en nostalgie: dat zijn de hoofdingrediënten van de strips van de Canadees Seth. Bij Oog & Blik/ De Harmonie is het indrukwekkende *Ventilatoren* verschenen, een feuilleton over de broers Abe en Simon Matchcard en hun bedrijf Clyde Fans.

FOTO ALEXANDRA VERBURG

Nakomertje

Seth (pseudoniem van Gregory Gallant) ziet eruit als een levend anachronisme. Met zijn gleufhoed, vest en bretels lijkt de in 1962 in Clinton (een stadje in Zuid-Ontario) geboren tekenaar zo uit de jaren dertig te zijn weggelopen. Hij erkent een hang naar het verleden te hebben. 'De vroegere decennia oefenen een bepaalde aantrekkingskracht op me uit: in de jaren dertig bij voorbeeld leek het leven simpeler en bestond er meer saamhorigheid. Een paar jaar geleden keek ik overigens met een hardvochtiger blik naar de moderne wereld. Nu kan het me minder schelen.' Seth beseft wel dat hij oude tijden niet moet romantiseren: sociaal-economisch gezien waren de jaren dertig bij voorbeeld geen prettige periode om in te werken. Desondanks vindt hij de muziek, de vormgeving, de tv-shows, het alledaagse bestaan in vroegere tijden interessanter dan vandaag de dag. 'De kwaliteit van het leven was beter. Het is nu allemaal zo *crappy... crummy*. De macht van het bedrijfsleven is ook zo enorm toegenomen. In de jaren zestig kon één persoon een gezin onderhouden. Tegenwoordig moet je per se met z'n tweeën werken om alles te kunnen betalen. Van het invullen van vrije tijd, waar het moderne leven om geroemd wordt, komt weinig terecht.'

In een interview met de Toronto Star zegt Seth dat zijn nostalgische inslag zich pas na zijn 25e sterk openbaarde. Volgens hem ligt dit aan het feit dat hij een nakomertje is. 'Ik ben geïnteresseerd in de tijd waarin mijn ouders zijn opgegroeid: de jaren '30 tot '50.'

Ouderwets

In zijn jeugd las hij veel strips, waaronder *Peanuts* en superheldencomics, zoals *The Eternals* van Jack Kirby. Ook tekende Seth veel. Als twintiger volgde hij een opleiding aan het Ontario College of Art in Toronto. Zijn droombeeld om voor Marvel te werken verdween toen hij daar de strips ontdekte van Robert Crumb ('erg grappig, pas later begreep ik de diepere laag'), de gebroeders Hernandez, de klare lijn van Hergé en Yves Chaland ('helaas heb ik beiden nooit ontmoet') en de cartoonisten uit *The New Yorker* van na de Tweede Wereldoorlog. Na zijn opleiding werkte hij een aantal jaren als illustrator van de door Dean Motter bedachte serie *Mister X*, waardoor hij zijn retro-tekenstijl goed onder de knie kreeg, kwam hij in contact met de eigenaar van de vernieuwende Canadese uitgeverij Drawn & Quarterly Chris Oliveros. Onder zijn hoede bracht hij in 1991 het eerste deel van de reeks *Palooka-ville* uit, die is uitgegroeid tot het middelpunt van Seths stripuniversum.

De titel *Palooka-ville* is ontleend aan een gesproken regel in de film *On the Waterfront*. Het betekent 'a place for loosers'.

Seth bedrijft met het feuilleton

V e n t i l a t o r e n

verzonnen microgeschiedenis

LINKS - Het bedrijf Clyde Fans heeft echt bestaan. Toen hij in Toronto woonde, liep Seth regelmatig op King St. E langs de vervallen vitrine van deze uitgewoonde, gesloten winkel. Aan een muur hing een foto van twee mannen. Het bracht Seth tot de ingeving dat dit Abe en Simon waren.
RECHTS - Seth hanteert voor de verhalen in Palooka-ville een haast perfectionistische aanpak, met veel oog voor detail. Over één deeltje (24 pagina's) doet hij gemiddeld tien weken (als hij er voltijds aan zou werken). Bovendien verzorgt hij zelf de inkleuring en lettering (handmatig).
ONDER - Singer-songwriter Aimee Mann, een stripliefhebster, vroeg Seth of hij het album *Lost in Space* (2002) wilde illustreren. Hij aarzelde eerst ('ik luister niet naar moderne muziek'), maar na Manns muziek gehoord te hebben, ging hij overstag. Dat leidde, behalve tot een ontwerp voor het omslag, tot een rijk geïllustreerd cd-boekje.

Palookaville betekent vrij vertaald 'een enkeltje naar Nergenshuizen'. De tekenaar kan in de reeks zijn verhalen kwijt over mensen die moeite hebben zich staande houden in de samenleving. 'Ik onderzoek in mijn verhalen hoe de maatschappij functioneert en wat er met mensen gebeurt die zich er niet in thuisvoelen. Ze proberen er het beste van te maken, maar het lukt ze niet omdat ze er vervreemd van zijn geraakt. Tot op zekere hoogte ben ik dat zelf ook, net als andere undergroundtekenaars. Er heerst in Noord-Amerika een dwingende groepscultuur, opgelegd door de media. Als je daar van afwijkt, beschouwt men je al snel als buitenbeentje.'
Volgens Seth is er sprake van een bepaalde beweging onder Noord-Amerikaanse tekenaars van *graphic novels*. 'Joe Matt, Chester Brown – mijn beste vriend –, Chris Ware, Daniel Clowes, Adrian Tomine, Jim Woodring... Ze maken allemaal strips in een soort ouderwetse stijl. De begintijd van de comics spreekt mij bij voorbeeld heel erg aan. Vanaf eind jaren vijftig tot medio jaren negentig zijn er op comicsvlak maar weinig leuke dingen gebeurd.'

Canada

De episodes uit *Palooka-ville* - inmiddels zijn er zestien deeltjes verschenen - worden ook gebundeld uitgegeven. *Ventilatoren* is hier een voorbeeld van. In 2001 verscheen *It's a good life, if you don't weaken* (een bundeling van de delen 4-9: 1993-1996). Hierin speelt Seth zelf de hoofdrol en gaat hij op zoek naar Kalo, een vergeten cartoonist die in de jaren veertig en vijftig onder andere voor *The New Yorker* zou werken. Zijn pogingen Kalo te vinden vormen aanleiding voor persoonlijke bespiegelingen over zijn jeugd, bindingsangst en de zin van het leven. 'Eigenlijk is deze strip een zoektocht naar mezelf. Het duurde ongeveer een jaar voordat lezers er achter kwamen dat die

THAT NIGHT I WAS DRIVING HOME ON HIGHWAY 24. I WAS IN AN ODD RESTLESS MOOD.
I TOOK A LEFT ONTO ONE OF THE LITTLE GRAVEL CONCESSION ROADS FOR NO GOOD REASON. I JUST FELT LIKE IT.
ROAD 34
LINE 5
AWAY FROM THE HIGHWAY IT WAS IMMEDIATELY DARKER.
I WAS LISTENING TO AN OLD TAPE ON MY CASETTE DECK AND WHEN IT ENDED... A DEAD SILENCE FILLED THE CAR.
ON AHEAD, AVENUES OF TREES LINED BOTH SIDES OF THE ROAD. THEY WERE BEAUTIFUL IN THE DIM TWILIGHT.
UP LONG LANEWAYS I COULD SEE FARMHOUSES. THE GLOW OF THEIR WINDOWS WAS SOMEHOW BOTH WELCOMING AND OMINOUS.
I IMAGINED THE MEASURED LIVES OF THE FARMERS WHO LIVED THERE.
A REAL DARKNESS DESCENDED AROUND THE BUBBLE OF MY HEADLIGHTS. I FELT ISOLATED--FOOLISH. WHAT WAS I DOING OUT HERE?
I STOPPED DEAD--PULLED A NEAT U-TURN AND HEADED BACK TO THE HIGHWAY.

1

I LEFT THE TAPEDECK OFF AND DROVE HOME WITH JUST THE SOUND OF THE ENGINE.
WHEN I GOT THERE I WENT STRAIGHT DOWN INTO THE LITTLE BASEMENT ROOM WHERE I LISTEN TO MUSIC.
I PLAYED A FEW RECORDS AIMLESSLY... TRYING TO FIND SOMETHING TO BUOY UP MY POOR MOOD.
THEN I CAME ACROSS A DISC I COULDN'T RECALL. EVEN THE NAME WAS ONLY VAGUELY FAMILIAR
I PUT IT ON THE TURNTABLE AND DROPPED THE NEEDLE
IT WAS BEAUTIFUL. HOW COULD I HAVE FORGOTTEN THIS RECORD?!
FOR THE 2 OR 3 MINUTES IT SPUN I WAS TRANSFIXED--FREED FROM MY PETTY WORRIES AND SELF PITY.
THEN THE RECORD ENDED.
OH WELL

2

Als je je leven hebt gegrondvest op het geloof dat vooruitgang een goede zaak is, dan is het extra pijnlijk als je erdoor onder de voet wordt gelopen.

cartoonist nooit had bestaan.' Het idee voor deze nepstrip kwam voort uit een van zijn eerste strips die over de beslommeringen van een marginale schilder gingen. 'Het beeld van een obscure artiest die weinig bereikt, is daarna blijven hangen en vormde de basis voor *It's a good life...*

De opzet van deze strip, waarin Seth allerlei omzwervingen door stad en platteland maakt, gaf de tekenaar ook de gelegenheid een landschappelijk beeld te schetsen van Ontario, een methode die hij in *Ventilatoren* eveneens toepast. Vertonen zijn strips daardoor Canadese trekjes? 'Ik hoor vaak van wel. De plaatjes in mijn strips schijnen rust uit te stralen en bieden ruimte voor reflectie. Het komt vast door de wijdse landschappen: wanneer ik die teken doe ik net alsof ik in de trein zit en naar buiten kijk. Canadezen zijn ook een stuk rustiger in vergelijking met hun drukke Amerikaanse buren.' Wel tekent hij hierbij aan dat het midden van Canada wel behoorlijk verschilt van andere districten in het land. Seth woont zelf in een klein plaatsje – Guelph – in de buurt van Toronto (Ontario).

De nostalgische sfeer die uit zijn strips spreekt, ontstaat niet alleen door de onderwerpskeuze en retro-tekenstijl. Ook het afwisselende gebruik van grijstinten, schaduwen en zwarte vlakken geeft een ouderwetse indruk. 'Ik wilde ooit in kleur werken, maar ik vond deze aanpak uiteindelijk simpeler en subtieler.' Seth schrijft eerst zijn scènes uit. Op basis hiervan maakt hij schetsen en voegt hij de teksten toe. Daarna werkt hij de tekeningen uit, waarbij hij extra let op de volgorde van de plaatjes en de loop van het verhaal. Na het inkten volgt dan de grijs/zwart-inkleuring.

Naast zijn strips maakt Seth veel (kleuren)illustraties voor Amerikaanse kranten en zakenbladen. Hij ziet het vooral als ambachtswerk, om geld te verdienen. Op stripgebied heeft hij één groot project in voorbereiding: Dominion, een denkbeeldige stad, ergens in het noorden van Canada, waar ook deel twee van *Ventilatoren* zich afspeelt. 'Ik wil de geschiedenis ervan navertellen: hoe de stad is ontstaan en onder welke omstandigheden de inwoners er tussen pakweg de 17e en 19e eeuw hebben geleefd. Ik ben niet zozeer geïnteresseerd in de grote historische zaken als oorlog of politieke ontwikkelingen, maar in de micro-geschiedenis van Dominion, de details: de historie achter een hotel bij voorbeeld. Incidentele geschiedenis, noem ik het ook wel. Boeken over de geschiedenis van het potlood of het papieren theater: die staan bij mij in de kast!'

rik.sanders@stripschrift.nl

Op **www.drawnandquarterly.com** *is meer informatie over Seth te vinden. De website* **www.aimeemann.com** *heeft een 'Seth-look' gekregen*

BOVEN - Wijdse landschappen in Ontario. Seth vindt het niet voor niets leuk om voor een reisgids als *Welcome Home: Travels in Smalltown Canada* een cover te ontwerpen.
LINKS - *Ventilatoren*, ingehaald door de modernisering.
LINKSONDER - In *It's a good life, if you don't weaken* voert Seth zichzelf op in een zoektocht naar de obscure (niet bestaande) cartoonist Kalo. Het is tevens een ode aan Peter Arno, een tekenaar die onder meer voor *The New Yorker* tekende. Hier krijgt hij via zijn vriend Chester Brown een 'echte' Kalo onder ogen.
RECHTSONDER - Seth houdt van verhalen over in zichzelf gekeerde, eenzame types. Als verklaring wijst hij in een dagboek dat hij voor de Canadese krant *National Post* bijhield, op zijn eigen jeugdjaren. 'Ik leefde in een eigen fantasiewereld'. Op dit moment werkt Hij op basis van zijn vaders jeugdherinneringen aan het boek *Bannock, Beans and Black Tea*.

I know...and guess what? His name is Jack Halloway and he's a Canadian.
That's quite a coincidence
It is. The only other Canadian "New Yorker" cartoonist I know of is Richard Taylor
Well, I have another surprise for you - a present
What's this? Some sort of girly magazine from... let's see-- 1978!
I look on page 45
OH MAN! It's a Kalo! The style's looser and the signature's almost cropped off but this is unmistakably a Kalo cartoon
Where did you find this? You're not exactly the type to be digging around
I had it already

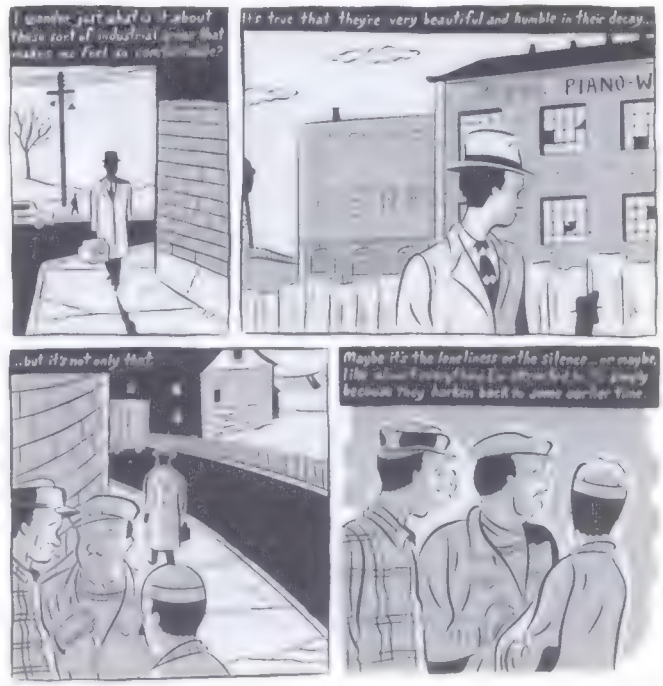
It's true that they're very beautiful and humble in their decay...
PIANO-W
..but it's not only that
Maybe it's the loneliness or the silence ...or maybe, like
because they harken back to some earlier time.

Sublieme *beeldsuite* van Frans Masereel

TE KOOP voor iedereen

DOOR WILLARD MANS

Er zijn van die kunstenaars die vaker genoemd, dan gelezen worden. Soms zijn ze zelfs bekender als sfeertje dan als artiest: iedereen weet wie Kafka is, maar weinigen kennen zijn werk. In de stripwereld is Frans Masereel een prima voorbeeld. Beroemde stripmakers beschouwen hem als hun peetvader, maar striplezers kennen hem niet. Wie kennis wil maken met zijn beeldsuites kan bij de Belgische uitgever Demian terecht voor de uitgave *De zon*.

BOVEN - Zelfportret van Frans Masereel.

Voor diverse striptekenaars geldt Frans Masereel (1889-1972) als lichtend voorbeeld. De Amerikaan Jason Lutes bij voorbeeld eert hem in zijn internationaal bejubelde striproman *Berlin - City of stones* (2001). Hierin maakt hoofdpersoon Marthe Mueller deel uit van een groepje kunstacademiestudenten. Eén van hen tovert een Masereel te voorschijn. Het boekje speelt een essentiële rol in een discussie over het kunstenaarsschap. Op de tekeningen lijkt het boekje verdacht veel op een Penguin-uitgave van jaren geleden die de meest gangbare kennismaking met Masereel zal zijn. Ook Lutes' landgenoot Eric Drooker, maker van *Flood!*, erkent Masereel als groot voorbeeld, net zoals de Franse Angoulême-prijswinnaar Pascal Rabaté (*Ibicus*).

Zeldzaam

Een hindernis voor lezers is dat het werk van Masereel moeilijk te vinden is, en dan nog vaak erg duur is ook. In 2001 is daar verbetering in gekomen. De kleine Vlaamse uitgeverij Demian bracht een uitgave van *De zon* (*Le soleil*, 1919) op de markt, voorzien van commentaar door Louis Paul Boon. Elke stripliefhebber kan nu het unieke werk van Masereel 'lezen' en beoordelen, aan de hand van een wel heel bijzondere en vroege loot aan de stripboom.

Het grafisch werk van Masereel is lastig verkrijgbaar omdat het in kleine oplagen verscheen en door kapitaalkrachtige verzamelaars gezocht wordt. Tot de verschijning van *De zon* was zijn striproman – hij sprak zelf van beeldsuite, een prachtwoord - *De stad* uit 1926 de beste keus. Dit verhaal, bestaande uit niet minder dan honderd houtsneden, is namelijk opgenomen in een populaire omnibus-reeks van uitgeverij De Arbeiderspers uit 1963. Tweedehands en op het internet is dit boek nog goed te vinden, onder de titel *De tweede grote vier*. En ere wie ere toekomt: Jan Smet brak in zijn *CISO Stripgids 10* (1976) al een lans voor Masereel, en publiceerde de zestig houtsneden van *L'oeuvre* (1928). Om het stripkarakter te verhogen drukte hij negen afbeeldingen op één bladzijde af, waar in de oorspronkelijke uitgaven steeds één plaat per pagina (op *Dick Bos*-formaat) staat.

De ziel van de geest van de gedachte van de houtsnijder

Masereel

Frans Masereel wordt in 1889 in België geboren en studeert er grafische technieken. Misschien wel de belangrijkste gebeurtenis is dat hij als pacifist dienst weigert als zijn moederland mobiliseert voor de Eerste Wereldoorlog. Hij vlucht het land uit en sluit zich aan bij een groep internationaal georiënteerde pacifistische kunstenaars. Daar zitten beroemde schrijvers als Romain Rolland en Stefan Zweig bij, prima kruiwagens voor een carrière als illustrator en zelfstandig kunstenaar. Ook na de oorlog blijft de onderdrukking van het individu door hogere machten zoals het grootkapitaal een vast thema van Masereel. In 1919 snijdt hij *Mon livre d'heures* in hout, de eerste

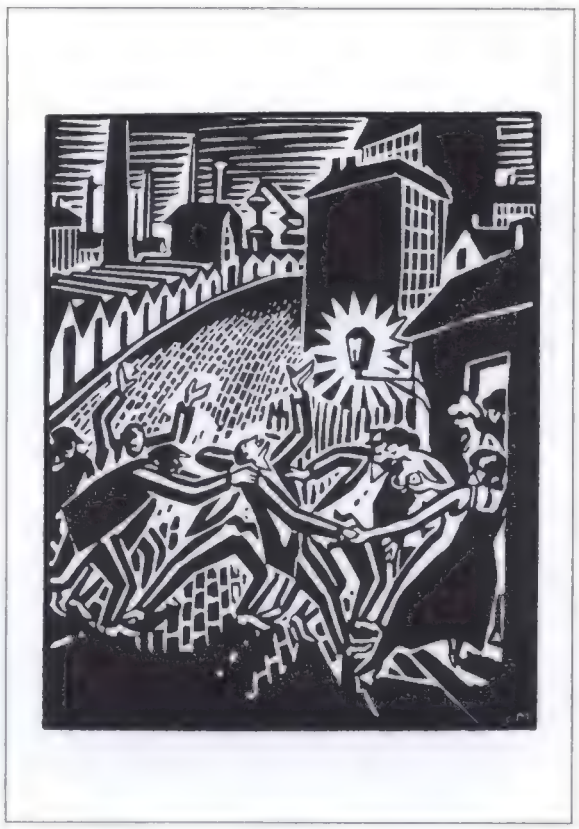

LINKSBOVEN - **De zonzoeker is een afsplitsing van de houtsnijder.**

RECHTSBOVEN - **Onze geluks-zoeker beproeft ook het café annex bordeel.**

LINKSONDER - **Bij Jason Lutes valt een theoretiserende student door de mand als zijn Franz (sic!) Masereel-boekje openvalt bij 'dirty passage'.**

RECHTSONDER - **Eric Drookers *Flood!***

van een serie beeldsuites die in een hoog tempo verschijnen. In al die verhalen speelt de zon een belangrijke rol.
In zijn werk *De zon* is de hoofdrol weggelegd voor de zonzoeker. Die zonzoeker is een allegorische figuur, de letterlijk tot leven gekomen wens van de houtsnijder, duidelijk Masereel zelf. Dik zestig platen lang volgen we de zonzoeker op zijn tocht. Voor zot versleten en tegen beter weten in, maar met onverbeterlijk enthousiasme stapelt de zonzoeker de ene teleurstelling op de andere. Hij vindt schijnzonnen: in de kerk, in de kroeg, in het bordeel, in boeken. En steeds wordt hij uitgelachen, beschimpt, vertrapt of gearresteerd. Zijn queeste wordt hem bijna noodlottig. Streven naar het goddelijke is al eeuwenlang een thema in de kunst. Prometheus en Icarus gingen onze zonzoeker voor.

RECHTS - Vroege stripaandacht in *CISO Stripgids 10*. Afwijkende lay-out van Masereels *L'oeuvre* door Jan Smet, waarmee hij het stripkarakter lijkt te willen onderstrepen. Vergelijk ook de thematiek met *De zon*.

ONDER - Het belang van Frank (sic!) Masereel blijkt uit dit historisch overzicht van stripgoeroe Scott McCloud.

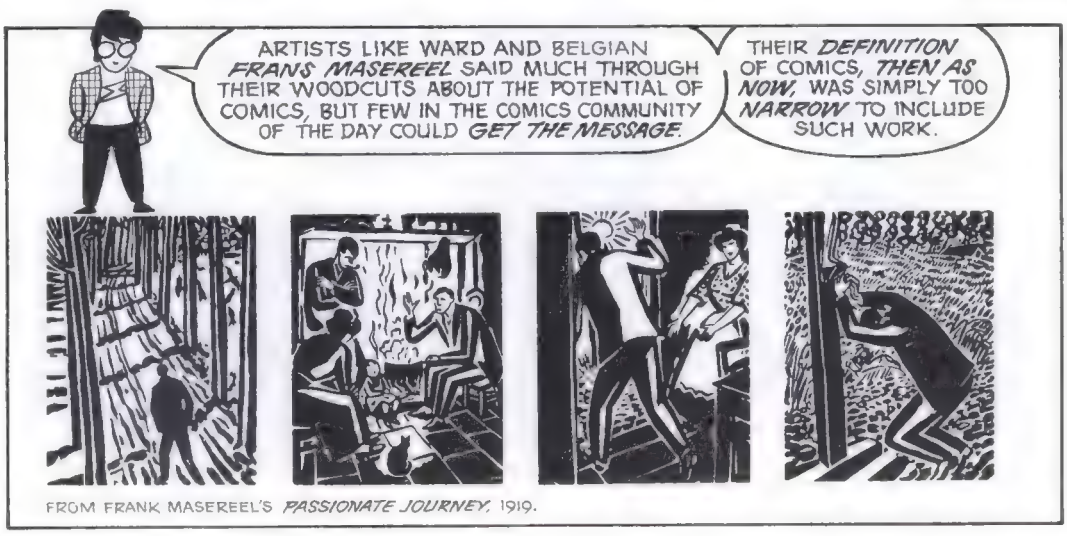
ARTISTS LIKE WARD AND BELGIAN *FRANS MASEREEL* SAID MUCH THROUGH THEIR WOODCUTS ABOUT THE POTENTIAL OF COMICS, BUT FEW IN THE COMICS COMMUNITY OF THE DAY COULD *GET THE MESSAGE.*
THEIR *DEFINITION* OF COMICS, *THEN AS NOW,* WAS SIMPLY TOO *NARROW* TO INCLUDE SUCH WORK.
FROM FRANK MASEREEL'S *PASSIONATE JOURNEY,* 1919.

RECHTS - De zonzoeker danst door de grote stad, die de zon onbereikbaar houdt.

De zon

Boon & Masereel
Demian 2001
ISBN 90-804-548-3-4
Prijs ±€20
128 pagina's, zwart/wit, s.k.

Masereels beelden hebben een enorme zeggingskracht. Juist de houtsnijtechniek dwingt de kunstenaar om veel expressie met weinig middelen te tonen. Met een guts kun je nu eenmaal geen fijne nuances in hard hout snijden. Eén van de verklaringen voor de impact van Masereels aanpak vinden we bij stripprofessor Scott McCloud, die in zijn *Understanding comics* (1994) Masereel noemt als een wegbereider van de moderne strip. Omdat de houtsnijder af moet zien van details, worden zijn mensen en dingen minder uniek en meer symbolisch, meer icoon. Daardoor identificeren wij, lezers, ons maximaal met Masereels zonzoeker en andere (anti-)helden.

Boon

In de jaren veertig was ook de Vlaamse schrijver Louis Paul Boon in de ban van Masereel. De graficus is zelfs bepalend geweest voor zijn ontwikkeling. Boon maakt zelf strips, maar beseft dat hij Masereel nooit zal kunnen overtreffen en kiest definitief voor de romanvorm. Voor de communistische krant *De roode vaan* ver'boek'te hij Masereels strip *De zon*, opgenomen in de uitgave van Demian. Boon vertelt daarin wat er te zien is. En dat doet hij in prachtig, sappig Vlaams. Maar echt veel voegt hij niet toe. Hij interpreteert en benadrukt Masereels socialisme. Tegen het einde verklapt hij een paar keer wat wij nog niet gezien hebben. Dat is allemaal niet erg en zeker leuk leesbaar, maar wel vervelend is dat de tekst in de boekuitgave tussen de prenten staat. Zo haal je de magie uit Masereels verhaal. De oplossing is simpel: eerst de plaatjes van Masereel lezen, dan de tekst van Boon. Voor de meest vruchtbare kennismaking!

willard.mans@stripschrift.nl

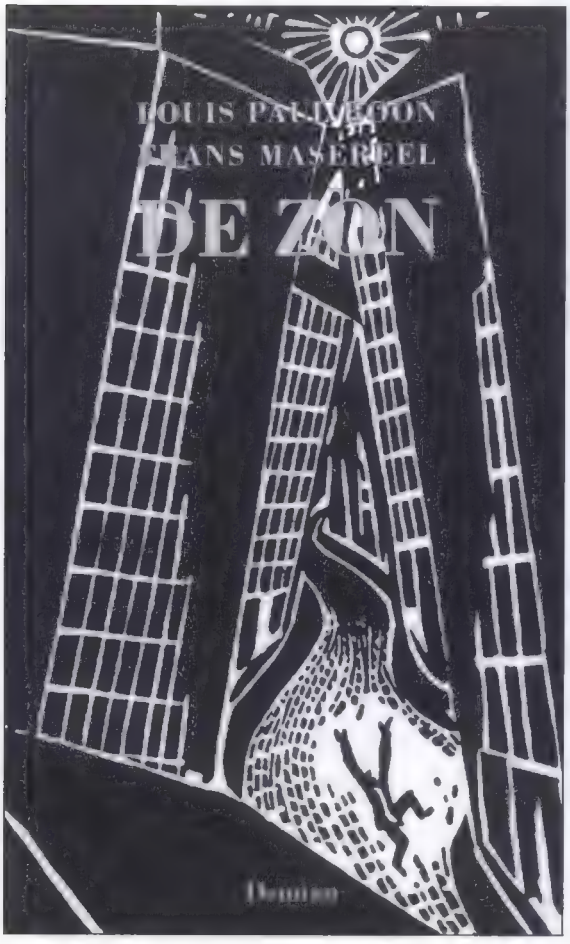

[BITS & PIECES → RECHTER]

Als je als rechtsprekende magistraat naar je werk gaat, hoop je natuurlijk op leuke zaken. Het gezeur over de heg van de buren die te hoog is, komt je je strot uit. Er mag wel eens wat aardigers gebeuren. In de trein lees je de strip *De rechter* om in de stemming te komen. Dan ben je er helemaal klaar voor. Jouw dag kan beginnen.

Staan er opeens een stel onnozele advocaten voor je, namens een tijdschrift voor alleenstaanden. Ze noemen zich *S1ngle*. Dat ééntje is met opzet. Anders begrijpt niemand dat ze alleenstaand zijn. Het toeval wil echter dat al jaren de strip *S1ngle* in *Het Parool* staat. En die strip was er veel eerder dan die club gelukszoekers. Ook geschreven met een 1. Simpel. Als rechter kijk je niet eens in de stukken. Zal wel de stripmaker zijn die eist dat hij die club met de grond gelijk maakt. Eitje.

Nee hoor. Eiser is de verzameling los zand die wil dat de stripmaker snel stopt met zijn strip, zijn website opheft en alles stopzet. Het tijdschrift heeft in stilte alle rechten gedeponeerd. Dat betekent in gewoon Nederlands dat ze de baas willen spelen.

Je ziet zo'n rechter wegzakken in zijn stoel. Stilletjes wacht de magistraat af of dit vanzelf overgaat. Het moet niet gekker worden. Nadat bekwaam het clubje losse flodders is geloosd, vraagt de rechtspreker zich af wat er nog meer op de rol staat vandaag.

Een strip-scenarist! Jawel. Een verhalenmaker. Wat komt die doen? Al snel is het duidelijk. De schrijvende kneus eist van een tekenaar dat hij het door hem geschreven verhaal gaat tekenen. Nu gaat die toga-drager er eens voor zitten. Al weer een vreemde stripzaak.

'Begrijp ik goed dat u eist van meneer de tekenaar dat hij uw scenario gaat tekenen en dat hij niet wil beginnen?', vraagt de rechter.

'Jawel, edelachtbare' wordt er gekneusd.

'En wat is de reden dat u niet wil gaan tekenen?'

'Ja het is zo'n dramatisch slecht scenario, daar past geen enkele tekening bij. Bovendien hebben we helemaal niets met elkaar. Niente lire. Geen contract. Noppes. Ik zou bijna zeggen dat ik de man niet ken.'

Ik zie dat helemaal gebeuren. Je schrijft een verhaal en eist vervolgens bij de rechter dat iemand moet gaan tekenen. Die tekenaar weet nog van niks. Een moderne vorm van strafwerk. Honderd keer 'Gij zult tekenen'. Maar dan anders. De treurigheid straalt af van dit type zaken. Zo'n rechter krijgt spontaan visioenen over burenruzies.

Nou laat die scheidsrechter zijn borst maar nat maken. Er komt nog een stripzaak aan waarbij ik niet uitsluit dat de partijen al vooraf in het gerechtsgebouw met elkaar op de vuist gaan. Geert de Weyer en Pascal Lefèvre. De eerste schrijft volgens de laatste de grootst mogelijk onzin. Vooral over zijn persoon. Pascal is een wetenschapper met gevoel voor precisie. Geert wordt door hem aangeduid als een onbekwaam, maar ook kwaadwillig persoon, een Raaskallende Reporter. Met de exactheid van een microchirurg wordt elk woord van Geert voorzien van tegenteksten, voetnoten en literatuurverwijzingen. De twee zijn water en vuur. Daar kan zo'n rechter wat mee. Heldere probleemstelling, twee partijen die rollebollend over straat gaan en een hoop onzin. Nog voor de kemphanen uitgesproken zijn ligt het vonnis al op tafel. Een makkie. Want samen komen die twee in hun discussie het intellectueel niveau van een plat bord niet te boven. Verbazingwekkend dat het communicatiemedium strip zoveel miscommunicatie veroorzaakt.

Ben Bits

De mythische wereld van
Lucien de Gieter

DOOR **JEAN-MARIE MIEVIS**

Het is één van de eerste zonnige dagen van juli als ik aanbel bij de woning van *Papyrus*-auteur Lucien de Gieter (Etterbeek 1932), in een rustige villawijk in de omgeving van Waver. Zijn echtgenote troont me mee om de tuin te laten zien: de fruitstruiken, de groenten, de kippenren en het ruime gazon. 'Een zwembad hebben we niet,' verontschuldigt ze zich, 'maar we hebben lieve buren waar we altijd terecht kunnen om te zwemmen.'

LINKS - De tempel van Ramses II in Aboe Simbel, door De Gieter getekend op 11 december 1995.

ONDER - Luxe prent van Lief-Er-Theti.

'Van zulk mooi weer moeten we profiteren', zegt de auteur als hij zich bij ons vervoegt. Vandaar dat we het interview op het terras houden, in de schaduw van de wijnranken.

Onder het genot van een heerlijk glas wijn en een lekker stukje geitenkaas ontspint zich het volgende geanimeerde gesprek.

Ben je als kind al gebeten door de stripmicrobe?

Lucien de Gieter: Ik zal zeker de weekbladen *Spirou* of *Tintin* hebben gelezen, maar daarvoor moet ik ver terug in de tijd. De eerste strips die ik me herinner zijn Amerikaanse series als *Flash Gordon*. Als mijn geheugen me niet bedriegt, werden die strips in *Bravo* gepubliceerd.

En de eerste tekeningen die je zelf maakte?

Die dateren van nog vroeger. Op zesjarige leeftijd tekende ik al veel. Toen ik acht of negen was, kocht mijn moeder grote dozen chocolade. Aan de binnenkant van het deksel stond een grote foto van een vrouw die een stuk chocola aan haar zoontje gaf. Ik herinner me nog heel goed dat ik die heb nagetekend, tot grote vreugde van mijn moeder.

Wilde je altijd al striptekenaar worden?

Nee. Wist ik veel dat er zoiets als 'striptekenaar' bestond. Rond strips hing bovendien niet dat aura van nu. Tegenwoordig wil iedereen die een potlood kan vasthouden striptekenaar worden. Toen ik twaalf was, heb ik eens een reportage over de Walt Disney-studio's gezien. Die mensen werkten aan enorme tafels, met grote vellen papier. Ik heb me toen net als zij aan een grote tekentafel geïnstalleerd met verschillende schriften en potloden. Een school voor strips bestond niet en er was ook niemand die me de kneepjes van het vak kon bijbrengen. Net na de oorlog heb ik een eerste verhaal aan het weekblad *Kuifje* aangeboden. Het speelde in een onderwaterwereld met verschrikkelijke, monsterachtige vissen. Omdat ik geen benul had hoe een strip gemaakt werd, had ik alles met plakkaatverf ingekleurd. De toenmalige hoofdredacteur Vanhie vond mijn strip *monstrueux*. Heden ten dage is alles anders en als ik hetzelfde werk nu zou aanbieden, zou men het waarschijnlijk niet monsterlijk genoeg vinden. Eigenlijk had Vanhie gelijk, maar de manier waarop hij het zei heeft me danig geshockeerd. Daarom zal ik als een jongere me zijn werk toont, nooit zeggen dat het niet goed is. Het is mogelijk dat die persoon nú niet al te best werk levert, maar drie jaar later wel. Op die leef-

MEUH-GLOU... GLOUGLOU MEUH... HEU GLOUP... MEUHGLOU...
PARDON?
IL FAUT LA SORTIR DE LA!
COMMENT?
HEU!...EN LA REPOUSSANT DEDANG!
C'EST CLAIR!
BANG
HOURRA! LA VALVE EST SAUVÉE!
ON EST DÉJÀ AU COURANT!
JE VEUX BIEN PÉRIR AVEC MON BATEAU, MAIS AVEC DIGNITÉ!

LINKSBOVEN - Veelvuldig heeft De Gieter zich toegelegd op het vastleggen van de onderwaterwereld, zoals hier in een kort verhaal van *Toet en Kli-Wong*.

RECHTSBOVEN - Groepsportret met De Gieters hoofdpersonen uit *Toet en Kli-Wong*, *Papyrus* en *Pony*.

tijd ben je heel gevoelig voor kritiek en ik vind het dan ook onverantwoord om iemand zo af te breken.

Voordien heb ik zelfs bij Disney gesolliciteerd. Ik stuurde een brief met een aantal tekeningen. Het was naïef van me te denken dat ik daar ooit zou kunnen werken, maar het leuke was dat ik toch antwoord heb gekregen.

Na mijn mislukking bij *Kuifje* heb ik de strip op een zijspoor gezet. Ik besloot binnenhuisarchitectuur te gaan studeren aan St-Luc, zonder evenwel goed te beseffen wat dat precies inhield. Maar het beviel me uitstekend want ik mocht doen wat ik het liefste deed: tekenen. Plannen van interieurs, salons, hotels, meubels... Ik leerde het perspectief onder de knie krijgen - waar ik nu nog steeds de vruchten van pluk. Voor het tekenen naar een levend model bezat ik niet genoeg souplesse. Het lukt me wel om mensen te tekenen maar ik heb er meer moeite mee dan met een meubelstuk of een gebouw.

Na het behalen van mijn diploma heb ik mijn dienstplicht vervuld - in die tijd was dat nog 21 maanden - en nadien ben ik bij een decorateur aan het werk gegaan. Daar heb ik veel winkelinrichtingen getekend. Het overkomt me nog wel eens dat ik in een winkel in het Brusselse kom waarvan ik het interieur heb ontworpen. Toen kwam de Expo '58. We wisten niet meteen wat we van zo'n expo konden verwachten. De vorige dateerde immers al van 1935 en dat was behoorlijk ver terug in de tijd. We zijn toen oude tijdschriften gaan verzamelen met daarin tekeningen over die fameuze expo, al was het maar om ons een idee te vormen hoe zo'n wereldtentoonstelling er uit zag. Twee jaar hebben we daaraan gewerkt. Later hebben we onze eigen firma rond industriële vormgeving opgericht. Mijn zwager bezit nog steeds een wastafel die ik destijds heb ontworpen. Jammer genoeg draaide ons bedrijfje niet echt goed en van de ene op de andere dag ben ik er mee opgehouden. Ik was dertig en stelde me de vraag wat ik nu moest aanvangen.

Ik besloot mee te doen aan een scenariowedstrijd van het weekblad *Robbedoes*. Ik had geen enkele ervaring op dat vlak, maar ik wilde zeker een poging wagen. De opdracht was om een kort verhaal van vier of vijf pagina's te schrijven. In plaats van me tevreden te stellen met één enkel verhaaltje, bedacht ik er tien. Als er van mijn tien scenario's geen enkele door de selectie zou komen, betekende dit dat ik helemaal geen talent had. Zou men daarentegen één of meer verhalen aanvaarden dan zou ik allicht aan een mogelijke carrière in de stripwereld kunnen denken. Oorspronkelijk heb ik alles met de hand geschreven maar op verzoek van de redactie heb ik een typemachine aangeschaft. Als mijn geheugen me niet bedriegt, hebben ze de laatste vier scenario's gekozen. Vier uit tien, dat was helemaal niet slecht. Ik begaf me naar de redactie, die destijds gevestigd was in de Galérie du Centre, helemaal in het hartje van Brussel. In een piepklein kamertje zat ik te wachten op Yvan Delporte, de hoofdredacteur, toen plots iemand naar me toe kwam en vroeg of ik een scenario voor hem kon bedenken. Die persoon was Jammic. Je begrijpt mijn verbazing. Scenaristen waren blijkbaar dun gezaaid in die tijd.

Ik heb toen korte tijd scenario's voor korte verhalen en zogenaamde 'micro-verhalen' (kleine boekjes die je als lezer met knip- en plakwerk in elkaar moest zetten. Red.) geschreven, totdat ik een verhaaltje bedacht over een jonge cowboy met een grote hoed - Pony - die op zoek is naar een paard. Uiteindelijk is het niet hij die het paard vangt, maar omgekeerd: het paard vangt hem. Ik had een synopsis en een volledige pagina-indeling uitgewerkt en ik was zo vrij geweest op het eerste plaatje de held van het verhaal te tekenen. Ik kreeg mijn scenario teruggestuurd met de woorden: 'Het eerste plaatje heb je al zelf getekend, doe dan nu maar alles zelf'. Ik voelde me daar allesbehalve bekwaam voor. Na mijn eerdere ervaring als tekenaar bij *Kuifje* had ik immers alle hoop al

ONDER - Potloodschetsen van Toet, het zeemeerminnetje.

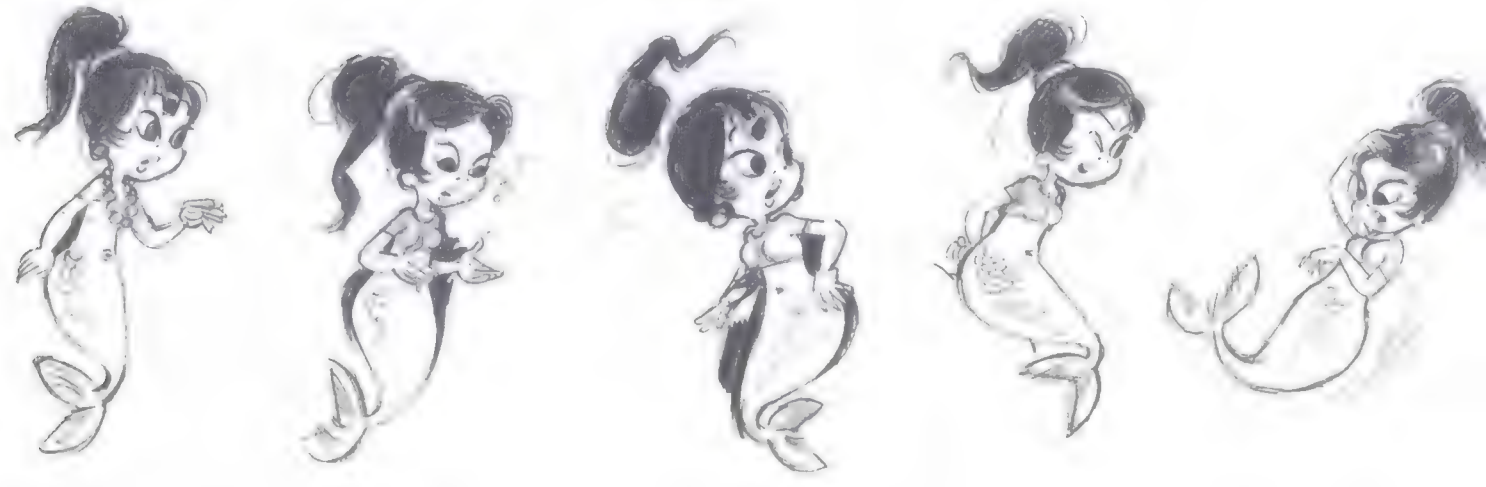

opgegeven. Twee maanden heb ik over dat eerste stripje gedaan. Ik moest steeds opnieuw beginnen. Het resultaat zag er niet uit. Sommige collega's plagen me daar nog altijd mee: 'Herinner je je dat stripje nog? Onvoorstelbaar dat ze je op basis daarvan hebben aangenomen'. En ze hebben nog gelijk ook. Met mijn debuut van toen zou ik nu geen kans meer maken. Eigenlijk heb ik gewoon ontzettend veel geluk gehad dat men het toen zo nauw niet nam. Zo ben ik dan na dertig jaar dromen toch in de stripwereld terecht gekomen, als tekenaar tegen wil en dank.

Na een dertigtal mini-verhaaltjes oordeelde ik de tijd rijp voor iets langers. Ik maakte twee korte verhalen van telkens twintig pagina's over een cowboy. Delporte wees ze af omdat het blad al een bekende cowboy had, Lucky Luke. Ik was verplicht iets anders te verzinnen. Aangezien de onderwaterwereld en meer bepaald de films van Jacques Cousteau me fascineerden, besloot ik van mijn held een parelvisser te maken. Hij ontmoet een sirene, die bevriend was met een haai en uiteindelijk is zij de echte heldin van het verhaal geworden. Zeven jaar lang heb ik *Toet en Kli-Wong* getekend, maar Dupuis heeft ze nooit in albumvorm willen uitgeven. In tegenstelling tot nu was er destijds geen markt voor albums met korte humoristische verhalen. Een tweede reden was, dat ik geen goed contact had met Charles Dupuis. Hij was veel ouder dan ik. Zelfs toen ik *Papyrus* had bedacht, heb ik hem bijna het mes op de keel moeten zetten om mijn strip uitgegeven te krijgen.

De collega's

Hoe was het contact met je collega-tekenaars?

Iedereen bij *Robbedoes* was wel vriendelijk, maar die eerste generatie met Peyo, André Franquin, Roba en Morris was een echte vriendengroep. Zij hadden het blad opgestart. Op een gegeven moment had men meer volk nodig om het blad te vullen. Daarvoor is er een jongere generatie aangetrokken en we mogen echt van geluk spreken dat het blad ons toen een kans wilde bieden. Met die tweede groep werd echter nooit echt rekening gehouden. Delporte las mijn scenario's en gaf steevast hetzelfde commentaar: *'Oui, ça va...'* Tien jaar lang kreeg ik datzelfde zinnetje te horen tot ik zei dat ik weg wilde. 'Ah, da's jammer', antwoordde hij toen. We hadden een andere manier van contact, snap je. Delporte had zijn ploeg van het eerste uur. Zij kwamen regelmatig bijeen, discussieerden over hun verhalen en zo, maar wij hebben dat nooit meegemaakt. Nadat ik enkele verhalen geschreven had, heb ik ooit een bijeenkomst van alle tekenaars aangevraagd om te zien wat ze ervan vonden, maar dat bleek onmogelijk.

Toen ik bezig was met *Toet en Kli-Wong* kreeg ik een telefoontje van Dupuis dat ik bij Peyo aan de slag kon. Eén jaar ben ik bij hem gebleven en ik heb er ook vrienden gemaakt: François Walthéry en Gos.

Wat deed je precies bij Peyo?

Ik inkte *De Smurfen*. 's Morgens werkte ik thuis voor *Robbedoes* en 's middags ging ik naar de studio van Peyo. Walthéry is er begonnen als jonge knaap, aan de hand van zijn moeder, maar ik was al ouder en had voordien al voor een baas gewerkt. Alle anderen werden per plaat betaald, maar ik kon Peyo overhalen mij een vast maandloon te betalen. Tot mijn grote tevredenheid.

Wat voor soort man was Peyo?

Eigenlijk zagen we hem niet zo vaak. Hij kwam naar de studio, bracht zijn platen en was weer weg. Walthéry tekende *Jakke en Silvester* en Gos *De Smurfen*. Peyo sprak eerst met Delporte over het scenario. Als dat goed bevonden werd, mocht Gos de potloodschetsen maken. Peyo besliste dan of die goed waren of moesten worden overgedaan. Mijn taak beperkte zich tot het inkten, dus kreeg ik de platen pas als ze volledig af waren. Peyo was wel sympathiek, maar mijn contact met hem was zeer beperkt.

Gos daarentegen had meer problemen met hem, juist omdat hij ook aan het creatieve proces deelnam. Vaak moest hij opnieuw beginnen omdat het niet naar de zin van Peyo was. Ik had het veel makkelijker, moest nooit iets overdoen en kreeg bovendien een vast loon. Het gebeurde wel eens dat er geen werk was in de studio. Peyo ging voor een paar dagen op reis en vergat soms opdrachten te geven. Voor mij was dat niet erg, maar de anderen konden gewoon niks beginnen zonder zijn goedkeuring. De volledige verantwoordelijkheid berustte bij hem en hij wilde ook alles controleren. Soms zaten we dan gewoon te wachten en te niksen. Vandaar mijn voorstel aan Gos en Walthéry om zelf een strip te beginnen. Ze hebben mijn raad opgevolgd

ONDER - **Deze plastic *Papyrus*-objecten werden jaren geleden cadeau gegeven aan klanten van de fastfood-keten Quick.**

LINKSBOVEN - **In Karnak tekende De Gieter de grote hypostyle-zaal.**

MIDDENBOVEN - **Op 29-3-2001 maakte De Gieter in Kertassi deze twee tekeningen van een ruïne.**

ERONDER - **Studies van een beeld van Nefertari, één van de vrouwen van Ramses II.**

en zo is *Natasja* geboren. Delporte had op dat moment een stewardess als vriendin. Hij had trouwens altijd mooie meisjes op zijn kantoor, hoor. Hij stelde hen voor een stewardess als heldin te nemen. En zo geschiedde. Peyo kon het niet hebben dat er in zijn studio iets gedaan werd waar hij niet bij betrokken was, ook al betaalde hij zijn mensen niet als er geen werk was - ze werden immers per plaat betaald. Ze hebben daar problemen mee gehad. Dupuis koos de kant van Peyo. Ze wilden hem immers niet voor het hoofd stoten. Gelukkig voor Walthéry is *Natasja* uiteindelijk een groot succes geworden.

Eén van je interesses was de onderwaterwereld. Heb je die voorgoed vaarwel gezegd?

Ja. Grafisch was dat wel zeer interessant, maar ik heb dat boek dichtgedaan, zoals ik al wel vaker heb gedaan in mijn leven. Egypte is vanuit historisch oogpunt een zeer boeiende wereld, die bovendien niet zo agressief is als bij voorbeeld het oude Rome. Geen folteringen, geen afgehakte hoofden, maar een formidabele, mythische wereld.

Egypte

Hoe is het idee voor *Papyrus* ontstaan?

Ik tekende toentertijd de verhalen van Kli-Wong, de parelvisser die een mooie sirene opduikt en haar meetroont naar de mensenwereld. Ik stak er erg veel energie in, maar alles bij elkaar liep de reeks niet bijster goed. Destijds had je opiniepeilingen in *Robbedoes* waarbij de lezers hun mening kwijt konden over de strips in het blad. Omdat ik teleurgesteld was in de uitslag van het referendum besloot ik een punt te zetten achter deze reeks en iets totaal nieuws te beginnen. Maar wat moest ik doen? Tijdens mijn studie aan St-Luc was ik reeds gefascineerd door Egyptische kunst, decoraties en meubels. Misschien zat daar iets in. Bovendien dacht ik dat mijn humor te bitter was, vandaar mijn idee om geen gags meer te maken maar me toe te spitsen op het avontuur.

Mijn eerste held was een visser. Mijn nieuwe held zou dat ook zijn. Ik maakte een kort verhaal van vijftien pagina's, iets totaal anders dan mijn vorige verhalen. Bij de volgende opiniepeiling waren de reacties van de lezers gunstig. *Papyrus* zat in de top

twintig en dat wil heel wat zeggen. Je moet namelijk weten dat de eerste tien plaatsen steevast bezet werden door de groten: Franquin, Morris en Roba. Bij de eerste twintig horen betekende dus heel wat. Ik besloot door te gaan en maakte opnieuw twee korte verhalen die min of meer op elkaar volgden en later in het eerste album zijn gebundeld.

Was er toen al sprake van fascinatie voor Egypte in de strip?
Nee. Hergé had een *Kuifje*-album gemaakt met de titel *De sigaren van de farao*, een uitstekende strip, maar die had niets met Egypte van doen en Jacques Martin had *De gouden sfinx* gemaakt, binnen de serie *Alex*. Voor de rest bestonden er weinig of geen strips over Egypte. Leesboeken waren er natuurlijk wel en sommige mensen gingen toen ook al op reis naar Egypte. Eén van de eerste boeken die ik kocht toen ik nog op school zat, was trouwens een boek over een Egyptisch museum, dus toen was die interesse al bij mij aanwezig.

Egypte als decor biedt een waaier aan mogelijkheden: de mythes, het fantastische, de godenwereld...
Daaraan dacht ik zeker, maar tijdens de eerste zes albums had ik nog helemaal geen grondige kennis van Egypte. Die is er pas gaandeweg ingekomen. Aanvankelijk had het fantastische element de overhand. Pas achteraf dacht ik dat het interessant zou zijn niet zomaar om 't even welke tempel te tekenen, maar me te baseren op bestaande dingen. In een wetenschappelijk tijdschrift ontdekte ik een prachtige panoramische foto van de tempel van Aboe Simbel, gespreid over twee pagina's. Daar moest ik gewoon iets mee doen. Ik probeerde zo veel mogelijk over die tempel te weten te komen, vergaarde allerhande documentatie. Vanaf dat ogenblik ben ik serieuzer te werk gegaan. Voorheen baseerde ik me enkel op het fantastische, nu kwam dat ook nog aan bod, maar dan wel verbonden met een specifieke plaats of figuur.

BOVEN - **Uiteraard tekende De Gieter tijdens één van zijn reizen naar Egypte de Sfinx van Gizeh.**

Papyrus

Hoe ben je op de naam van je held gekomen?
Voordat je een figuur gaat tekenen moet hij een naam hebben.

...ET VOICI Ã NEUF HEURES, SOUS LES STRATO-CUMULUS, UNE RÉPLIQUE DE LA STATUE DE LA LIBERTÉ, OFFERTE À LA FRANCE PAR LES ETATS-UNIS!...
ELLE PARLE CURIEUSEMENT, VOTRE HÔTESSE!
NATACHA?.. AH OUI! BEN, ELLE EST HÔTESSE DE L'AIR, ELLE FAIT ÇA POUR SE DÉTENDRE, ENTRE DEUX DÉTOURNEMENTS D'AVIONS! HÉ! HÉ! HÉ!
...NOUS ALLONS ARRIVER À LA TOUR EIFFEL!...
...OÙ NOUS ATTERRIRONS, LE TEMPS DE PRENDRE VOS TICKETS!

LINKS - **Gastoptreden van Natasja als gastvrouw op een rondvaartboot op de Seine in een kort verhaal van *Toet en Kli-Wong*.**

PAOUR! PASER! ASSEZ!
Vous êtes Maires de la cité des morts et de Thèbes. Pharaon ne vous a pas convoqués devant sa majesté pour vous entendre vous lancer des invectives, mais pour faire cesser le pillage des tombes de la cité des morts. Déjà des sépultures royales ont été profanées !

Ik noteerde dus alle namen die ook maar een beetje Egyptisch aanvoelden: Isis, papyrus, piramide... Ik vond 'papyrus' wel goed klinken en bovendien makkelijk uit te spreken. Een ander voordeel is dat die naam in alle talen hetzelfde blijft. Dat is zelfs bij *De Smurfen* niet het geval, want die hebben allerlei vreemde namen in het buitenland.
Mijn figuur Theti-Cheri heet in het Nederlands 'Liefde Theti', geloof ik.

Nee, het is 'Lief-Er-Theti'.
(*verbaasd*) O? Maar dat is een fout. Theti-cheri is namelijk een echte Egyptische naam. In de 17e dynastie was er een koningin die Theti-Ta-Cheri heette, oftewel Theti de kleine. In het Nederlands heeft men Cheri vertaald door 'lief' en dat is dus eigenlijk niet juist. Maar ik moet wel toegeven dat het goed klinkt natuurlijk.

Theti is geen katje om zonder handschoenen aan te pakken. Vaak is zij het, en niet Papyrus, die de actie bepaalt.
Jazeker, maar dat heeft met de tijdgeest te maken. In oude strips is de vrouw een 'decoratief voorwerp'. Denk maar aan de strip *Flash Gordon*. Theti is een prinses en dient bijgevolg ook zo te handelen. Zij is degene die het voor het zeggen heeft. Nog iets wat nooit voorkomt in een strip is een gehandicapte. Striphelden zijn altijd mooi en sterk. Ik vroeg me af waarom er ook geen gehandicapte bij kon, die dan Papyrus beste vriend wordt. In de tekenfilmversie hebben ze hem weggelaten. Blijkbaar is een gehandicapte taboe voor de Amerikanen. In het oude Egypte waren er veel dwergen als Pouin. Ook dat mocht niet in de tekenfilm. Een personage mag klein zijn, maar een dwerg, dat kan niet.

Hoe waren de reacties op deze figuren in de strip?
Daar heb ik nooit opmerkingen over gehad. Blijkbaar aan-

vaarden de lezers die personages zonder meer, net zoals we dat in het dagelijkse leven ook doen. Ik heb die personages bewust gekozen omdat ik vind dat in onze maatschappij gehandicapten en armen van geest al te vaak verstopt worden. Vroeger maakten ze gewoon deel uit van het straatbeeld. Als ze nu nog in het openbaar mogen is het enkel nog in groepsverband. Een gehandicapte in zijn dooie eentje op straat is een uitzondering. Het is verkeerd die mensen op te sluiten.

Verandert de relatie tussen Theti en Papyrus nog?

Natuurlijk (*lacht*). De relaties tussen jongens en meisjes zijn erg veranderd tegenover vroeger. Ik meen dat in sommige landen - zoals Nederland - jongeren al vanaf hun twaalfde seksuele betrekkingen mogen hebben. De wereld verandert snel... Maar daar doe ik niet aan mee.

Het enige moment dat er een toespeling gemaakt wordt op hun relatie is als Theti's moeder opmerkt dat de visser Papyrus bezwaarlijk een geschikt huwelijkskandidaat voor haar dochter te noemen is.

Inderdaad en in het allereerste album zegt Theti dat Papyrus later haar farao zal worden. Dat kan natuurlijk niet, maar toen ik met Papyrus begon had ik weinig of geen benul van het oude Egypte. De gehandicapte vriend van Papyrus heet Imhotep. Ik had gelezen dat er echt een gehandicapte architect bestaan heeft met die naam, dus ik vond het goed om die te gebruiken. Maar toen ik later een verhaal wilde maken over de piramide die door architect Imhotep ontworpen was, kreeg ik wel het probleem dat ik twee personages had met dezelfde naam. Had ik dat eerder geweten dan had ik een andere naam gekozen natuurlijk.

Wat de farao betreft, dacht ik een door iedereen vergeten farao uit de zesde dynastie te gebruiken: Merenre. Pas achteraf realiseerde ik me dat mijn verhalen ook in een bepaalde tijdsperiode moesten spelen en ik besloot daarvoor het einde van het grote Egyptische rijk te kiezen, de tijd van Ramses II. Diens zoon heette Meremptah. Merenre en Meremptah lijken qua naam gelukkig nog op elkaar.

Nu documenteer ik me steeds beter en beter. Zo zal ik nooit tempels uit de Ptolemaïsche periode tekenen - ook al zijn die vaak erg mooi - omdat ze uit een latere tijd stammen. Hetzelfde geldt voor bouwwerken uit de Romeinse periode. Ik heb echter wel een verhaal over Toetanchamon gemaakt en die leefde ruim een eeuw voor Papyrus. Maar omdat ik dat verhaal absoluut wilde vertellen heb ik er een mouw aan weten te passen: Papyrus komt in een tombe vast te zitten en wordt gedrogeerd. Zo kon ik hem een eeuw in de tijd laten terugkeren. In *De vervloekte farao* deed zich een soortgelijk probleem voor: de stad waar onze helden aankomen was in werkelijkheid op dat moment al verlaten.

Ik begon me ook af te vragen wat er zoal gebeurde in het hele gebied rond de Middellandse zee. Ik kwam tot de conclusie dat we op school de geschiedenis heel fragmentarisch bestuderen. We leren eerst iets over Rome, dan over Griekenland en als er nog tijd overschiet komt ook het oude Egypte aan bod. Wat we echter niet doen is al die fragmenten, al die puzzelstukjes aan elkaar passen. Het blijven afzonderlijke geschiedenissen zonder enig onderling verband. En dat is jammer. Zo valt het rijk van Meremptah samen met de Trojaanse oorlog en met het ontstaan van de Griekse mythologie. In de nieuwe reeks avonturen van Papyrus probeer ik te laten zien wat er in die tijd allemaal buiten Egypte gebeurde. *Het labyrint* speelt op Kreta en het gegeven van *De cycloop* komt uit Odysseus, die Papyrus trouwens ontmoet. In het laatste album komt Papyrus in een volledig door de oorlog verwoest Troje.

Die reizen van Papyrus bieden me dus heel wat verhaalstof. Het allereerste verhaal dat buiten Egypte speelt is *De zwarte piramide*. Het is gesitueerd in Afrika. Ik had het idee opgevat

LINKSBOVEN - Luxe prent van Lief-Er-Theti.

MIDDENBOVEN - Pagina 1 en 38 van *Papyrus 17: Toetankamon.*

RECHTSBOVEN - De Gieters bijdrage aan *L'Oiseau de la paix*, een boek waarin een veertigtal tekenaars aandacht vraagt voor de vrede.

LINKSONDER - Niet voltooide illustratie voor *Papyrus*.

een verhaal over Aknathon te maken maar ik kon maar geen goed scenario bedenken. Uiteindelijk heb ik mijn oorspronkelijke idee laten varen en een verhaal gekozen dat in Afrika speelt. Maar dat verhaal is eerder anekdotisch omdat ik weinig of geen documentatie vond over die Afrikaanse volksstammen.

Jacques Martin heeft een reeks getiteld *De reizen van Alex*. Zou je ooit iets gelijkaardigs willen doen met Papyrus?

Ten eerste maakt Jacques Martin die reeks niet zelf. Hij laat ze maken. Hij is een zakenman en ik heb daar totaal geen behoefte aan. Ik zou het nochtans kunnen hoor, maar het is niet aan mij besteed.

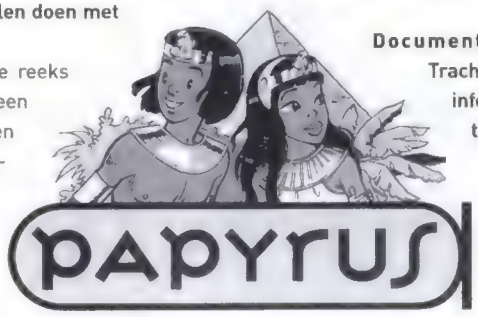

Hoe moeilijk is het een juist evenwicht te vinden tussen het avontuurlijke en het didactische?

Voor alle duidelijkheid: ik wil niet de onderwijzer uithangen. Aan de strips van Jacques Martin merk je heel goed dat hij in eerste instantie de lezer iets wil leren. Het verhaaltje hoort er dan bij. Bij mij komt het verhaal op de eerste plaats. Best mogelijk dat er dan heel wat didactische elementen in zitten, maar vaak merkt de lezer daar zelfs niks van. Neem nu het verhaal van Sakhara. Ik had gelezen dat daar onderaardse gangen bestonden versierd met duizenden ibissen. Ik ben er naartoe geweest en het is formidabel. In die onderaardse gangen bevind zich welgeteld één enkele tombe met daarin één sarcofaag. Dat is alles. Als je mijn album leest zou je kunnen denken dat ik over een enorme verbeelding beschik, maar eigenlijk komt er bijzonder weinig verbeelding aan te pas. Egypte heeft zo'n geweldig rijke geschiedenis, dus waarom zou ik daar geen gebruik van maken?

Documentatie

Tracht je in elk album een minimum aan informatie over het leven in Egypte mee te geven?

Dat gebeurt niet systematisch. Ik brouw geen recept waarbij ik honderd gram van dit en nog eens honderd gram van dat meng. Het komt vanzelf. Als ik een verhaal over een bepaalde tempel maak, zal ik wel zo veel mogelijk documentatie daarover verzamelen. Noodgedwongen laat dat sporen na in het album. In de verhalen *Het paard van Troje* en *De purperen hand* zit minder historische documentatie omdat er over Troje weinig bekend is. Hier geef ik eerder een knipoogje naar de mythologie.

Wanneer ben je voor het eerst naar Egypte gereisd?

Net na het beëindigen van het zevende album. Ik heb toen

RECHTSONDER - In *Het masker van Horus* redt Ankheri Papyrus. Als ze achteraf mond-op-mondbeademing heeft moeten toepassen, vraagt Papyrus haar hoe hij haar kan bedanken. Haar antwoord is kort doch eenvoudig: 'Hoeft niet, dat heb ik zelf al geregeld'.

ONDER - Luxe prent van Lief-Er-Theti.

Papyrus weet dat hij nog weinig zuurstof heeft. Hij maakt zich los van de spon van Horus...
!
Met het laatste beetje lucht in zijn longen valt hij de krokodillen aan...
Nog enkele seconden..
Met longen die op barsten staan, duikt Papyrus...
RHAAAAAAAAAA

Aboe Simbel bezocht. Ik had een massa boeken verslonden en ik bezit een hele reeks wondermooie werken over het oude Egypte, maar altijd zijn er details, die allicht onbelangrijk lijken, waarover geen enkel document bestaat: trappen bij voorbeeld. Toeristen en historici fotograferen geen trappen. Daarvoor zijn ze niet mooi of spectaculair genoeg. Dat zijn nu net de dingen die ik wel fotografeer. Als mijn personages via een trap naar de eerste verdieping gaan is het voor mij van het grootste belang te weten hoe die trap er precies uitziet.
Ondanks mijn zorgvuldige voorbereiding van dit album waren er nog enkele punten die me niet helemaal duidelijk waren. Zo had ik op een plan van de Grote Zaal kleine stippen gezien. Ik vroeg me af wat die voorstelden. Was het een muur? Dat zou goed uitkomen want ik wilde in de loop van het verhaal de slechte priesters boven op die muur laten klimmen om zo naar beneden te springen. Ik ben tot helemaal achterin de tempel gelopen om te controleren of de muur die ik getekend had echt bestond. Ik had geen geluk: er was helemaal geen muur. Al is het natuurlijk best mogelijk dat die er vroeger wel heeft gestaan.

Is het noodzakelijk om ter plekke te gaan kijken?
Nee, het is meer de zin om te reizen. Inmiddels ben ik al zeven keer in Egypte geweest en het blijft me boeien. Naast de grote toeristische trekpleisters zijn er ontelbare kleine paden en wegen waar je vaak de mooiste ontdekkingen doet.

Gebeurt het dat je ter plekke een verhaal verzint?
Ja zeker, maar ik ga er niet alleen maar heen om verhalen te verzinnen. In de eerste plaats reis ik om me te ontspannen. Soms maak ik van de gelegenheid gebruik om stof te zoeken voor een nieuw scenario maar soms komt er ook helemaal niks uit de bus.

Is Egypte een onuitputtelijke bron?
Die indruk heb ik zeker. Ik zal eerder uitgedroogd zijn dan de bron (*lacht*). Ik kan uit zo veel putten: de fabuleuze architectuur, de rijke geschiedenis, het fantastische...

Ooit zei je dat je graag had willen leven in de tijd van Papyrus. Waarom?
Waarschijnlijk bedoelde ik daarmee dat het een erg vreedzame periode in de geschiedenis was. Natuurlijk hangt alles af van je rang en status: ben je een prins, een bourgeois, een lijfeigene... Maar ik vermoed dat men toen een grotere levensvreugde aan de dag legde. Als je kijkt naar de grote Egyptische bouwwerken dan valt het vreedzame aspect op. Egyptische kunst is mooi, straalt rust uit en toont geen greintje agressiviteit. Vergelijk dat maar eens met de Romeinse kunst of de sensuele uitstraling van de Griekse. Egyptische kunst is op zich mooi en dat is toch belangrijk, me dunkt.

Hoe sta je tegenover kritiek van egyptologen?
Ik heb nooit enige negatieve kritiek uit die hoek gehad. Ik was eerder verbaasd over hun vriendelijkheid. Blijkbaar vinden ze het leuk dat ik op deze manier jeugdige lezers warm maak voor het oude Egypte. Toen ik aan *De obelisk* werkte, baseerde ik me op een boek uitgegeven door het Centre National de Recherches Scientifiques. Het is geschreven door een architect wat een groot voordeel voor mij bleek. Egyptologen denken namelijk vaak in abstracte termen en zijn bijgevolg niet altijd even begrijpelijk. Een architect ziet in drie dimensies en dat vergemakkelijkt het tekenen voor mij aanzienlijk. Omdat een aantal details mij niet echt duidelijk was, heb ik contact gezocht met de auteur van het boek. Hij bleek de leider te zijn van de Franse missie in Karnak en nodigde me uit hem daar een bezoekje te brengen. Hij ging me alles tonen wat ik maar wilde. Aangezien ik geen benul had hoe het dak van een tempel er uitziet wilde ik dat graag met eigen ogen aanschouwen. We zijn dus op het dak van een heel kleine tempel geklommen en wat ik daar te zien kreeg was bijzonder merkwaardig: het hele dak was versierd met afdrukken van handen en voeten, zelfs met een klein bootje. De architect, die inmiddels een echte vriend is geworden, legde me uit dat dit geen graffiti van toeristen was, maar dateerde uit het oude Egypte. Net als bij ons in de middeleeuwen waren de mensen erg gelovig. De tempel was een heilige plaats die gewone stervelingen nooit mochten betreden. Omdat ze niet naar binnen konden probeerden ze dan maar een teken van zichzelf achter te laten zo dicht mogelijk bij de 'naos' van de godheid. Zo is er een scène waarin Papyrus zijn voetafdruk op het dak van een tempel tekent. Die kleine grap is dus op waarheid gestoeld.
Nog iets dat me echt verbaasd heeft, is het feit dat een mummie helemaal niks weegt. Ik zag ooit een film waarin een egyptoloog een mummie onderzocht. Hoe gemakkelijk kon hij

BOVEN - Tijdens zijn bezoek aan Luxor in november 1993 maakte De Gieter deze sfeerimpressie.

RECHTS - **Tempel in Pylae. Door de Gieter vastgelegd op 15-12-1995**

GEHEEL RECHTS - **Coverillustratie voor deel 26 van *Papyrus, Het masker van Horus.***

RECHTSONDER - **Illustratie voor de titelpagina van *Papyrus.***

die omdraaien en optillen. Er is een album waarin ik iemand in zijn eentje een mummie een trap laat opdragen. Dat is dus echt mogelijk.
Een ander idee pikte ik op bij het bekijken van een film over een Française die rotsen beklimt. Ik stelde me voor dat het heel goed mogelijk moet zijn geweest om een tempel te beklimmen. Die zijn immers lichtjes hellend en staan vol hiërogliefen. Zo zijn er duizenden kleine dingen die de doorsneelezer niet opmerkt. Enkel een Egyptoloog of een kenner snapt ze. Vandaar dat lezers soms wel eens vragen of deze of gene scène echt waar is. Daarop moet ik dan bevestigend antwoorden. Ik vertel niet uitsluitend stommiteiten, hoor (*lacht*).

Je kunt rekenen op hulp van Egyptologen en historici, maar werkt het misschien soms ook de andere kant op, oftewel: vragen zij wel eens jouw hulp als tekenaar?
Dat is me al overkomen, ja. Bij mijn bezoek aan de Franse missie in Karnak toonde men me een klein tempeltje dat in zeer slechte staat verkeerde. Alle pylonen waren omgevallen en bij de ingang lagen her en der brokstukken van een groot standbeeld verspreid. Er was onenigheid binnen de groep of ze al dan niet dat beeld moesten reconstrueren. In elk geval vroegen ze mij een tekening van het beeld te maken. Ik heb er twee gemaakt: een voor- en een achteraanzicht. Mijn tekeningen vielen zo in de smaak bij mijn vriend en zijn echtgenote dat ze ze mee naar huis hebben genomen om in te lijsten.

Je hebt ook een portfolio getekend getiteld *In de voetsporen van David Roberts...*
Ik had een boek met tekeningen van Roberts. Ik zat in een hotel in de buurt van de tempel van Luxor. In de lobby hing een tekening van Roberts. Omdat ik me verveelde die dag besloot ik om in zijn voetsporen te treden en een aantal plaatsen die hij had getekend te bezoeken en na te tekenen. Op die manier heb ik zowat 25 tekeningen gemaakt die later in een portfolio zijn terechtgekomen. Die was niet bedoeld voor stripfanaten maar wel voor mensen met interesse voor Egypte.

Is *Papyrus* niet uitzonderlijk goed gedocumenteerd voor een jeugdstrip?
Nee, niet speciaal. Ofwel creëer je iets dat volledig op verbeelding berust, ofwel baseer je je op de werkelijkheid. Ik ga toch geen tempels en gebouwen zelf verzinnen? Marc Sleen doe dat bij voorbeeld wel. Die trekt zich helemaal niets aan van de realiteit. Voor hem telt alleen de humor. Ik daarentegen situeer mijn verhalen in een historische context en daardoor ben ik aan bepaalde regels gebonden. In Aboe Simbel staan twee kolossen, elk op een grote basis. Eén van mijn figuren zou voor die beelden langs lopen. Nu wist ik dat er op de zijkanten van die basissen afbeeldingen stonden van gevangenen die aan elkaar geketend waren. Er zijn figuren met een Afrikaans uiterlijk en anderen met een Semitisch uiterlijk. Maar welke groep stond aan welke kant? En keken de figuren naar binnen in de tempel of naar buiten? De egyptologen aan wie ik mijn probleem voorlegde wisten het ook niet precies. Ik ben echt ter plekke moeten gaan kijken. Zoiets kost heel wat tijd natuurlijk.

Animatie

Hoe zijn de *Papyrus*-tekenfilms tot stand gekomen?
Zowat tien jaar geleden zou Dupuis verkocht worden. We hadden net een toneelstuk over Papyrus op stapel gezet en alle medewerkers van de uitgeverij zijn komen kijken, wat ik zeer sympathiek vond. De nieuwe uitgevers zijn erg creatief en dynamisch. Ze beperken zich niet tot strips, maar willen alle mogelijkheden van het medium ten volle benutten. In samenwerking met de Franse zender TF1 zijn ze enkele animatiefilmprojecten begonnen. De eerste in de reeks was natuurlijk *Robbedoes*, gevolgd door *De Krobbels*. Het bleef niet beperkt tot tekenfilms, want ze brachten ook cd's en computerspelletjes op de markt. Deze uitgever weet dat hij kwaliteit in huis heeft en wil dat zijn zaak zo veel mogelijk opbrengt en dat kan ik alleen maar toejuichen. Op een bepaald moment had TF1 een slechte reputatie gekregen omdat ze te veel 'slechte' tekenfilms uit Amerika, China en Japan vertoonden die bij de

Beknopte bibliografie

1962-1965
Microverhalen
1966-1973
Toet en Kli-Wong: ±40 verhalen
1968-1971
Pony: 5 verhalen
1974-heden
Papyrus: 26 albums

Met dank aan Paul Verstappen voor het ter beschikking stellen van zijn documentatie.

kinderen niet meer in de smaak vielen. Toen werd gedacht aan *Papyrus*. Het bood hen de kans een avonturenverhaal te maken met een historische achtergrond. Dat culturele en didactische aspect geeft *Papyrus* een meerwaarde tegenover bij voorbeeld *Robbedoes* waar het louter om avontuur zonder meer draait.

Wat is precies jouw inbreng in die tekenfilms?
Naar ik meen worden de films gemaakt in Polen en China. Natuurlijk is alles precies in contracten vastgelegd en heb ik een controlerecht. De eerste zes maanden heb ik me daar ook intensief mee bezig gehouden en ettelijke discussies gevoerd, maar het bleek puur tijdverlies. Het is een totaal andere wereld. Ik ben Hergé niet. Die had zijn eigen studio. Ik heb de middelen niet om mijn wil door te drijven. Kijk maar naar *De Smurfen* die ook aangepast werden voor de Amerikaanse markt. Ach, *Papyrus* loopt goed en de kinderen blijken het goed te vinden en dan ben ik tevreden.

Maar de tekenfilms zijn toch een echte versimpeling, zowel op verhaalgebied als op het niveau van de tekeningen?
Dat is waar. Ze staan zeker niet op het zelfde niveau als mijn strips. Ze hergebruiken altijd dezelfde tekeningen. Dat word ik vlug beu. In totaal zijn er 52 afleveringen gemaakt, waarvan er twintig op bestaande strips gebaseerd zijn. De rest hebben ze zelf verzonnen en ik geef toe dat ik meer dan eens met mijn tanden knars als ik zie wat ze ervan gemaakt hebben.

Het ambacht

Hoe ga je zelf te werk bij het maken van een *Papyrus*-verhaal?
Het belangrijkste is dat ik alles alleen doe. Ik ben dan ook niet verplicht een volledig uitgewerkt scenario te maken, want dat is iets waar enorm veel tijd in gaat zitten. In een map bewaar ik allerlei aantekeningen en nota's of dingen die me te binnen schieten, vaak op kleine stukjes papier. Een scenario in elkaar zetten is een soort borduurwerkje. Sommige ideeën werken, andere niet. Mijn scenario is meestal niet meer dan een synopsis van drie tot vier pagina's. De pagina-indeling doe ik al tekenend. Het gebeurt dan ook wel dat ik iets teken waarover ik niet tevreden ben en opnieuw moet beginnen. Het is niet anders.

jean.marie.mievis@stripschrift.nl

Het geheim van Escher

De verhalen van ***Lucien de Gieter*** *over zijn Egyptische held Papyrus zijn steevast rechttoe, rechtaan. Een vastomlijnd verhaal, zonder al te veel omwegen, met wat mysterie en de nodige documentatie. Ook* Het masker van Horus *voldoet aan deze omschrijving. Papyrus krijgt van de koningin de opdracht om op zoek te gaan naar de tweelingbroer van Lief-Er-Theti. Deze jongen zou, zo gaat het verhaal, dood op de wereld zijn gekomen, maar de vroedvrouw die toen erbij was, heeft onlangs bekend dat deze jongen de geboorte heeft overleefd. Aan Papyrus de eenvoudige taak om de jongen op te sporen en weer bij zijn moeder en tweelingzus te brengen. Uiteraard is dit streng geheim en mag hij met geen woord erover spreken met Lief-Er-Theti. Papyrus krijgt slechts één aanwijzing; het masker van Horus. Tijdens zijn zoektocht wordt hij bijgestaan door Ankheri, de dochter van een dief, die blijkbaar ook op zoek is naar iets, getiteld liefde. Gezamenlijk zetten ze hun queeste voort.*

Al vanaf 1974 brengt De Gieter ons de verhalen van Papyrus waarin we meer en meer een beeld krijgen van het oude Egypte. Het blijven leuke verhalen, met soms bijzondere verborgen grapjes. Nadat Papyrus dreigde te verdrinken en Ankheri hem redde, waarbij ze enige mond-op-mondbeademing moest toepassen, vraagt hij haar hoe hij haar kan bedanken. Haar antwoord is kort doch eenvoudig: 'Hoeft niet, dat heb ik zelf al geregeld'. En tijdens zijn speurtocht naar het masker komt Papyrus terecht in een bijzondere tempel met een wel heel bijzondere trap. De kunstkenners onder de striplezers hebben weinig moeite om de inspirator van deze trap te herkennen. Inderdaad, het geheim van... RT

Papyrus 26:
Het masker van Horus

De Gieter
Dupuis 2003
ISBN 90-314-2523-0
Prijs €4,20
48 pagina's, kleur, s.k.

Ik moet het hebben van de grap

FOTO TEUS DE KRUIJF

Maarten Pathuis (1964) verwierf landelijke bekendheid bij reizend Nederland toen hij voor de gratis openbaar-vervoerkrant *Metro* de strip *Bielzenblues* tekende. Toen de strip plots uit de krant moest, verloor het grote publiek Pathuis uit het oog. Intussen tekende hij gewoon door, onder meer voor *Intermediair*. Tijd dus, voor een hernieuwde kennismaking.

Vijf dagen in de week waren in Metro *de belevenissen van Wim (de schlemiel) en Henk (de quasi-wijsneus) te volgen. Menigeen knipte de strookjes uit om ze op de deur of het prikbord van de afdeling of diens chef te hangen. Toen de strip ineens het veld moest ruimen, verschenen diverse ingezonden brieven in de krant van ontevreden lezers. Het mocht niet baten.* Bielzenblues *kwam niet meer terug. Met de strip verdween ook de mogelijkheid voor Pathuis om zich voor een breed publiek te presenteren. Desondanks vult hij zijn dagen nog steeds als full-time cartoonist, onder meer voor* Intermediair *en andere, voor beperktere lezerskringen bedoelde bladen.*

Bedrijfsleider

Maarten Pathuis: 'Ik ben een cartoonist, misschien strip-

AKKIE & GUUS
door sem van berkel en maarten pathuis
EVEN UITDRIJVEN
STALLEN IN EEN MOOIE STAAT MET GESCHREVEN GUC OF HGM PUT
TOCH EFFE EEN CALLSPREADJE DRAK APR 03/15-20 VOOR 9 DUP BIJ KOERS 13

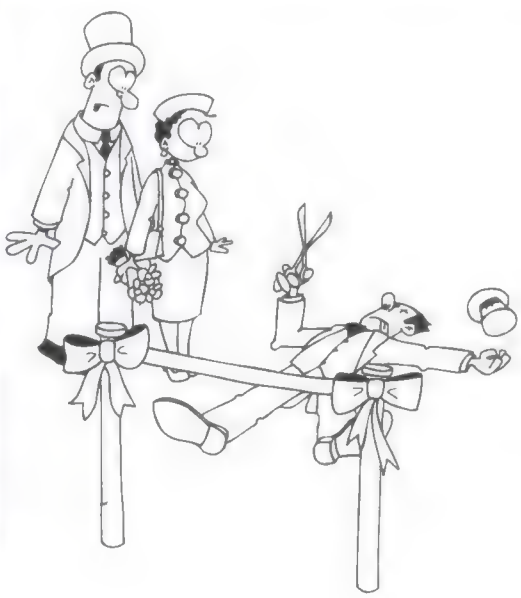

BOVEN - Jopie, uit een nooit afgemaakt stripverhaal uit 1977. Duidelijk zichtbaar zijn de invloeden van Peter de Smet. 'Eigenlijk gewoon plagiaat', aldus Pathuis.

LINKSONDER - 'Ik had vaak geen idee waar het over ging.' Pathuis tekende de strip *Akkie & Guus* voor *Beursplein 5*.

RECHTSONDER - 'Een cartoon uit één van Pathuis' eerste opdrachten uit 1996 voor een folder over evenementenverzekeringen.

Maarten Pathuis

DOOR **TEUS DE KRUIJF**

EVERS & VAN INKEL
WANDA
DOOR MAARTEN PATHUIS
TOEN EVERS OP VAKANTIE GING BEN IK METEEN OP ZOEK GEGAAN NAAR EEN VERVANGER. ALLEEN EEN MICROFOON OM TEGEN TE PRATEN IS OOK MAAR EENZAAM.
IEMAND MET MUZIEKKENNIS, FEELING VOOR TRENDS, RADIO-ERVARING EN EEN ECHTE 538-STEM WAS NATUURLIJK NIET TE VINDEN MAAR UITEINDELIJK BEN IK TOCH TEVREDEN.
PLUS WANDA ZEGT NOOIT NEE - DAT WAS MET EVERS WEL ANDERS!

GEHEEL LINKS - **Maarten Pathuis zittend voor zijn vernieuwd ontworpen internetsite, binnenkort online.**

BOVEN - **Voor de site van radio 538 maakt Pathuis de strip *Evers & Van Inkel*.**

tekenaar, maar zeker geen illustrator. Een illustrator is in mijn optiek iemand die goed kan tekenen, maar alleen datgene tekent wat anderen hem vertèllen dat hij moet tekenen. Ik teken en verzin de grap zelf en krijg hooguit het onderwerp op waarover ik wat moet tekenen. Bij *Intermediair* bij voorbeeld moet het onderwerp arbeidsmarktgerelateerd zijn; daar kan ik alle kanten mee op. Verder werk ik voor uiteenlopende opdrachtgevers, zoals softwareadvieskantoor PTS, *Groen Links magazine*, ProRail en ministeries. Ook maakte ik een wekelijkse cartoon *Akkie & Guus* voor het inmiddels niet meer bestaande blad *Beursplein 5*. Akkie was de academicus en Guus de gewone jongen van de straat. De grappen moesten slaan op beursgerelateerde onderwerpen, maar ik had inhoudelijk vaak geen idee waarover het ging. Sem van Berkel, de optiegoeroe van de Amsterdamse beurs, souffleerde mij in die tijd nadrukkelijk.'

Pathuis werkt vanuit huis. 'Ik heb een creatief beroep en werk in opdracht, maar ik beschouw mezelf meer bedrijfseigenaar dan kunstenaar. 's Ochtends breng ik eerst mijn drie kinderen naar de crèche en school, en laat ik de hond uit. Vanaf half tien ga ik aan het werk, tot een uur of drie, want dan vragen mijn kinderen weer de aandacht. Daarnaast teken ik vaak 's avonds en in het weekeinde. De tekentafel en de PC staan één hoog dus wat wil je nog meer!' Hij laat z'n werkkamer zien die bestaat uit twee bureaus en een tekentafel. 'Ik ga vrij eenvoudig te werk. Ik maak mijn tekeningen eerst in potlood om ze daarna met een zwarte viltstift over te trekken. Daarna gaat de tekening op de scanner naar de PC; géén Apple', benadrukt Pathuis. 'Met Adobe Illustrator kleur ik in en via Photoshop zorg ik voor de omzetting naar een te verzenden GIF-bestand. Mijn stijl is eigenlijk nauwelijks veranderd. De verbetering tussen nu en vijf jaar geleden zit 'm vooral in de details.'

Opdrachtgevers accepteren vrijwel altijd zijn tekeningen in één keer. 'Die bladen doen niet zo moeilijk, soms krijg ik een verzoek om de naam van de schlemiel aan te passen; Frits blijkt dan ook de naam van de directeur te zijn. Slechts één keer is het voorgekomen dat een tekening geweigerd is. Ik had toen een medewerker getekend die nog net zichtbaar onder het bureau van zijn baas was gekropen terwijl deze laatste zegt: 'Als je die auto echt wilt hebben, zul je toch wat beter je best moeten doen'. Ik vond 'm wel leuk, *Intermediair* ging het te ver.'

ONDER - **Werk uit *Intermediair*. 'Arbeidsgerelateerde tekeningen, daar kun je echt alle kanten mee op!'**

De eerste stapjes

Pathuis kocht op de lagere school al lege schriften om stripjes te maken. 'Meestal kwam ik niet verder dan anderhalve

NATUURLIJK ZIJN ER MENSEN DIE OUDERSCHAPSVERLOF OPNEMEN, MAAR MIJN FUNCTIE IS DAAR GEWOON TE BELANGRIJK VOOR
HOOR JE WEL WOUTERTJE, HOE BELANGRIJK PAPA IS?
EN TOCH AL VIER JAAR GEEN SALARISVERHOGING

HENK ! I LUV YOU! KOM IN MIJN ARMEN, GABBER VAN ME!
GOEIE GENADE, WAT HEB JIJ?
PLEZIER! ZEG, IZ DIE KNAAP MET DIE BIERTJEZ AL LANGZ GEKOMEN?
O GOD HIJ HEEFT NATUURLIJK ZIJN NIEUWJAARSBORREL GEHAD. IK HOOP DAT HIJ ZICH EEN BEETJE INHOUDT
HALLO DAMES, VALT ER NOG WAT TE NEUKEN? WE ZIJN MET Z'N TWEEEN!
LEUK BLOND TYPE, KAN NIET ANDERS ZEGGEN EN ZE LEEK ME WEL IN VOOR IETS WILDS. DUS IK SPREEK HAAR AAN EN
EVEN KORT GRAAG
O.K TERWIJL IK MIDDEN IN EEN ZIN BEN, LOOPT ER EEN VENT VOORBIJ WAAR ZE PARDOES MET DE TONG UIT DE MOND ACHTERAAN LOOPT!
WAT VOOR VENT?
EEN GROTE BLAUWZWARTE NEGER
DAN WAS ZE INDERDAAD WEL IN VOOR IETS WILDS
JIJ ZAL HET OOK WEL NIET ZO OP IMAMS HEBBEN
KLOPT, MAAR JIJ EN JE COLLEGA'S, ZOALS DE PAUS, ZIJN OOK MIJN VRIENDEN NIET
HO HO. IK BEN IEDERS VRIEND! EN IK HEB EEN CADEAUTJE BIJ ME
GUT, DA'S AARDIG!
EEN PLAYBOY!?! WAT MOET IK NOU MET EEN PLAYBOY?!?
GENEZEN NATUURLIJK, WAT ANDERS!
www.pathuis.nl

BOVEN - ***Bielzenblues*** **in optima forma. Leernicht Marcel en de neger uit Lang-lang-lullenland waren aanleiding voor ingezonden brieven.**

pagina, ik tekende omdat ik dat leuk vond en dacht niet na over een verhaal, laat staan een plot. Ik kwam er snel achter dat een lang stripverhaal maken niets voor mij was. Als kind was ik geabonneerd op *Pep* en later *Eppo*. De strip die mij uit die tijd het beste is bijgebleven? *De Generaal* van Peter de Smet. Zijn tekenstijl en humor waren aan mij wel besteed. Voor de rest kan ik me alleen die man met die enorme neus nog herinneren in een strip met flinke lappen tekst.' (*Olivier Blunder*. TdK).

Het tekenen bleef ook op de middelbare school niet meer dan een hobby. Van een geplande carrière als cartoonist of tekenaar was geen sprake. 'Eigenlijk had ik helemaal geen idee wat ik wilde worden. Een vriendje zei dat je met fiscaal recht veel kon verdienen; ik besloot na een blauwe maandag Nijenrode dan ook fiscaal recht in Amsterdam te studeren. Uiteindelijk heb ik mijn bul in Groningen gehaald. Al die tijd kwam ik niet verder dan af en toe een poppetje tekenen bij een Sinterklaasgedicht.' Omdat zijn scriptie over verzekeringsrecht ging, lag een loopbaan binnen het verzekeringswezen in het verschiet. 'Na vijf jaar trouw in grijs pak naar Amsterdam te zijn gereisd, had ik het verzekeringsleven wel gezien. Ik probeerde vervolgens met een NIMA-B training een draai aan mijn carrière te geven en kwam ermee bij de VNG-uitgeverij terecht. Daar hield ik het nog geen vier maanden vol. Ik ging nog steeds in driedelig grijs naar een saai kantoorpand. Toen mijn vrouw opmerkte dat ik niet alleen haar en de kinderen begon af te snauwen maar ook de hond het moest ontgelden, zette ik er definitief een punt achter.'

Pathuis kon bij een vriend die een technische groothandel bestierde, aan de slag. Kort daarna belde een andere kennis die zijn tekenwerk ooit had gezien en hem vroeg een folder te illustreren. 'Dat was het begin van mijn tekencarrière. Later kwam ik op een borrel toevallig de hoofdredacteur van *Intermediair* tegen die mij vroeg wat ik voor de kost deed. 'Cartoons tekenen', zei ik stoer en dat leverde mij vrijwel onmiddellijk een klus op. Voortaan mocht ik in een blad met een oplage van 250.000 exemplaren mijn werk plaatsen!'

Metro

Daarna volgden andere opdrachtgevers als vanzelf, onder andere *Voetbal magazine* en natuurlijk *Metro*. Door publicatie van de strip *Bielzenblues* verwierf Pathuis landelijke bekendheid. '*Metro* is trouwens de enige opdrachtgever waar ik zelf moeite voor heb gedaan. Toen de gratis kranten *Spits* en *Metro* eraan kwamen, benaderde ik de redactie van *Spits*. Ik kende daar wat mensen en heb hen gevraagd of ze belangstelling hadden voor mijn strip. Omdat ik wist dat de krant veel gelezen zou worden in het openbaar vervoer heb ik bewust gekozen voor twee mannetjes die elke dag in de trein naar hun werk reisden.'

Nadat *Spits* geen belangstelling toonde, stapte Pathuis naar *Metro*. Prompt werd hij aangenomen. Hij leverde *Bielzenblues* per week aan en zorgde er vaak voor dat in de afzonderlijke strips een doorlopende verhaallijn te ontdekken viel. 'Dit betekende dat de clou van de ene dag de input voor de volgende dag vormde. Ik kon daarom vrij relaxed met de druk van deadlines omgaan, behalve als de vakantie naderde. Dan moest ik meerdere weken vooruit werken en ging ik gebroken op reis. Tegenwoordig neem ik mijn werk mee op vakantie. De hedendaagse technieken zorgen ervoor dat ik alles binnen handbereik heb.'

Bielzenblues werd een gewaardeerde strip voor de vaste trein- en busgebruiker. Regelmatig verschenen er echter ook ingezonden brieven van lezers die zich na een grap beledigd of

RECHTS - **Werk uit** ***Intermediair.***

gekwetst voelden. Soms naar aanleiding van de leernicht Marcel, soms naar aanleiding van de reuzenneger uit Lang-lang-lullenland. 'De meeste brieven waren niet rechtstreeks aan mij gericht maar aan de brievenrubriek. Ik heb nooit de behoefte gevoeld om daarop te reageren. Wel kreeg ik soms lange brieven thuisgestuurd van lezers die mij uitvoerig uitlegden waarom zij zich gekwetst voelden. Daar hield ik dan toch rekening mee. Ook de *Gay Krant* interviewde mij een keer, naar aanleiding van het verwijt dat ik homo's zou stigmatiseren. Ik ben er niet op uit om te kwetsen, maar soms floept er wat uit, dat heb je thuis wel eens en ik ook in mijn strips. De meeste reacties kreeg ik trouwens na het stoppen van de strip. Ik kreeg toen pas door dat veel lezers mijn strip waardeerden.'

Eigenlijk was Pathuis blij dat het werk voor *Metro* stopte. Hij had het wel gehad met het maken van een dagstrip. Daarbij kwam dat de krant zijn afspraken niet nakwam. De tekenaar had vanwege een bezuinigingsoperatie een deal gesloten om voor minder geld te werken, waarbij *Metro* zou adverteren in het net uitgebrachte album van *Bielzenblues*. 'Van dat laatste heb ik niet veel gemerkt.'

DE KENNERS
ADRIAANSE
CHAMPAGNE! CO ADRIAANSE LOOPT WEER OVER DE NEDERLANDSE VELDEN EN DAT MOET GEVIERD WORDEN!
DE AZ-SPELERS ZULLEN ANDERS NIET ZO BLIJ ZIJN, ALS ZE NA EEN UIT-NEDERLAAG NAAR HUIS MOETEN LOPEN
DÁÁR HEEFT VOORZITTER DIRK SCHERINGA EEN STOKJE VOOR GESTOKEN
ZO, DUS CO MAG GEEN DISCIPLINAIRE MAATREGELEN MEER OPLEGGEN?
JAWEL HOOR, ALLEEN HEBBEN DE SPELERS NU SKATES EN ULTRADUNNE SCHAATSPAKKEN GEKREGEN, EN MOETEN ZE NAAR HUIS SKEELEREN
DE DSB-PLOEG GROEIT IN DE BREEDTE
www.pathuis.nl

BOVEN - *De Kenners* uit *Voetbal Magazine*, een koppel pseudo-deskundigen aan de bar.

MAAR NIET VOOR AAN DE BAR. MEER VOOR ACHTER DE PC, TEGEN RSI
ZU EH WOU JIJ SOMS BEWEREN DAT JE ACHTER DE BAR GEEN RSI KUNT OPLOPEN?

MIDDEN - Pathuis maakte de illustratie voor een anti-rsi-steun van *Intermediair*.

Het wereldje

Op beurzen loop je Maarten Pathuis zelden tegen het lijf en contacten met collega-tekenaars onderhoudt hij nauwelijks. 'Ik verzamel zelf niets en ben nog nooit gevraagd om ergens te signeren, dus ik zou niet weten wat ik op zo'n beurs moet doen. Bas van der Schot (Pathuis bladert door *Stripschrift 354* met Van der Schot op het omslag. TdK) zie ik af en toe op een borrel. Verder heb ik ooit gebeld met Jean-Marc van Tol en Marnix Rueb om wat advies in te winnen over het in eigen beheer uitgeven van boeken. Die reageerden daar open en eerlijk op: oplages, winstmarges en percentages, niets werd achtergehouden. Het is me inmiddels ook duidelijk dat er voor tekenwerk geen eenduidige tarieven worden gehanteerd.'

Wonend in Haarlem zijn de tweejaarlijkse Haarlemse Stripdagen voor hem toch gemakkelijk te bezoeken? 'Dat klopt. Verleden jaar heb ik meegedaan aan een stripestafette, waarbij ik alleen het plaatje van mijn voorganger te zien kreeg en daar een vervolg op moest tekenen. Joost Swarte was na mij aan de beurt om de strip af te sluiten, maar wist niet goed wat hij ermee aan moest. Swarte heeft trouwens zijn kinderen op dezelfde basisschool zitten als de mijne. Die school maakt gebruik van een aantal ontwerpen van zijn hand, het briefpapier bij voorbeeld en de ICT-zaal. Mij is gevraagd het kinderspeelgoedhuisje te be-schilderen. Dat levert vanzelfsprekend niets op, maar ik vind het erg leuk om te doen.' Op de vraag of hij nog ambities heeft, antwoordt hij: 'Eigenlijk zou ik voor een opinieblad willen werken. Dat past goed bij mij. Daar zou ik achteraan moeten. Op iets als een Stripschapprijs ben ik niet uit. Hoewel het eervol is prijzen te winnen, is dat absoluut geen streven. Nogmaals, ik run bovenal een bedrijfje, heb met marktwerking van doen en houd rekening met de klant.'

teus.de.kruijf@stripschrift.nl

Op de site www.pathuis.nl *zijn links aangebracht die je naar de cartoons en strips van* Intermediair, Bielzenblues *en* De Kenners *brengen. Het is bij deze laatste tevens mogelijk een 'Kennerstest' te doen. Je kunt ook een echte Pathuis-E-card verzenden naar je omgeving die iets te vieren heeft, of rechtstreeks contact leggen met de tekenaar zelf. Pathuis werkt momenteel aan een vernieuwde site.*

Pathuis in boekvorm

Maarten Pathuis heeft tot nu toe drie boeken in eigen beheer uitgegeven. In 1999 verscheen een selectie met cartoons, eerder gepubliceerd in Intermediair *onder de titel* Werkweek I. *In 2001 werd het eerste en enige album van* Bielzenblues *op de markt gebracht. Ondanks dat achterin deel twee wordt aangekondigd, is het nooit verschenen. 'En wie zit er nu nog op te wachten', aldus Pathuis. In 2002 tenslotte kwam* Werkweek II *uit, opnieuw gevuld met cartoons uit* Intermediair. *De boeken verschenen in een oplage van drieduizend exemplaren en bij de laatste twee albums is de verspreiding via distributeur Van Ditmar verlopen. Behalve* Werkweek I *zijn de albums via de site* www.pathuis.nl *nog te bestellen.*

Egypte heeft me altijd gefascineerd

FOTO FRANK MADSEN

SUSSI BECH

DOOR FRANK MADSEN
VERTALING RICHARD MOOK

Toen in 1990 de eerste delen van *Nofret* in Nederland onder de serienaam *Nefriti* op de markt verschenen, leek er een nieuwe *Papyrus* in de maak. Weliswaar waren de tekeningen minder fijn uitgewerkt en waren de verhalen eenvoudiger van opzet, maar alles wees erop dat er een markt was voor Egyptische mystiek. *Het geheim van de grote pyramide* met Blake en Mortimer was niet voor niets een klassieker. Dat een verse stripauteur zich op dit thema zou storten bleek dan ook niet meer dan een kwestie van tijd. Na een jaar en vier albums hield *Nefriti* onverwachts op. In haar geboorteland ging Sussi Bech echter onverdroten voort. Een vraaggesprek met deze 45-jarige Deense striptekenares.

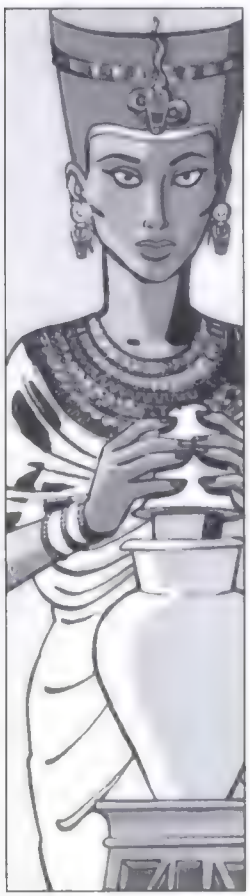

Wanneer ben je begonnen met het maken van strips?

Sussi Bech: Al voordat ik naar school ging, wilde ik verhalen vertellen. Mijn oudere zussen konden lezen en schrijven, maar ik had plaatjes nodig. Het ging altijd over prinsen en prinsessen. Later bleef ik aan de stripvorm vasthouden, waarschijnlijk omdat ik mezelf zowel als schrijfster als als kunstenares zie.

Zijn er meer kunstenaars in je familie?

Mijn zus, Bente Bech, illustreert kinderboeken. Mijn moeder heeft altijd getekend en inspireerde me als kind. Hier en daar in mijn familie, zowel aan mijn vaders als aan mijn moeders kant, zijn kunstenaars, ambachtslieden en schilders te vinden. Vanaf mijn jeugd was tekenen dus al iets heel natuurlijks.

Hoe bepalend zijn andere kunstenaars voor het maken van je strips?

Ik werk het liefste in een creatieve omgeving met andere kunstenaars om me heen, omdat ik hun inspiratie nodig heb. Sinds 1980 deel ik een atelier met zo'n veertien stripkunstenaars: de Gimle Studio in Kopenhagen. Maar ik werk ook 's avonds thuis om een volledige werkdag te maken. De mensen bij Gimle tekenen niet alleen strips – ze doen illustratiewerk, maken storyboards, advertenties en ontwerpen voor het internet –, maar ze hebben wel allemaal hun achtergrond in deze kunstvorm en werken aan hun eigen projecten. Dat is allemaal heel inspirerend en de werksfeer is dan ook prima.

Volg je wat er op stripgebied gebeurt?

Tegenwoordig lees ik niet meer zoveel strips, maar als kind deed ik dat wel. De Franse stripexplosie in de jaren zeventig maakte indruk op me, maar mijn eerste en grootste inspiratiebron vond ik in de fantastische *Donald Duck*-verhalen van Carl Barks. Ik lees ze al jarenlang iedere avond voor aan mijn zoontje Thomas en het verbaast me telkens weer dat ze weinig verouderd zijn, terwijl ze toch al meer dan vijftig jaar geleden zijn gemaakt. Thomas begrijpt niet alle verhalen, maar hij lacht op de juiste momenten en hij wil alleen maar de Carl-Barksverhalen. Wanneer verhalen het na zo'n tijd nog zo goed doen, gaat het om stripkunst van uitzonderlijk niveau. Toen Barks in 1993 Denemarken bezocht, had ik de mogelijkheid hem te ontmoeten en zijn handtekening te krijgen: de enige denk ik, die ik de moeite van het verzamelen waard vind.

Egyptologie

En toch heb je Egypte gekozen als achtergrond voor je verhalen?

Egypte heeft me altijd gefascineerd. Toen ik een kind was, hadden we thuis een boek over de ontdekking van het graf van Toetanchamon. Ik las het toen ik vijftien, zestien was en ben er daarna een tijd van overtuigd geweest dat ik egyptologie zou gaan studeren. Maar in plaats daarvan ben ik strips over het oude Egypte gaan maken. Na de publicatie van het eerste *Nofret*-boek, nam de Deense vereniging voor egyptologie contact met me op en werd ik voorgesteld aan diverse Deense egyptologen en ook aan enkele buitenlandse. Sindsdien ben ik erg blij dat ik in woord en beeld verhalen vertel over het oude Egypte, en niet op mijn knieën met een theelepeltje ergens in de Libische woestijn hoef te zitten, tussen de schorpioenen en de kamelenbotten.

Je tekenstijl is de laatste jaren sterk veranderd. Meer arceringen en schaduwen, en realistischer karakters...

Mijn tekeningen oogden in het begin nog vrij simpel en de karakters waren weinig uitgewerkt. In de loop van de serie ontwikkelde ik mijn schrijf- en tekenstijl tot het niveau dat ik altijd al voor ogen had. Nofret is gerijpt als karakter; in het begin was ze niet meer dan een schaamteloze wildebras. Maar in het album *Kiya* neemt ze de identiteit van haar dode zus Kiya over en heeft ze niet langer alleen maar oog voor zichzelf. Ze krijgt ook de verantwoordelijkheid voor Kiya's zesjarige zoontje, de latere farao Toetanchamon. De kleine Toet haat zijn vader, Achnaton, omdat die zijn moeder uit het koninklijk paleis heeft verbannen nadat zij een paar jaar eerder was beschuldigd van deelname aan een staatsgreep tegen hem. En hoewel Nofret haar best doet iedereen in de waan te laten dat zij Kiya is, heeft de kleine Toet haar direct door.

***Nofret* wordt ondertussen in bijna alle grote Deense kranten gepubliceerd, onder meer in *Berlingske Tidende* en het zaterdagsupplement van *Ekstra Bladet*...**

Ik heb er altijd voor gezorgd dat de verhalen per pagina gelezen konden worden, met onderaan een spannende *cliffhanger* die aanspoort om verder te lezen. Via de krant kan ik een ander publiek bereiken dan de lezers van de boeken en dat is erg stimulerend.

They were given to
When I visited Manuatan
BY WHOM? WHOM? WHOM?
I got them from
KIYAAAAAA
AAAAAA

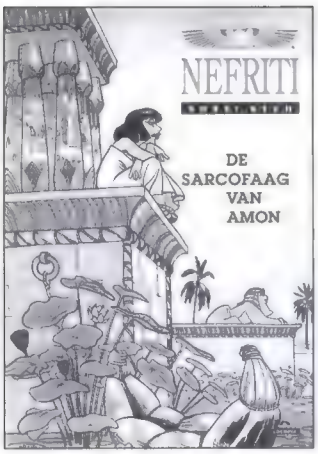

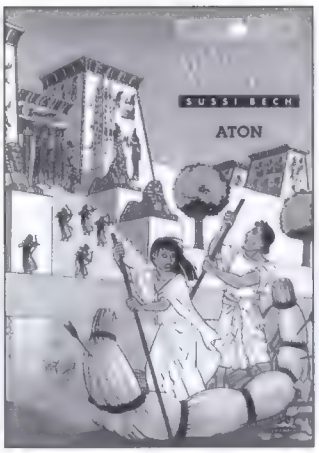

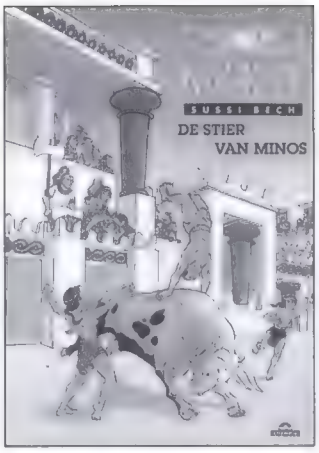

BOVEN - In 1990 en 1991 verschenen er vier delen van *Nefriti* bij uitgeverij Loempia. ONDER - De tekenstijl van Bech is aanzienlijk gewijzigd. De eerste strook is uit haar eerste Nederlandse album, eronder staat een scène uit *Kiya*.

eenvoudig en karikaturaal; in de laatste vier boeken heeft Nofret een vriend gekregen, heeft ze haar zus verloren en is ze de stiefmoeder van Toetanchamon geworden.

Is Nofret een historisch persoon?

Nee, ze is helemaal verzonnen. Maar veel andere karakters in de boeken zijn echte, historische personages die zo'n 3500 jaar geleden in de zalen van het koninklijk paleis rondliepen, zoals farao Achnaton en zijn eerste vrouw Nefertete. Zij is het meest bekend van de ongelooflijk mooie portretbuste in het staatsmuseum in Berlijn. Ook Nofrets zus Kiya, de tweede vrouw van de farao en de moeder van Toetanchamon heeft echt bestaan. Men is er altijd als vanzelfsprekend van uitgegaan dat Achnaton en Nefertete een monogame relatie hadden en dat hun religie monotheïstisch was. Achnaton werd daarom ook gezien als een historisch rolmodel voor de burgerlijke moraal en christelijke levensstijl. Eén vrouw, één god, punt uit! De laatste dertig jaar is onze kennis toegenomen en nu weten we dat farao Achnaton, net als zijn voorgangers en zijn hedendaagse collega's, het niet bij één liefje liet. Voor Kiya, zijn tweede vrouw, had hij een speciaal plekje in zijn hart, omdat zij de moeder was van zijn enige zoon: Toetanchamon. Nofret ervaart na haar komst als Kiya in het paleis, dat Achnatons liefde voor zijn oude vlam nog niets aan kracht heeft ingeboet.

Is zij de koningin?
Niet echt: ze is wel de moeder van de enige zoon van de koning, maar ze komt toch maar op de 2e plaats.
Ga nu maar weer aan het werk. Vanavond is er nog vier uur dans en sistrumspel.

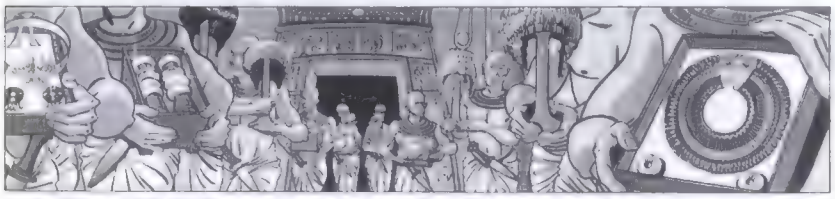

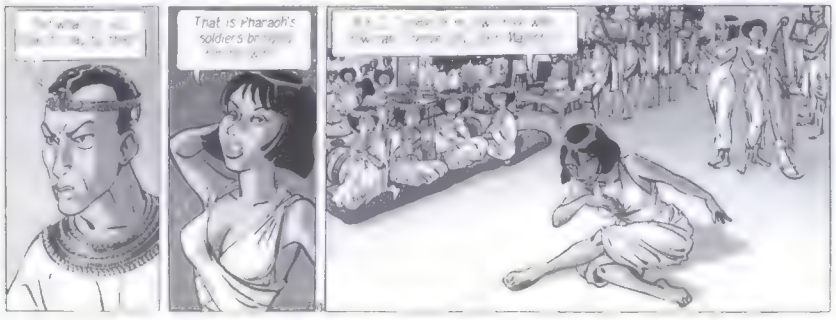

Achnaton probeerde de Egyptische godsdienst volledig te hervormen?

Ja, hij sloot de tempels van de vele verschillende goden en introduceerde Aten, de zon, als enige god, met hemzelf als hogepriester. Veel christenen hebben Achnatons hervorming van Egyptes godsdienst opgevat als een voorbode van de opkomst van het christendom, maar er is aangetoond dat deze nieuwe godsdienst niet honderd procent monotheïstisch was. De nieuwe cultus maakte gebruik van symbolische elementen van de oude goden, zoals de slang van Uraeus, de gier, en de godin van de waarheid, Mat, gesymboliseerd door een veer. Een overeenkomst tussen de Aten-cultus en het christendom is de onverdraagzaamheid jegens de oude religies. Deze bleven een bedreiging vormen voor de eigen macht, vooral de Amon-cultus. Achnaton trad hard op; hij liet oude graven openbreken, vernietigde de iconen en sloot de tempels. Naar

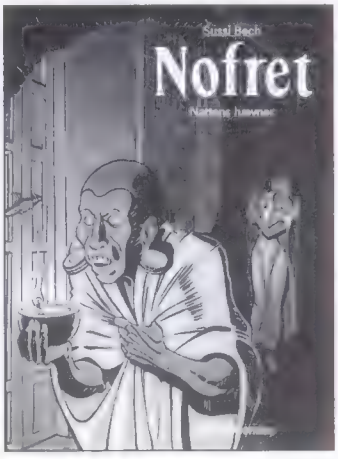

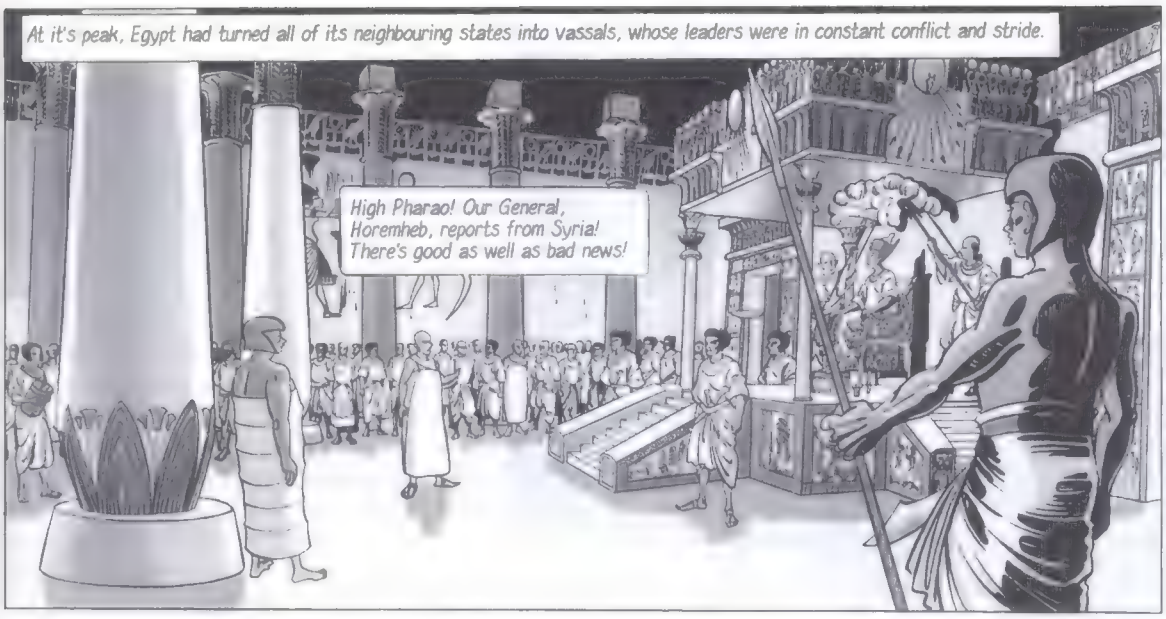
At it's peak, Egypt had turned all of its neighbouring states into vassals, whose leaders were in constant conflict and stride.
High Pharao! Our General, Horemheb, reports from Syria! There's good as well as bad news!

wat er met de priesters gebeurde, kunnen we slechts gissen. Een paar decennia geleden was het in de mode om Achnaton te zien als een vredelievende dichter, die zo in beslag werd genomen door zijn nieuwe god dat Egypte zijn noordelijke provincies kwijtraakte. Men wees naar de hymnes die hij voor de zon schreef. Maar in feite was zijn religieuze revolutie net zo goed een ouderwetse machtsstrijd tussen de koning en de priesters. Die laatsten beheerden eeuwenlang het grootste deel van Egyptes grond. De invoering van een nieuwe god, waar uitsluitend de farao iets over te zeggen had, was een directe aanval op hun macht. Maar na de dood van Achnaton keerden de Amon-priesters terug en in latere tijden werd hij herinnerd als een slecht heerser. Ik heb geprobeerd mijn strip op recent onderzoek te baseren en laat Achnaton naar voren komen als iemand voor wiens gevoelens en gedachten moderne lezers zich kunnen interesseren.

Krijg je reacties van lezers op je werk?

Ja, ik krijg vaak brieven van jongens en meisjes die de strip hebben gelezen en vragen wanneer het volgende deel verschijnt. Sinds 1998 heeft Nofret haar eigen pagina op het internet en daar heeft een wat gevarieerder publiek in haar gastenboek geschreven, waaronder lezers uit andere landen. Daarom wilde ik de *Nofret*-reeks

BOVEN - Goed gedocumenteerde decors in Kiya.
ONDER - De held van het verhaal is eigenlijk de kleine Toet.

LINKSONDER - Deel negen uit de Deense reeks *Nofret*. Behalve in het Nederlands en Engels is de reeks ook in het Frans, Indonesisch en Zweeds vertaald.
ERNAAST - *Kiya*, het tot nu enige in het Engels vertaalde album van Nofret (Uitgeverij Eudor Comics).
RECHTSONDER - Nofret die als een verwend model met een handdoek om haar natte haar geslagen.

Kiya

Uitgeverij Loempia gaf begin jaren negentig in Nederland vier albums uit onder de reeksnaam Nefriti. *Wie meer verhalen wil lezen, maar het Deens niet machtig is, kan nog terecht bij* Kiya, *de in februari 2001 in Kopenhagen ten doop gehouden, eerste Engelstalige uitgave van* Nofret. *Zoals in het interview te lezen is, zijn de verhalen in de loop van de serie volwassener geworden en is het tekenwerk er stukken op vooruit gegaan. In* Kiya *draait het om machtsintriges, wraak, liefde en jaloezie. Het verhaal weet een al te rechtlijnig plot goed te vermijden en wordt gedragen door de verschillende karakters, zoals Achnaton, de farao die worstelt met zijn gevoelens voor zijn tweede vrouw Kiya, die hem eens verraden heeft; Ay, de koninklijke adviseur die Kiya/Nofret uit de weg wil ruimen; en de kleine Toet, zoon van Achnaton en Kiya, die zijn vader haat. Zoals zoveel titelpersonages blijft Nofret zelf een wat oningevulde figuur (al ziet ze er uitstekend uit), waarvan je je afvraagt waarom ze eigenlijk de rol van haar vermoorde zus Kiya op zich heeft genomen. De held van het verhaal is eigenlijk de kleine Toet, een vroegwijze jongen van zes, wiens verschillende gemoedstoestanden Bech schitterend weet neer te zetten. Bechs fascinatie voor Egypte komt goed naar voren in de verzorgde details, zonder dat de tekeningen vollopen. Van haar wens om de lezer kennis te laten nemen van het leven in het oude Egypte komt daarentegen maar gedeeltelijk iets terecht. In een nachtmerrie-scène weet ze de realiteit van de vele oude Egyptische goden aannemelijk over te brengen, maar een Nofret die als een verwend model met een handdoek om haar natte haar geslagen de farao belachelijk maakt, komt te modern over. Storend is dat niet, want historisch verantwoord of niet, uiteindelijk gaat het er toch om of het verhaal boeiend genoeg is. En dat is, net als Bechs heldere, open en sfeervolle tekenstijl, prima in orde.*

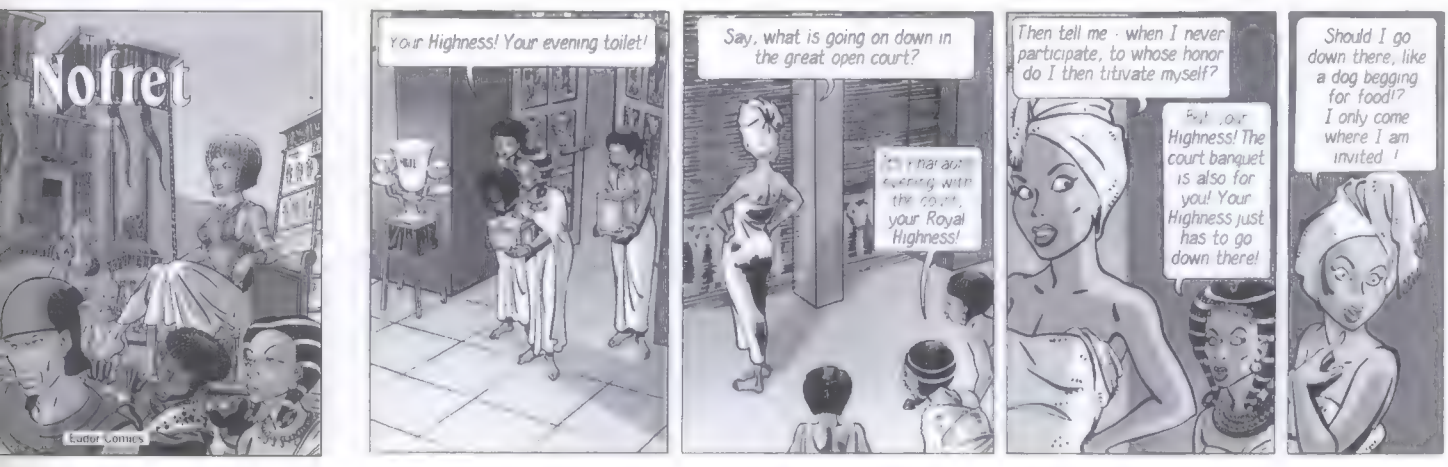
Nofret
Eudor Comics
Your Highness! Your evening toilet!
Say, what is going on down in the great open court?
Then tell me - when I never participate, to whose honor do I then titivate myself?
But, Your Highness! The court banquet is also for you! Your Highness just has to go down there!
Should I go down there, like a dog begging for food!? I only come where I am invited!

Your mummy's not here!
But WE are! All the gods, you expelled from Egypt!
And we would like a word with you!
Go away! You're false gods! You don't exist! There's only Aten, the Sun God!
It's night now! Your god has set below the western horizon!
But some of us like the night!
ATEN is the one and only true god!
It's I who am the Goddess of Truth! But you have reduced me to a symbol in your religion! What shall we do with you?
Nothing! The water clock is running out for this man!
AMUN! AMUN! AMUN!

BOVEN - In een nachtmerriescène weet Bech de realiteit van de vele oude Egyptische goden aannemelijk over te brengen.

in het Engels vertaald hebben. Door de vele vragen uit het buitenland voelden we ons gesterkt om dit te realiseren. Er zijn veel wetenschappelijke boeken over egyptologie, maar er zijn maar weinig strips die laten zien hoe het leven in het oude Egypte verliep. Via de internetwinkel hoop ik een wereldwijd publiek te bereiken dat in Egypte is geïnteresseerd.

Werkwijze

Hoe ga je te werk bij het maken van een nieuw *Nofret*-verhaal?

Vaak weet ik nog niet wat er na het laatste verhaal staat te gebeuren en zit ik wekenlang aan mijn werktafel met een vulpen en een groot notitieblok om zo veel mogelijk gedachten op te schrijven. Wanneer ik genoeg ideeën denk te hebben, herschik ik die en bepaal ik de structuur van het verhaal, zodat die binnen de 46 pagina's past die ik van mijn uitgever tot mijn beschikking krijg. Vervolgens werk ik die verhaallijn verder uit. Belangrijk daarbij is om in de juiste stemming te komen. Dat doe ik onder andere door naar operamuziek te luisteren en me op die manier van de buitenwereld af te sluiten. Gewoonlijk duurt het drie maanden voordat het verhaal zijn definitieve vorm heeft. Pas als het zover is, compleet met compositieschetsen en dialogen, begin ik aan de uitwerking hiervan. Ik schets op het dubbele formaat van een gedrukte pagina, waarbij ik een lichtblauw potlood gebruik en werk het met zwart potlood uit. Eerst teken ik het kader en schrijf er de teksten in, zodat ik weet hoeveel ruimte er over blijft. Daarna schets ik figuren, interieurs en achtergronden. Voor de historische details gebruik ik veel boeken om me te documenteren, waarin ik kan opzoeken hoe kleding, meubels, schepen en paleizen er in Achnatons tijd uitzagen. Wanneer ik tevreden ben over de potloodtekeningen, inkt ik ze met pen. Ik doe ongeveer een week over een pagina.

Je kleurt je boeken tegenwoordig in met de computer. Was dat geen grote omschakeling?

Eerst was ik bang dat de kwaliteit achteruit zou gaan, maar toen ik ermee bezig was, kwam ik erachter dat de computer fantastische mogelijkheden biedt, zeker voor strips. Het resultaat is vrijwel gelijk als wanneer ik de tekeningen, als voorheen, met de hand zou hebben ingekleurd. In tegenstelling tot wat je zou denken, gaat het inkleuren met de computer niet sneller. Maar veel dingen gaan wel gemakkelijker, zoals bij voorbeeld het maken van een verloop in een kleur. Dat betekende meestal een heel gevecht met airbrushes, verstopte sproeikoppen en compressoren die nooit werkten wanneer je ze nodig had. Veel lezers zullen de inkleuring van de nieuwe boeken gedetailleerder vinden dan vroeger. Dat komt dan simpelweg omdat het makkelijker en uitdagender was om er meer tijd aan te besteden.

ONDER - Voor strips biedt het inkleuren met de computer fantastische mogelijkheden. Met een druk op de knop heb je een kleurverloop. Gevechten met airbrushes behoren voorgoed tot het verleden.

Ben je naast *Nofret* nog met andere projecten bezig?

De afgelopen jaren heb ik de kinderboeken geïllustreerd die op de Deense poppenserie voor tv - *Kaj & Andrea* - zijn gebaseerd. Ik gebruik daarbij de inspiratie die ik krijg door het lezen van verhalen van Carl Barks. Boeken voor kinderen maken is erg leuk.

Zie jij mogelijkheden om van *Nofret* een film of theaterstuk te maken?

Het leek me dat mijn strips zich niet goed leenden voor animatie, maar de afgelopen jaren is er een trend binnen de animatie-industrie naar een volwassener vorm, zoals bij voorbeeld Disney's adembenemende musical *De klokkenluider van de Notre Dame* en Dreamworks uiterst visuele *De prins van Egypte*. Het zou leuk zijn om Nofret in een animatiefilm te zien, of in een weelderig uitgevoerd toneelstuk in het Koninklijk Theater van Kopenhagen. Maar als ik achter mijn tekentafel zit en aan een nieuw *Nofret*-boek werk, heb ik het veel te druk om aan zoiets te denken.

frank.madsen@stripschrift.nl

Op **www.nofret.dk** *is meer informatie te vinden over Sussi Bech en* Nofret.
Op de site **www.eudor.dk** *kunnen de albums van* Nofret *besteld worden. Er bestaat ook een luxe gesigneerde editie van* Kiya.
Bovenstaand interview werd oorspronkelijk gepubliceerd op **www.seriejournalen.dk**

FOTO FRANK MADSEN

Biografie

Sussi Bech (1958) werd geboren in Birkerød, een kleine voorstad ten noorden van Kopenhagen. Op haar 24e studeerde ze af aan de Deense kunstacademie. Toen werkte ze al aan de 52 pagina's van haar debuutalbum Zainab, *over de avonturen van een Arabisch meisje. De inspiratie ervoor haalde ze uit de sprookjes van Duizend-en-één-nacht, die ze verder aankleedde met eigen ideeën en een grondig onderzoek naar de kleding en architectuur van het 9e-eeuwse Bagdad.* Zainab *verscheen wekelijks in de zondagsbijlage van* Berlingske Tidende *en werd in 1985 door uitgeverij Interpresse in boekvorm uitgegeven. De eerste oplage van 10.000 exemplaren was in minder dan drie weken uitverkocht en er volgde snel een tweede druk.*

Sinds 1986 laat Bech haar verhalen afspelen in het oude Egypte van farao Achnaton. Haar hoofdpersoon is de minoïsche prinses Nofret (Nefriti) en via haar belevenissen maakt de lezer kennis met de Egyptische maatschappij en religieuze gebruiken van 3.500 jaar geleden. Nofret vindt het moeilijk zich aan de regels van het door mannen gedomineerde oude Egypte aan te passen. Uiteindelijk schrijft ze haar eigen regels in een poging haar deel op te eisen van het goud en de glorie. De Nofret*-serie is verschenen in Scandinavië, Frankrijk, België, Nederland (slechts vier albums) en Indonesië. Deel tien van de reeks (*Kiya*) is ook in het Engels uitgekomen en wordt via het internet verkocht. Nofrets avonturen zijn in verschillende Deense kranten te volgen geweest, waaronder* Berlingske Tidende *en* Ekstra Bladet.

Behalve Nofret heeft Sussi Bech nog andere strips getekend, zoals een 96 pagina's lang verhaal over de avonturierster Aida Nur, een personage geïnspireerd op Howard Carters ontdekking van het graf van Toetanchamon in 1922. Aida Nur *verscheen wekelijks in* Berlingske Tidende *en werd in 1991-1992 in twee delen uitgegeven door Carlsen Comics. In 1993 verscheen, wederom in twee delen, Bechs eerste strip, een jeugdwerk uit 1979. Deze zwart/wit-strip van honderd pagina's met de naam* De sluwe Dahlila, *een voorloopster van* Zainab, *beleefde drie drukken. In 1998 publiceerde uitgeverij Bogfabrikken Bechs stripversie van het sprookje* De wilde zwanen, *bekend van Hans Christian Andersen en de gebroeders Grimm.*

Sussi Bech heeft diverse prijzen mogen ontvangen, waaronder de Cultuurprijs van de Deense kinderbibliothecarissen en de prestigieuze Ping Prijs, *die wordt toegekend voor buitengewone prestaties. Daarnaast won ze al drie keer een* Det Danske Tegneseriekonvents Pris*: twee keer voor de beste stripfiguur (Nofret) en één keer voor het beste album,* Nofret 4.

Sommerland Falster

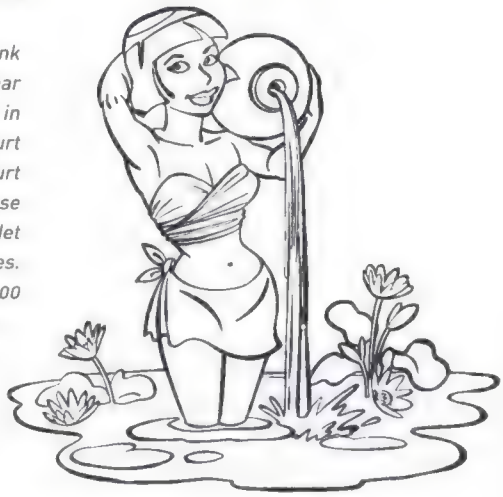

Sussi Bech is getrouwd met Frank Madsen die eveneens striptekenaar is. Hij is de schepper van de in Denemarken bekende stripheld Kurt Dunder. De karakters Nofret en Kurt Dunder zijn verwerkt in het Deense themapark Sommerland Falster. Het park kent meer dan vijftig attracties. Gemiddeld trekt het park 30.000 mensen per jaar. Op de site **www.sommerlandfalster.dk** *is meer informatie over het park te vinden, terwijl op* **www.kurtdunder.dk** *meer te lezen is over de strip* Kurt Dunder. *TdK*

ADVERTENTIE

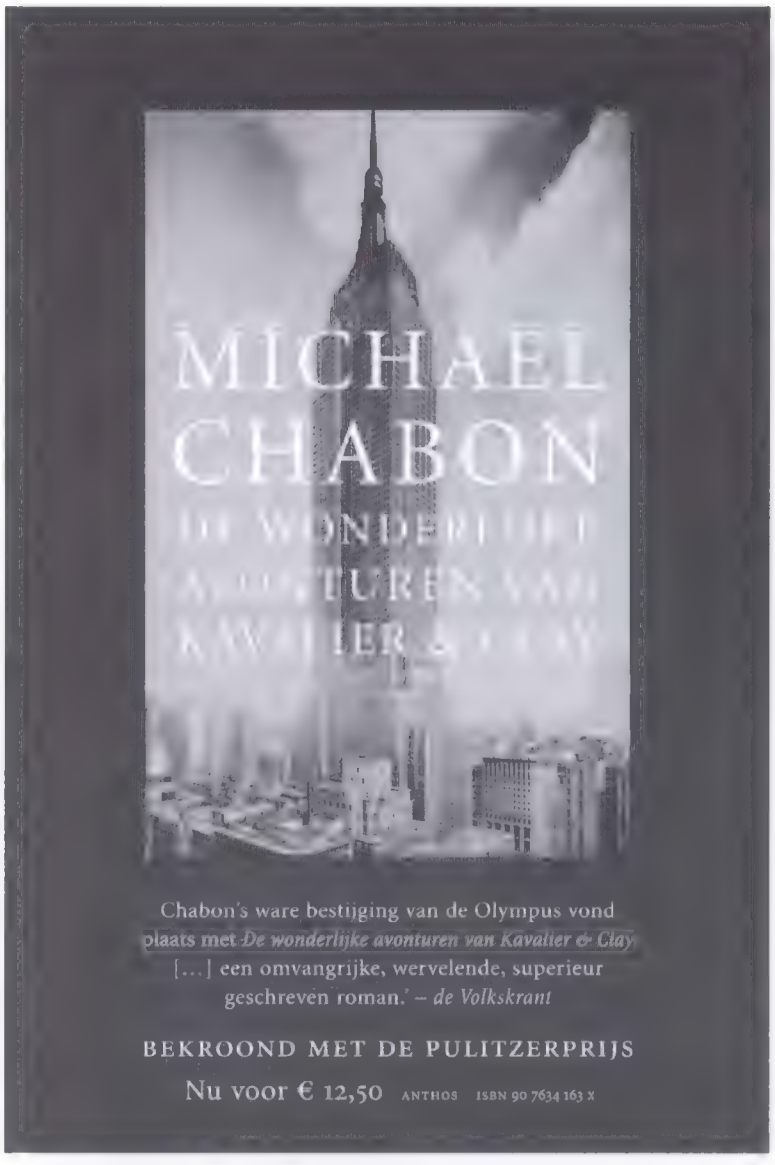
MICHAEL
CHABON
Chabon's ware bestijging van de Olympus vond plaats met De wonderlijke avonturen van Kavalier & Clay
[...] een omvangrijke, wervelende, superieur geschreven roman.' – de Volkskrant
BEKROOND MET DE PULITZERPRIJS
Nu voor € 12,50 ANTHOS ISBN 90 7634 163 X

U I T S L A G L E Z E R S

Op het wikkel van *Stripschrift 351* vroegen wij onze abonnees weer eens naar hun mening over hun lijfblad. Op dat moment waren vier nummers verschenen met de nieuwe vormgeving, zodat daarover naar ons idee een redelijke mening moest kunnen worden geformuleerd, maar we zijn ook geïnteresseerd in diverse zaken die niets met de vorm te maken hebben.Bij het doornemen van de ingevulde formulieren kregen we over het algemeen blosjes op de wangen, maar soms kregen we er ook ongenadig van langs. Dank aan al die mensen die de moeite en tijd hebben genomen ons te laten weten hoe we naar hun idee het blad nòg beter kunnen maken. In één keer aan alle wensen en eisen tegemoet komen is onmogelijk, maar we nemen de verschafte info uiteraard wel mee in onze beraadslagingen over de jaren die voor ons liggen.
Op deze pagina's proberen we inzicht te geven in antwoorden op de meeste vragen die wij stelden. Het voert te ver om overal in detail op in te gaan, maar de grote lijnen worden wel duidelijk, denken we zo.
De redactie

Aantal inzenders
Ongeveer 8% van het totaal aantal particuliere abonnees heeft meegedaan aan het onderzoek.

Leeftijd
Gemiddeld is de lezer van *Stripschrift* zo'n 45 jaar oud.
Zo'n 70% van de lezers is 40 jaar of ouder.

Geslacht
Man 97% - Vrouw 3%

Beroepsmatig betrokken bij strips
Ja 9% - Nee 91%

'aantal jaren lezer van *Stripschrift*
Gemiddeld is men zo'n 18 jaar lezer.
Zo'n 70% leest Stripschrift al 10 jaar of langer.

Mening over de belangrijkheid van de informatie
(A = zeer onbelangrijk, E = zeer belangrijk)

	A	B	C	D	E
Artikelen			15%	42%	43%
Interviews	1%	3%	9%	39%	48%
Actua			7%	28%	65%
De Boventoon		6%	19%	40%	35%
Heinz Service Spread	2%	11%	34%	32%	21%
Strips	2%	10%	27%	28%	33%
Advertenties	20%	29%	37%	11%	3%

Mening over de kwaliteit van de aangeboden informatie
(A = kwalitatief zeer slecht, E = kwalitatief zeer goed)

	A	B	C	D	E
Artikelen/columns		2%	31%	51%	16%
· Uitgebreide boekbespr.		7%	20%	56%	17%
· Land in zicht	8%	14%	55%	20%	3%
· Opiniepagina	5%	9%	39%	40%	7%
· Column Bits & Pieces	6%	18%	29%	24%	23%
Interviews	1%	3%	13%	60%	23%
Actua		1%	20%	58%	21%
· Surf	3%	18%	43%	30%	6%
· Gas & Licht	7%	17%	45%	22%	9%
· Flitsen	1%	8%	39%	37%	15%
· Stars & Strips	16%	20%	41%	17%	6%
· 24bps	8%	12%	48%	24%	8%
· Werk in uitvoering	3%	11%	40%	39%	7%
De Boventoon	2%	8%	22%	44%	24%
· Recensies		7%	17%	49%	27%
· En verder...	2%	8%	39%	36%	15%
· Valreep	2%	5%	46%	40%	7%
Heinz Service Spread	6%	10%	38%	37%	9%
· Agenda	2%	5%	18%	55%	20%
· Het vak		8%	39%	43%	10%
· Winnen	5%	12%	57%	19%	7%
· Wanted	10%	20%	45%	20%	5%
· Harry's postz.hoekje	9%	32%	31%	21%	7%
· Stapeltje secundair	3%	9%	36%	39%	13%
· Eigen beheer	1%	9%	47%	35%	8%
· Inbox	2%	15%	44%	29%	10%
Strips	2%	4%	35%	37%	22%
· Gleevers Dagboek	5%	14%	25%	21%	35%
· Het archief van...	1%	5%	34%	38%	22%

Oordeel over de teksten
3% Te makkelijk - 96% Juist goed - 1% Te moeilijk

Oordeel over de lengte van artikelen en interviews
10% Te lang - 78% Juist goed - 12% Te kort

Oordeel over de nieuwe vormgeving

Algemeen	93% Goed - 5% Slecht
Cover	96% Goed - 3% Slecht
Verhouding tekst/beeld	6% Te veel tekst - 92% Precies goed - 2% Te veel beeld
Kwaliteit van het beeld	97% Goed - 1% Slecht
Gebruikte letter	2% Te groot - 75% Precies goed - 22% Te klein
Papier	98% Goed - 1% Slecht - 1% Matig

N.B. Vanaf Stripschrift 355 is de gebruikte letter weer iets vergroot!

ENQUÊTE 2003

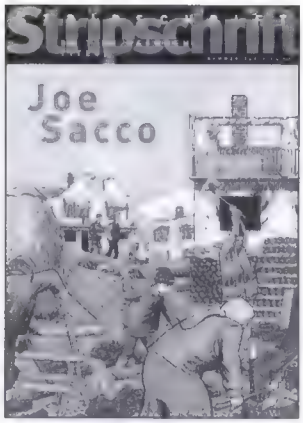

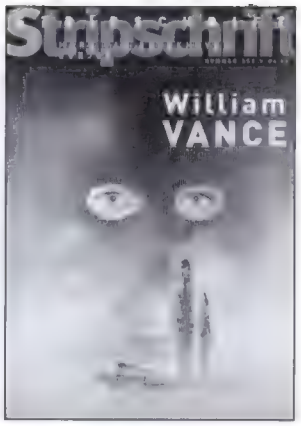

Wensen inzake verhouding aandacht voor binnenlandse en buitenlandse strips en stripauteurs
58% Nee - 22% Meer buitenland - 19% Meer binnenland

Wensen inzake verhouding aandacht tussen gevestigde orde en 'jonge honden'
59% Nee - 32% Meer gevestigde orde -
8% Meer 'jonge honden'

Oordeel over verhouding tussen de hoeveelheid langere en kortere recensies
12% Te veel langere - 72% Juist goed - 16% Te veel kortere

Maakt wel eens gebruik van de internetverwijzingen
63% Ja - 37% Nee

Leest als strip(informatie)bladen naast *Stripschrift*
76% Zozolala
58% Myx Stripmagazine
37% Stripnieuws
30% Brabant Strip Magazine
28% Donald Duck
18% Zone 5300
17% Robbedoes
7% Suske en Wiske
4% Bo Doï
4% Tina
2% The Comics Journal
2% Taptoe, Okki of Bobo

Lid van een stripfanclub of -organisatie
18% Don Lawrence Fanclub
9% Hergé-genootschap
7% Stichting Hans G. Kresse
4% MTVC
4% Suske en Wiske Fanclub
3% Franka Magazine
2% Smurfenfanclub

N.B. Tot veler verbazing werd door ons niet gevraagd naar een eventueel lidmaatschap van Het Stripschap. Uiteraard zijn die leden reeds bij ons bekend zodat wij er rekening mee kunnen houden bij de vaststelling van de abonnementstarieven.

Interesse voor verzamelaspecten van strips
73% Ja - 27% Nee

Interesse voor vakmatige aspecten van strips
72% Ja - 28% Nee

Bereid te betalen voor meer kleur in het blad
51% Ja - 49% Nee

Gemiddeld rapportcijfer voor *Stripschrift* in de huidige vorm
7,7

Winnaars van een proefabonnement van 3 nummers op *Myx Stripmagazine*
J. v/d Bogaard (Waalwijk), **W. Heerkens Thijssen** (Vught), **J. H. Hendriks** (Amsterdam), **Mark van Herpen** (Amersfoort), **Remy de Jong** (Amersfoort), **A. de Leeuw** (Ede), **Rik Lok** (Amersfoort), **Kjirsti van Rooijen-Fransen** (Wemeldinge), **J. P. M. Wenneker** (Soest) en **L. Westdorp** (Den Hoorn).

Let op! Als ergens op deze pagina's de opgetelde percentages niet op 100% uitkomen heeft dit meestal te maken met een aantal deelnemers dat de betreffende vraag niet(geheel) heeft ingevuld.

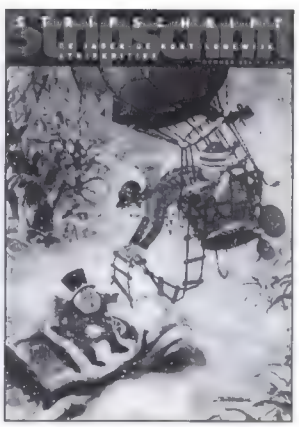

[DE BOVENTOON]

SEKS, DRUGS AND ROCK 'N' ROLL

De comeback van de Fret is gedurfd. Want wie maakt er nu in hemelsnaam een muzieksoap in stripvorm? **Alex Wesselink** en **Yke Schotanus** doen een poging met hun verhaal over de wederopstanding van een rock 'n' roll-held uit de jaren zeventig en tachtig: Fred - De Fret - Veerman. Hij duikt vlak voor de millenniumwisseling ineens weer op, weet een producer zo gek te krijgen een contract te sluiten, stelt een nieuwe band samen en bestormt de hitlijsten met zijn nummer 'Losers win' (het blijkt een vooropgezet plan te zijn van zijn vriendin, een ex-groupie). Langzamerhand ontstaan er, net zoals in de succesperiode uit de jaren zeventig, scheurtjes in het hernieuwde popfundament van De Fret (die wel iets weg heeft van zowel Johnny Cash als Thé Lau, de zanger van De Scene). Opdringerige vrouwelijke fans zetten zijn relatie onder druk, de vele stijlwisseligen zorgen voor spanningen in de band en de luizige ex-bassist (Herry Muskiet) van zijn vroegere band dwingt via chantage een plek in de band af. In deel twee *A twist of fame* doen de makers uit de doeken of De Fret zich ditmaal wel staande kan houden in de hektiek van de popwereld vol list en bedrog.

Wesselink is op strips afgestudeerd aan de Arnhemse kunstacademie. Momenteel werkt hij als freelance tekenaar/schilder in Amsterdam voor onder andere Studio Jan Kruis. Als bassist heeft hij in diverse bandjes gespeeld. Schotanus is na een studie Nederland redacteur geworden bij Adr. Heinen Uitgevers, geeft schrijverscursussen en dicht en schrijft zelf ook. Bovendien zingt hij graag. Het tweetal kent elkaar van het creativiteitscentrum Markant uit Apeldoorn toen ze daar werkzaam waren als docent. In de kroeg onstaat het idee om samen een strip te maken over popmuziek. Na een grondige voorbereiding hapt Silvester uiteindelijk toe en brengt het dit tweeluik uit.

De comeback van de Fret 1: Losers win

Wesselink & Schotanus
Silvester 2003
ISBN 90-5885-008-0
Prijs €7.50
56 pagina's, kleur, s.k.

Het verhaal zit doortimmerd in elkaar. Wesselink hanteert een karikaturale, semi-realistische stijl en weet veel dynamiek in zijn pagina's te brengen. Leuk zijn de verwijzingen naar de popwereld, zoals Veerman (Volendam/de palingsound), Herry Muskiet (Harry Muskee), Mink Sellfish (Mink Deville), Karmijn (Anton Corbijn), Jan en Douwe van de Geluidsmetersessies (Jan-Douwe Kroeske en zijn radio/tv-programma de Tweemetersessies) of Oorvijg (Muziekrant Oor). De auteurs willen namelijk geen vrijblijvende stripsoap maken. *De comeback van de Fret* kan ook gelezen worden als een aanklacht tegen de vercommercialisering van de popmuziek, waar Radio 3 een duidelijk voorbeeld van is sinds de aanstelling van zendercoördinatoren.

Door de gedegen aanpak dreigt echter wel het gevaar dat de strip langdradig wordt. Het verhaal mist echte spanning. Waarom bij voorbeeld geen gebruik gemaakt van flashbacks om Veerman wat doorleefder of mysterieuzer (met een geheim) neer te zetten? Ook wordt het tempo geregeld afgeremd doordat er allerlei bijfiguren hun zegje moeten doen en komt de humor soms geforceerd over.

Desalniettemin zijn Alex Wesselink en Yke Schotanus een opmerkelijke stripproject begonnen, waarvan de afwerking bovendien tot in de puntjes verzorgd is. Zo is in het album een heus 'Songbook' bijgevoegd, bestaat er een aanvullende website (*www.defret.nl*) en is op de achterkant een speciale voorpagina van De Volkskrant, pardon De Volksmond afgedrukt. Fraai! RS

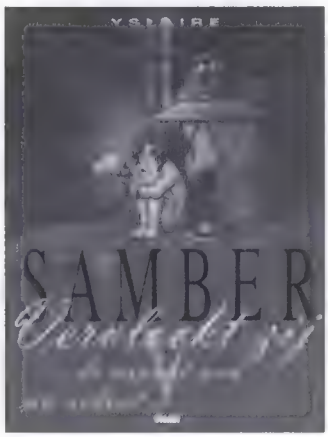

Wordt vervolgd...

Samber 5: Vervloekt zij de vrucht van uw schoot...

Yslaire
Glénat 2003
ISBN 90-6969-294-5
Prijs €13,25
48 pagina's, kleur, h.k.

In de aanloop naar het verschijnen van dit deel heeft Glénat de reeks een extra impuls willen geven door de gehele serie in een nieuw jasje uit te brengen. De complete reeks is met zijn prachtige roodbruine covers in heruitgegeven stijl nu dan ook een aanwinst voor de boekenkast. Een dissonant is dat het laatste deel niet past bij de eerste vier delen in de oude druk. **Bernard Hislaire** zal er vermoedelijk geen traan om laten. Met dit vijfde deel komt hij eindelijk tegemoet aan de wens van vele liefhebbers. Na zes jaar wachten weet hij met sfeervolle tekeningen en een pakkende verhaallijn de aandacht van de ingeslapen lezer weer moeiteloos op te pakken. Julie Saintange, roodogig en gevangene nummer 3492 in de staatsgevangenis van Brest is de moeder van de enige nog in leven zijnde afstammeling van de Sambers. Het verlangen naar deze jongen, haar afgenomen, is samen met haar wraakzucht de enige drijfveer die haar staande houdt in de misère van het gevangeniswezen. Terwijl we zien hoe de kleine Samber zijn jeugd doorbrengt bij zijn adoptiemoeder, grijpt Julie haar enige kans op bevrijding.

Hislaire kent een typisch kleurgebruik waarbij hij behalve zijn favoriete kleur rood veel gebruik maakt van donkere, sombere kleuren. Hij is nog niet klaar met de Sambers, zo is op te maken uit zijn slotstuk en dat is maar goed ook! Hopelijk heeft hij voortaan minder dan zes jaar nodig voor een vervolg. TdK.

DEEL JIJ HET ETEN MAAR UIT AAN DE ARME MENSEN EN WAT ER OVERBLIJFT MAG JIJ HEBBEN!
NOU DAT KAN IK DOOR WEL SCHUDDEN! DIE MENSEN ZIJN UITGEHONGERD! EN MET DIE STOMME BAARD KAN IK NIET EENS STIEKEM PROEVEN!
09

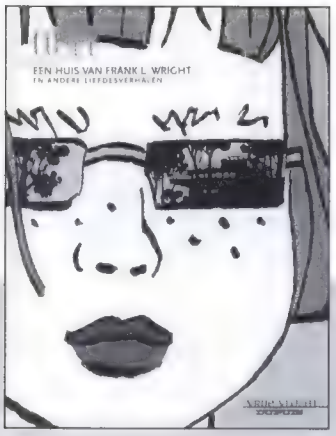

→ VALREEP

◆ Bij uitgeverij Dupuis verscheen een nieuw album van tekenaar Cosey binnen de collectie Vrije Vlucht. Die collectie bestaat vijftien jaar en om dat te vieren verschijnen in dertien opeenvolgende maanden evenzoveel albums. Cosey was verantwoordelijk voor het eerste album van de reeks – *Reis naar Italië* – en het is dus niet meer dan terecht dat hij ook in dit feestjaar een bijdrage mocht leveren.
Een huis van Frank L. Wright en andere liefdesverhalen
kost €12,95.

Mystiek in de Ardennen

Na zijn experiment *Immondys* legt **Daniel Hulet** zich gelukkig weer toe op een wat meer traditionele serie, vergelijkbaar met zijn reeks uit begin jaren tachtig, *Farao*. In *Extra Muros*, vertaald 'buiten de muren' oftewel gewijd gebied, vertelt hij bol van mysterie en mystiek staande verhalen die zich afspelen in de Belgische Ardennen.

Hulet leidt de lezer door dit album, zoals je een ezel vooruit laat komen door hem op korte afstand een wortel voor te houden. Steeds dreigt hij een interessante, geheimzinnige gebeurtenis uit te leggen en evenveel keren verandert hij zonder dralen van verhaallijn. Zo zien we een jeugdige groep acteurs die een historisch rollenspel speelt, een projectontwikkelaar die een authentiek dorpje wil ombouwen tot een pretpark, een gemaskerde zonderling met een bizarre hobby en een geheim genootschap bestaande uit tempelridders. Vooralsnog verdient de serie het voordeel van de twijfel; de tekeningen van Hulet zijn vanuit een fraai perspectief getekend en als hij in het volgende deel wat meer van de geheimen prijsgeeft, zal de waardering toenemen. TdK

Extra Muros 1: De klauw van de duivel

Hulet
Casterman 2003
ISBN 90-303-8118-3
Prijs €9,25
48 pagina's, kleur, h.k.

Groots dubbel debuut

Een grafisch ontwerper die op zijn veertigste de moed bijeenraapt om strips te maken en een uitgeverij die eveneens de moed heeft om twee debuutalbums van deze tekenaar tegelijk uit te brengen. Zie daar de volledige geschiedenis van *Verbleekte herinneringen* en *Gekleurd geheugen*, de twee debuutalbums van **Erik de Graaf**. In zijn korte verhalen beschrijft De Graaf vanuit de ogen van een jongen hoe de wereld er dertig jaar geleden uitzag: het logeerpartijtje bij opa en oma, de spannende belevenissen op het strand, een zoektocht om spierballen te krijgen. Alledaagse belevenissen die vast staan op het netvlies van de volwassene en die hem lieten groeien tot wat hij was. Tot zover niets bijzonders. Wie zijn boekenplanken met strips bekijkt, zal dit soort verhalen al snel tevoorschijn kunnen halen, in allerlei variaties. Maar de verhalen van Erik de Graaf zijn meer. Wat al direct opvalt is het kleurgebruik. De Graaf kiest per verhaal voor een bepaalde steunkleur om vervolgens bij een volgend verhaal weer naar een nieuwe kleur te grijpen. Flashbacks of gedachten worden weer in een andere kleur geschilderd. Het tekenwerk oogt eenvoudig. Met dikke lijnen schetst De Graaf de beelden, eenvoudig met vele close-ups. Opvallend is eveneens de symmetrische opbouw van de pagina's, iets wat een degelijke rust creëert. Deze symmetrie doet me denken aan oude discussies in *Zozolala* waarin het werk van Edgar P. Jacobs werd besproken die deze techniek toepaste in zijn verhalen van *Blake en Mortimer*.

Het zijn twee goedverzorgde albums geworden op klein formaat. Slechts één punt van kritiek. Waarom heeft De Graaf tot zijn veertigste gewacht met strips te maken? Als hij met dit talent op zijn twintigste was begonnen, behoorde hij nu tot de vaste kern van stripmakers in Nederland en was de Stripschapprijs hem al lang ten deel gevallen. En stonden al zijn albums in mijn boekenkast. RT

Verbleekte herinneringen

Gekleurd geheugen

De Graaf
Oog & Blik/Harmonie
2003
ISBN 90-5492-063-7
(Verbleekt)
ISBN 90-5492-062-9
(Gekleurd)
Prijs €10
44/52 pagina's, kleur, s.k.

12

13

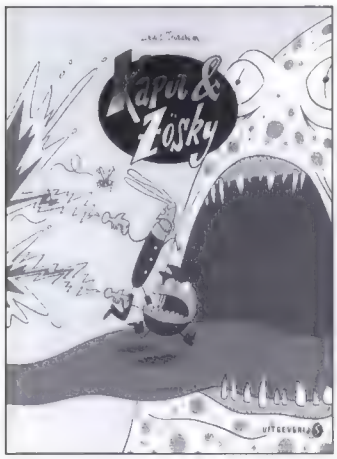

De generaal in space

Wat een enorme productiedrift heeft die **Lewis Trondheim** toch! De ene serie na de andere aanschouwt het daglicht. Nu zien wij in Nederland slechts het topje van de ijsberg - je zult Trondheim-fan zijn en in Frankrijk wonen! - maar dit jaar kan het ook bij ons niet op. Naast *Donjon* (met Sfar) en *Lieve Kerstman* (met Thierry Robin) is nu bij uitgeverij Silvester het eerste deel van *Kaput & Zösky* verschenen. Het zijn twee nare ruimtewezens die het liefst planeten veroveren of verwoesten. Kaput is de meest destructieve van het stel en wordt - meestal tevergeefs - bijgestuurd door Zösky.

De avonturen die het duo beleven, zijn van een aanstekelijke meligheid, neergezet in Trondheims kenmerkend prettig gestoorde stijl (en in een lekkere vertaling van Frits van der Heide). Al die pogingen om een planeet te veroveren, zijn natuurlijk gedoemd te mislukken. Wat dat betreft heeft de strip wel iets weg van *De generaal*, al zat die serie geraffineerder in elkaar en speelde Peter de Smet in op de actualiteit.

Kaput & Zösky kent een voorpublicatie in *Myx stripmagazine*; de strip maakte zijn debuut echter in *Striparazzi* (samen met voorloper *Sjosji* de stripbladen die het Nederlands publiek kennis lieten maken met Trondheims producties). Uitgeverij Silvester heeft nu dus het eerste deel van deze amusante serie uitgebracht, in een omstreden vormgeving die sprekend lijkt op die van de *Donjon*-albums van uitgeverij M (zie het vorige nummer van *Stripschrift*).

Los hiervan en van de constatering dat het gedurfd is om deze strip uit te brengen, heeft *Kaput & Zösky* een veel te luxe jasje aan. Een harde-kaftuitgave, met slechts 32 pagina's en een prijs van €8,99 hoort niet bij deze publieksstrip. *Kaput & Zösky* leent zich juist voor een opvallend, afwijkend formaat: een A5-uitgave in slappe kaft met 48 pagina's zou bij voorbeeld passender zijn geweest. Waarschijnlijk mocht het niet van de Franse uitgever Delcourt, die eerder al een haast identiek deel in Frankrijk heeft uitgebracht. RS

Kaput & Zösky 1: Ruimtetuig

Trondheim
Silvester 2003
ISBN 90-5885-081-1
Prijs €8,99
32 pagina's, kleur, h.k.

De uitroeptekens staan voor de volgende waardeoordelen:

!!!!! grote klasse!
!!!! goed
!!! redelijk
!! matig
! slecht
... abominabel

Het zusje van Meneer Johan

Het duo **Philippe Dupuy** en **Charles Berberian** behoeft weinig introductie in stripland. Met hun serie *Meneer Johan* hebben ze een reeks geschapen die op hoog niveau de alledaagse belevenissen vertelt van een schrijver met matig succes. Met de overname van deze serie door uitgeverij Dupuis, die het zesde deel van *Meneer Johan* in Nederland uitbracht, is er ruimte gekomen om een andere serie van het duo onder de aandacht te brengen. Met het vierde deel van *Henriette* valt Dupuis midden in de serie. De achtergrond lijkt gemakkelijk te raden. *Henriette* is in Frankrijk inmiddels toe aan het vierde deel, en het is natuurlijk makkelijk om een album tegelijkertijd in meerdere talen uit te brengen. Bij gebleken succes zullen de eerste drie delen waarschijnlijk wel een Nederlandse vertaling krijgen.

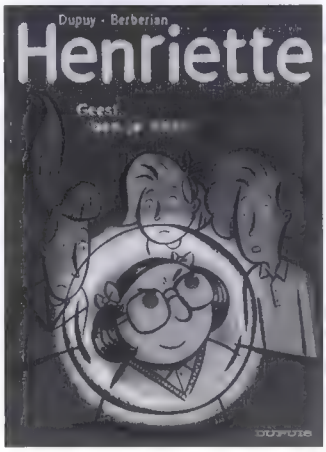

Henriette is eigenlijk het jongere zusje van meneer Johan. Met haar vriendinnen bespreekt ze in korte verhaaltjes van één of meerdere pagina's de wereld om haar heen. De hamburgers van MacDodo zijn een geliefd onderwerp, net als verliefdheden. Samen met haar vriendinnen houdt Henriette seances waarin ze overledenen oproepen. De doden krijgen hierdoor weinig rust en zien slechts één oplossing. Er worden twee moordenaars op uitgestuurd om haar te vermoorden. Maar deze twee hebben meer interesse in fastfood.

Het tweetal treedt in bijna alle verhaaltjes op zodat het album hierdoor een eenheid wordt en meer te lezen is als een volledig verhaal. *Henriette 4* is een leuk album dat doet verlangen naar meer. Naar uitgave van de eerste drie delen, maar ook naar een gang naar mijn boekenkast. Om de verzamelde werken van *Meneer Johan* weer uitgebreid te lezen, voor de zoveelste maal. RT

Henriette 4: Geest, ben je daar?

Dupuy & Berberian
Dupuis 2003
ISBN 90-314-2534-6
Prijs €4,20
48 pagina's, kleur, s.k.

DE BOER VAN DIE HOEVE VERJOEG MIJ VAN ZIJN ERF EN SCHOT MIJN DARREN IN DE LUCHT. IK DENK DAT HIJ DARREN PER ONGELUK ONGELUK HEEFT!
EEN FRAAI HEERSCHAP MOET IK ZEGGEN
14

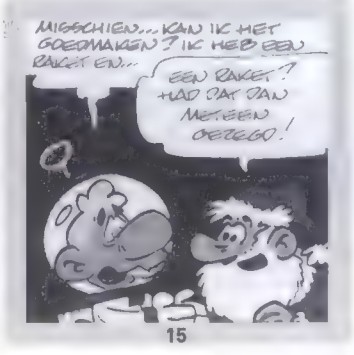

Heb je nog meer Kerstverrassingen voor me?
Ja, maar alleen maar leuke. We zijn vanavond uitgenodigd voor het feest op het landhuis.
16

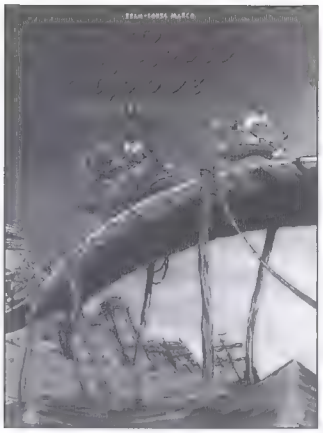

Opvallend zeeroversspektakel

Het eerste dat opvalt aan *Rosco de Roode* zijn de fel rode en in reliëf aangebrachte letters van de serienaam op de cover. Het geeft de reeks een stijlvolle uitstraling die je verwachtingsvol de eerste pagina's doet inkijken. Alhoewel de tekenstijl van maker **Jean-Louis Marco** niet als vanzelfsprekend past bij een glossy album, voldoet de verdere vormgeving hier wel degelijk aan: stevig, glimmend papier en een heldere strook- en plaatverdeling. Als je dit aanlegt tegen dat waar het bij een strip toch eigenlijk allemaal om gaat, namelijk verhaal en tekeningen, kun je in dit debuutalbum spreken van een geslaagde lancering op de Nederlandse markt. Marco voert twee strijdlustige roverkapiteins op die elkaar het leven behoorlijk zuur maken. Rosco de Roode (houten been) en Snode Gontran (lapje voor het oog en haakhand) betwisten elkaar een album lang om een vermeende scheepslading edelstenen. Dat scheepsjongen Spiering eigenlijk de show steelt, lijkt beide kemphanen niet te deren. Marco tekent de meest bizarre zeeroverskoppen en gebruikt een overwegend donkere set met kleuren. Het verhaal is lachwekkend, aanstekelijk en maakt aan het slot duidelijk dat een vervolg niet uit kan blijven. *Myx stripmagazine* heeft met de voorpublicatie van het werk van de Fransman Marco vanaf het allereerste nummer een goede keus gemaakt. TdK

Rosco de Roode 1: De wilde bessen

Marco
Silvester 2003
ISBN 90-5885-083-8
Prijs €6,99
48 pagina's, kleur, s.k.

De dikke Hägar

Hägar the Horrible wordt nog steeds wereldwijd massaal gelezen. De krantenstrip verschijnt in 1900 kranten, verdeeld over 45 landen en vertaald in 13 talen. In Nederland staan de grappen over deze lankmoedige Viking al sinds jaar en dag in *De Telegraaf*. Oorsponkelijk in 1973 opgezet door (wijlen) Dik Browne is *Hägar* eigenlijk de strip van zoon **Chris Browne** (1952). Hij hielp zijn vader al vanaf het begin af aan met het bedenken van grappen en nam de serie in zijn geheel over toen Dik Browne in 1988 met pensioen ging.

Saillant detail is dat zoon Chris ook een tijd assisteerde bij *De familie Achterop* (*Hi and Lois*, van Dik Bowne en Mort Walker). Deze krantenstrip wordt tegenwoordig gemaakt door een andere zoon - Chance Brown - en door Brian en Greg Walker, de zonen van de inmiddels tachtigjarige Mort Walker.

Naast *Hägar*-grappen bedacht Chris Browne ook de krantenstrip *Duncan*. Daarnaast werkte hij als cartoonist voor onder andere *The New Yorker*, *Playboy*, *National Lampoon*, *Heavy Metal* en *Esquire*.

Standaard Uitgeverij geeft vanaf deel 25 *Dikke Hägar* uit. De eerste 24 pocketuitgaven verschenen bij Arboris. Overigens bracht uitgeverij Excalibur (= Uitgeverij Boemerang van *Rooie Oortjes*) in 2000 nog vier (haast onbekende) albums uit met zondagspagina's in kleur. Inmiddels is Standaard aangekomen bij de *Dertigste dikke Hägar*, met daarin een mix van flauwe en sterke grappen. De *Hägar*-strip blijkt in ieder geval na al die jaren een sterke formule, regelmatig goed voor gegrinnik of een brede lach. RS

Dertigste dikke Hägar

Browne
Standaard 2003
ISBN 90-02-21175-9
Prijs €7,75
288 pagina's, zwart/wit, s.k.

Kunstcatalogus in stripvorm

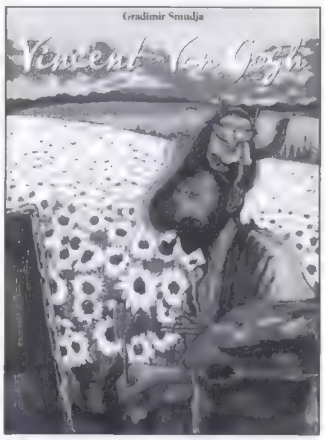

Vincent en Van Gogh is de opvallende eersteling van **Gradimir Smudja** (Joegoslaaf van geboorte, woonachtig in Italië) in Nederland. Het album vertelt de denkbeeldige (?) geschiedenis van een Van Gogh die niet kan schilderen. Gelukkig maakt hij kennis met de kat Vincent die wèl artistiek is aangelegd en de mooiste schilderijen maakt, die uiteindelijk worden toegeschreven aan Van Gogh. Wat volgt is een melodrama maar ook een schelmenroman met beiden in de hoofdrol. In kleurrijke tekeningen vertelt Smudja het verhaal en voegt er zelfs een index aan toe. Bij mijn weten een unieke gebeurtenis. Het verhaal leest lekker vlot, maar wat nadrukkelijk de aandacht trekt zijn de tekeningen. Wie een opleiding kunstgeschiedenis in zijn bagage heeft, of wie overmatig geïnteresseerd is in schilderkunst en de Franse historie, kan zijn hart ophalen. Te pas en te onpas verwijst Smudja in zijn tekeningen naar bestaande schilderwerken van Van Gogh maar ook naar die van anderen en naar ontwikkelingen in het Frankrijk van ruim een eeuw geleden. Kortom, een kunstcatalogus in stripvorm die tevens een aangenaam verhaal vertelt. RT

Vincent en Van Gogh

Smudja
Sylvester 2003
ISBN 90-5885-079-X
Prijs €16,50
72 pagina's, kleur, h.k.

17

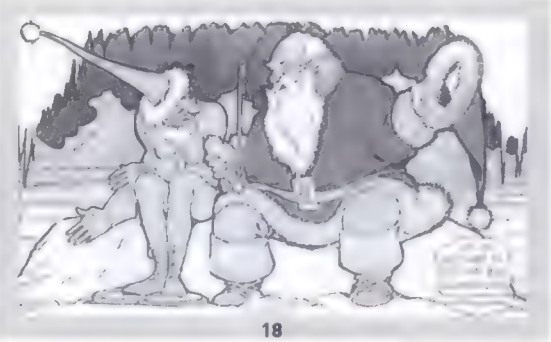
18

19

[DE BOVENTOON]

Plaatjes zonder actie

De fotograaf 1

Guibert & Lefèvre
& Lemercier
Dupuis 2003
ISBN 90-314-2540-0
Prijs €12,95
80 pagina's,
kleur, h.k.

De fotograaf is weer eens wat anders; een stripverhaal dat is versneden met foto's. Op zich werkt dat wel. De foto's vormen intermezzo's in het verhaal. Ze bepalen de sfeer, verhogen het realisme en geven de beeldsequenties een prettig ritme.

De foto's zijn van **Didier Lefèvre**. Die ging in 1986 mee met een expeditie van Artsen zonder Grenzen naar Afghanistan, waar toen de Russen nog huishielden. **Emmanuel Guibert** maakte er een stripverhaal van, **Frédéric Lemercier** combineerde Guiberts tekeningen met Lefèvre's foto's.

Het hele verhaal gaat in totaal vier albums beslaan en dat maakt me een beetje ongerust, want er gebeurt in dit eerste album niet zo heel erg veel. Eerst nemen Guibert en Didier uitgebreid de tijd om uit te weiden over de voorbereidingen voor de reis (geschikte kleding kopen, inpakken, paarden kopen, het leren van nuttige zinnetjes Afghaans) en als dan bijna halverwege het 80 pagina's dikke album die reis eindelijk begint, duurt het ook nog lang tot er iets spannends gebeurt. Dat is een schietpartij die op de saaist mogelijke wijze in beeld is gebracht, of eigenlijk niet in beeld is gebracht.

Tot het zover is wordt er gelopen. Door een rotsachtig berglandschap heen, langs een streek waar mensen wonen die er wel heel gemeen uitzien maar die niks doen, en dan sterft er een paard, en een ezel wil niet over een brug heen, en er wordt af en toe uitgerust en gebaad, en er worden haren gekamd. En het duurt maar en het duurt maar.

De fotograaf bevat een aantal mooie stripscènes, bij voorbeeld een serie plaatjes waarop de hoofdpersoon de macht over zijn paard verliest. Hij verdwijnt met paard uit beeld en keert op het volgende plaatje weer terug. Die scène doet sterk aan de grote Winsor McCay denken. Maar over het algemeen is dit album bloedeloos en saai. PB

Barks achterna

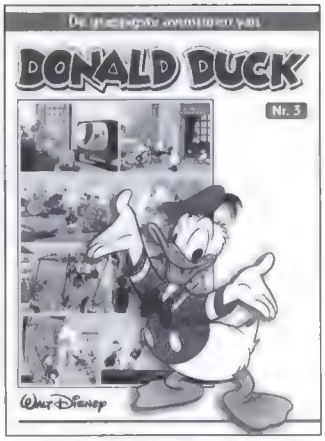

Sanoma Uitgevers begint als één van de laatste Disney-uitgevers in Europa eindelijk te beseffen dat er ook volwassen *Donald Duck*-lezers zijn die bereid zijn Disney-strips voor zichzèlf te kopen. De ingebonden, herdrukte jaargangen van het weekblad *Donald Duck* zijn behoorlijk succesvol en worden voornamelijk gekocht uit jeugdsentiment en nostalgie.

Ook de speciale 'auteursreeks' loopt blijkbaar prima want die is inmiddels aan het derde deel toe. Eerder verschenen al bundelingen van de Nederlandse Duck-tekenaars Ben Verhagen en Mau Heymans, nu is het de beurt aan relatieve nieuwkomer **Sander Gulien**. Gulien, in de twintig, tekent al sinds zijn eigen jonge jaren voor de Nederlandse *Donald Duck*, variërend van éénpaginagrappen tot korte verhalen. Hij steekt zijn bewondering voor Carl Barks (en met name de Nederlandse Daan Jippes) niet onder stoelen of banken: zijn typische Duck-poses, inktwerk en met name decors zijn onmiskenbaar op Barks en Jippes geënt. Gulien is echter al jaren een veelbelovend talent, maar de overstap naar volwassen (lees: stijlvast) tekenwerk met een eigen gezicht blijft moeizaam. Dat wordt vooral in deze bundeling duidelijk, want het bevat voornamelijk werk van eind jaren negentig, een periode waarin Gulien bij elk verhaal opnieuw het Barks-wiel probeerde uit te vinden. Dat levert vaak inconsistent en rommelig tekenwerk op, wellicht bij gebrek aan strenge, sturende art direction. Maar ook de verhalen zelf (op scenario van onder anderen Jan Kruse, Frank Jonker en Pascal Oost) zijn bepaald geen hoogvliegers in het genre. Bij Barks kon je slordig inktwerk of onlogische perspectieven nog door de vingers zien, de verhalen waren ijzersterk. De combinatie Gulien en een legertje willekeurige scenaristen levert geen gedenkwaardige verhalen op, iets waar Heymans en Verhagen wèl in geslaagd zijn. De werkwijze om scenario's te 'verdelen' over tekenaars is zeker debet aan variabele kwaliteit. Elke *Duck*-auteur die zijn liefde voor de eend serieus neemt, kent die scenario-valkuil: gevierde Amerikaanse auteurs als Don Rosa en William Van Horn (maar ook Mau Heymans) namen het heft in eigen handen en schrijven nu hun eigen scenario's.

Hoort Gulien dan wel thuis in een 'auteursreeks' als deze? Dat zeker, want Gulien is de enige Europese tekenaar die Barks niet als basis gebruikt, maar Barks wil zíjn en daar ook ten dele in slaagt. Dit album komt gewoon te vroeg en Gulien moet nòg beter kijken naar zijn grote voorbeeld Jippes; alleen z'n bed uitkomen als hij zeker weet dat het ècht leuk wordt. PvC

De grappigste avonturen van Donald Duck 3

Gulien
Sanoma 2003
ISBN 90-5855-247-0
Prijs €4,95
96 pagina's,
kleur, s.k.

20

21

22

Erkenning voor Van Exter

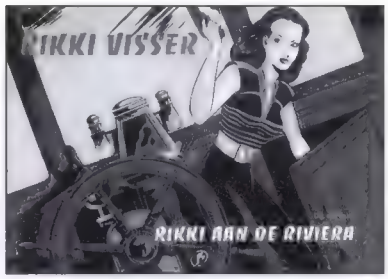

Rikki Visser 15: De blauwe vlinder
Rikki Visser 16: Rikki aan de Rivièra

Van Exter
Boumaar 2003
ISBN 90-73836-76-X (deel 15)
ISBN 90-73836-77-8 (deel 16)
Prijs €12,50
88 pagina's, zwart/wit, s.k.

Jan Dirk van Exter (1915-1982) was vanaf 1934 freelance scenarist en illustrator voor bladen als *De Tijd*, *Algemeen Handelsblad* en *Doe Mee*. Na een aantal vingeroefeningen op stripgebied en het afwerpen van de voor hem moeilijke oorlogsjaren begon hij 1946 met de figuur Rikki Visser in het stripverhaal *Rikki en de waterdemon van het Alkmaardermeer*. Deze ondertekststrip liep tot 1956 in diverse Noord-Hollandse dagbladen. Tussen 1947 en 1951 verschenen er vijf albums van Rikki. Van Exter is met name bekend geworden door de strip *Brommy & Tommy*, die vanaf 1958 tot in de zeventiger jaren werd gepubliceerd in het dagblad *Het Parool*. De verhalen 15 en 16 van Rikki - uit 1952 - verschijnen nu voor het eerst in boekvorm en onttrekken een interessante stripfiguur aan de vergetelheid. Rikki Visser, getrouwd met een zekere Frank Vogel, werkt als rechercheur bij de politie in een vast team met aan het hoofd inspecteur Barendse, een scherpzinnige goedzak, die reminiscenties wekt aan Hercule Poirot. De verhalen ademen trouwens toch de sfeer van de detectiveromans van Agatha Christie.
In het 15e verhaal - *De blauwe vlinder* - is een internationale bende onder leiding van een geheimzinnige vrouw actief in de diamantsmokkel en valsemunterij. Als een bendelid uit rancune gaat lekken naar de politie is dat het begin van het einde van de schurken.
In deel 16 wordt Rikki tijdens een vakantie aan de Rivièra ontvoerd door wapensmokkelaars, die de Middellandse Zee gebruiken als hun werkterrein. Haar zus weet de dans te ontspringen en alarmeert de politie. Er is een prominente rol weggelegd voor politiechef Barendse, die in allerlei vermommingen de bendeleden weet te misleiden.
De verhalen zijn transparant met uitgesproken karaktertekeningen. Er is een scherpe scheidslijn tussen goed en kwaad. Alhoewel Van Exter sterk is beïnvloed door tijdgenoten als Pieter Kuhn, Hans Kresse en Alfred Mazure is zijn schetsmatig realistische stijl zeer herkenbaar. De albums worden gesierd door fraaie covers van Minck Oosterveer, bekend van *Zodiak* en *Nicky Saxx*. Dankzij de inspanningen van deze uitgever worden systematisch stripjuweeltjes uit de veertiger en vijftiger jaren van de vorige eeuw op de markt gebracht. Denk aan de reeksen *Oud Hout* en *Olle Kapoen*. De stripreeks rond Rikki Visser verdient het om integraal te worden uitgebracht. RB

Het zit in de familie

Belly Button Comix

Crumb
Oog & Blik 2003
ISBN 90-5492-0785
Prijs €3,95
32 pagina's, zwart/wit, s.k.

We wisten al dat Robert Crumb een groot stripmaker is. We wisten al dat zijn vrouw Aline Kominsky eveneens haar sporen heeft verdiend in de Amerikaanse underground-stripscene. We wisten zelfs al dat de twee geschifte broers van Robert zeer verdienstelijke tekenaars zijn, getuige de documentaire *Crumb* van Terry Zwigoff. Maar dat die hele familie is doordrenkt met het stripvirus blijkt pas goed uit het eerste boekje van **Sophie Crumb**, de dochter van Robert en Aline. Je hoeft haar bundel *Belly Button Comix* maar door te bladeren om te zien dat deze stamt uit de Crumb-school: autobiografische seks- en drugsverhaaltjes boordevol hallucinerende tekeningen en ellenlang uitgeschreven monologen. Ook bij nadere bestudering blijft de eerste indruk overeind: dochter Crumb doet haar vader na. Dat klinkt als artistieke zelfmoord, ook al signeert ze haar verhaaltjes enkel met haar voornaam.
Toch verdient *Belly Button Comix* wel enig krediet. Sophie toont in haar debuutalbum een interessante variëteit aan stijlen. Soms volgeplamuurd met dunne lijntjes, elders voorzien van grijsvlakken van gewassen inkt. Meestal karikaturaal, maar soms ook met het gearceerde realisme van haar vader. Inhoudelijk is het ook zeker onderhoudend, met Sophie bij wijlen in de rol van rasverteller. Toch hebben we de onbeschaamde ontboezemingen over seksuele escapades vol drank en pillen al eens overtuigender verwoord gezien door haar bloedeigen pa. Had ze niet met iets originelers kunnen komen?
Het is trouwens grappig om te zien hoezeer Sophies werk vaak doet denken aan dat van Barbara Stok, uitgezonderd de dierverhaaltjes over Eddy Bear en het insectenduo Zozo & Zaza. Maar die figuurtjes lijken weer te zijn weggelopen uit het oeuvre van haar vader, met Eddy Bear als een hedendaagse Fritz the Cat. Zo stap je natuurlijk nooit uit de overweldigende slagschaduw van je vader. 'Belly button' betekent navelstaren - misschien heeft Sophie die titel iets te familiair uitgelegd. JM

23

24

25

[DE BOVENTOON]

Lachwekkende mannen, lekkere boys

Suus & Sas 1: Goed bekeken!

Leever
Sanoma 2003
ISBN 90-58-552-721
Prijs €4,50
48 pagina's,
kleur, s.k.

Wie **Gerard Leever** kent, weet dat hij een warm pleitbezorger is van jeugdstrips. De geestelijk vader van series als *Oktoknopie*, *Dick van Dieren* en *Het Felix Flux Museum* sprak zich onlangs op het internet zelfs publiekelijk uit over het in zijn ogen onterechte dédain van striprecensenten voor alles wat maar riekt naar kinder- of jeugdstrips. Ze worden te weinig besproken, zo meent Leever, en àls ze al besproken worden gebeurt dat vaak ondeskundig of met gezonde tegenzin. De kern van zijn betoog is dat jeugdstrips ook als jeugdstrips beschouwd moeten worden en niet direct vergeleken dienen te worden met (auteurs)werk voor volwassenen. Daar heeft hij een punt.

Dit betoog indachtig ben ik de eerste boekuitgave van *Suus & Sas* gaan lezen, de strip die Leever sinds enige tijd maakt voor meidenblad *Tina*. Wat meteen opvalt, is hoe goed Leever zich heeft ingeleefd in zijn doelgroep: pubermeiden die zich hoofdzakelijk druk maken over hun uiterlijk, mode, uitgaan en vriendjes. Suus en Sas ten Velde zijn twee hippe tweelingzusjes, die elkaar steunen door dik en dun. Als Suus ziek is, komt Sas gewoon opdraven bij Suus' bijbaantje in een kledingwinkel. Deze twee hartsvriendinnen verschillen echter wel degelijk van elkaar, want terwijl Sas een stoere voetbalmeid is die vriendjes verslijt als spijkerbroeken, is Suus een dromer die stiekem verliefd is op de 'frietboy'. De problemen waar beide zussen mee kampen lijken naadloos aan te sluiten op wat pubermeiden in het algemeen beweegt. Leever leeft zich uit op de moderne truitjes, broeken en rokken, waardoor er voor 'girlz' veel identificatie met beide heldinnen mogelijk is. Opmerkelijk daarbij is dat de meeste mannen in de strip er lachwekkend uitzien: pa, het kleine broertje, de leraren op school en de voetbaltrainer zijn allemaal potsierlijke karikaturen. Een uitzondering vormen uiteraard de hunks en boys waar beide meiden naar verlangen, maar dat heeft ook alles met identificatie te maken.

Minpuntje zijn de grappen. *Suus & Sas* is primair een gagstrip, met als afwisseling in deze bundel twee langere verhaaltjes. De gags zijn helaas van wisselend niveau; soms midden in de roos, maar vaak ook flauw en afgezaagd. De grappen werken het best wanneer Leever echte girl-issues voorziet van een verrassende pointe, vooral als hij daarmee mild commentaar levert op een rage. Wel moet Leever oppassen dat hij niet tezeer het perspectief kiest van de sullige vader. Dat glipt er soms doorheen, en dat vinden meiden niet cool! JM

Vernieuwde Bollie & Billie verlengt houdbaarheidsdatum

Bollie en Billie 26: Wat 'n vertoning!

Verron
Dargaud 2003
ISBN 90-6793-703-7
Prijs €4,99
48 pagina's, kleur, s.k.

Jean Roba, geestelijk vader van *Bollie & Billie*, vond het, mede vanwege problemen met zijn tekenhand, in 2001 mooi geweest, na het verschijnen van het 25e album *De vier seizoenen*. In 1959 startte Roba (in 1930 geboren in het Brusselse Schaarbeek), naar een scenario van Maurice Rosy, met de eerste avonturen van Bollie en Billie. Nog altijd is het wennen dat Bollie de jongen is en Billie de hond, maar wel verklaarbaar. Roba koos als jongensnaam Bollie, omdat zijn zoon Philippe als bijnaam 'Boule' had, terwijl zijn cockerspaniël Bill heette. Roba maakte wekelijks een gagpagina voor *Robbedoes*, een ritme dat hij bijna twintig jaar lang volhield (in 1982 verscheen als uitzondering het vervolgverhaal *Globetrotters*). Eind jaren '80 verhuist *Bollie & Billie* naar Dargaud, een opmerkelijke overstap omdat Roba een echte Dupuis-tekenaar is. Hij begon als reclametekenaar, maar kwam via een vriend bij Dupuis terecht, waar hij in 1957 aftrapte met het maken van illustraties voor de weekbladen *Spirou/Robbedoes* en *Bonnes Soirées*. Naast *Bollie & Billie* heeft Roba ook wel andere strips gemaakt, zoals de strip *De Sliert* (op scenario van Vicq en Tillieux) en korte strips voor de *Robbedoes*-specials, maar het toenemende succes van *Bollie & Billie* dwong hem bijna al zijn aandacht bij die serie te houden.

Nu is er dus een opvolger in de persoon van **Laurent Verron** (tekenaar van *Govert Suurbier* en *De Maltezer*) en dat is vanuit commercieel oogpunt meer dan logisch. Van de serie zijn inmiddels meer dan 25 miljoen albums verkocht, plus een hoop merchandising. Waar bij de laatste Roba-albums, met alle respect, toch wel de sleet op zat, is deel 26 echter verrassend goed te pruimen. Er staan weer veel leuke grappen in. Er valt een parallel te trekken met de strip *Jan, Jans & de kinderen*, die na het terugtrekken van Jan Kruis door de nieuwe energie van Studio Jan Kruis eveneens is opgebloeid. Ook bij de 'nieuwe' *Bollie & Billie* is een studio actief (althans volgens het titelblad). Gek genoeg staat alleen de naam van Verron, die Roba assisteerde bij album 25, als maker vermeld op de cover en binnenin. Uit de strippagina's blijkt dat de grappen zijn verzonnen door een divers gezelschap, bestaand uit Pierre Veys, Chric, Corbeyran en Cucuel. Hier mag Dargaud bij album 27 wel eens helderheid over scheppen. RS

26

27

Harry, de held van de dag

In 1995 verscheen bij uitgeverij Lefranc het eerste deel van *Harry redt de planeet*, getiteld *Urkanika*. In dit album gaf **Al Severin** aan dat hij het tekenen aardig onder de knie had. Het thema en hoofdpersoon Harry leken overigens rechtstreeks uit een eerder stripalbum van Severin te komen. In 1992 had hij al de stripversie van H.G. Wells' *De tijdmachine* bij dezelfde uitgeverij laten verschijnen. Schitterend tekenwerk, mooi kleurgebruik, kortom een aanwinst voor de stripscene. Daarna werd het heel stil in Nederland omtrent Severin. En voor de liefhebbers werd het nooit duidelijk hoe Harry de planeet zou redden.

Eindelijk, acht jaar later, verschijnt bij uitgeverij Enigma, in samenwerking met VZW VBS De Nerotiekers, twee deeltjes van *Harry's magazine* met daarin het vervolg van de reddingsactie van Harry. Al Severin gaat op dezelfde voet verder als hij in zijn eerder werk had gedaan. Dus mooi tekenwerk over Harry die door zijn zoektocht naar zijn geliefde ongewild de held wordt van de planeet en daarbij de strijd aanbindt tegen de onverbiddelijke dictator, twee sadistisch aangelegde zusters en moordlustige robots. De omslagen van de twee tijdschriften ogen als uitgaven van de jaren vijftig. Helaas is de uitgave beduidend minder dan het stripalbum uit 1995. Het kleine A5-formaat doet in zijn geheel geen recht aan het fraaie tekenwerk. De oorspronkelijke platen waren duidelijk bedoeld voor het standaard albumformaat, dus door het zo verkleind af te drukken wordt het wel erg moeilijk leesbaar. Ook de tekeningen zijn te gecomprimeerd en komen niet tot hun recht en is het kleurwerk dat het eerste deel zo aantrekkelijk maakte, verdwenen. Wel is de uitgave van Enigma gedrukt op fraai papier en in een genummerde en gesigneerde oplage van vijfhonderd stuks, tegen een aantrekkelijke prijs.

Keer op keer weet Severin met zijn tekeningen fraai werk af te leveren. In België laat hij regelmatig vriendenuitgaven drukken, vol met fantastisch illustratiewerk. Zijn voorliefde voor de jaren vijftig met de Coca-Cola-advertenties en lang vervlogen tijdschriften, komt daarbij nadrukkelijk aan de orde. Enigma's album ten spijt, lijkt het mij toch zaak dat Severin een goede uitgave krijgt: dus in kleur en op gewoon formaat. RT

Harry's magazine 1: De bevrijding
Harry's magazine 2: De achtervolging

Severin
Enigma 2003
ISBN 90-8509-001-6 (deel 1)
ISBN 90-8509-004-0 (deel 2)
Prijs €5,95
22 pagina's,
zwart/wit, s.k.

[E N V E R D E R]

Alfa 7: Snow white, 30 seconden! (Jigounov/Mythic, Lombard). De van haat vervulde Liam Collins wil maar één ding: wraak. Aan Alfa de taak te voorkomen dat number one hier het slachtoffer van wordt. Tom Clancy in stripvorm. Als het je genre is, een topper. TdK

Alzéor Mondraggo 2: De rode prins (Carin/Makyo, Arboris). Met humor doorspekte ridderstory. Een potentiële topper in het fonds van Arboris. Tevens het eerste album met dames in kuisheidsgordels op de catwalk. TdK

Âromm 2: Het lot van de krijger (Pellejero/Zentner, Casterman). De afronding van een tweeluik. Boeiend verhaal met een net iets te hoog zweefgehalte. Pellejero hanteert diverse tekenstijlen door elkaar. TdK

The cool bros 1: Het merkwaardige ei (Kiselicki, Silvester). Eindelijk, na Bert van der Meij, weer een strip waarin pinguïns de hoofdrol vertolken. Gewelddadige actiestrip die zich afspeelt op een ijzige Aarde medio 21e eeuw. Achterin vijf pagina's schetsmateriaal. Waarschijnlijk was het verhaal te vroeg op. TdK

Dik van Dieren enzo 1: De eerste 11 zaken (Leever, Silvester). De dader van het versturen van liefdesbrieven ontdekken... het opsporen van een verdwenen toupet of vergeten pincode, dat zijn zaken voor het oplossingsburo van Dik van Dieren. Vermaak voor de jongste categorie lezers. TdK

Djinn 3: De tatoeage (Miralles/Dufaux, Dargaud). Jade, Djinn, Lady Nelson; de vrouwen buitelen qua identiteit over elkaar heen en de diverse manspersonen die zij moeten behagen dragen niet bij aan duidelijkheid in deze zeurende woestijnpotpourri. TdK

Grunge Genetica 2: Time out (Bayeto/Zalozabal, Prestige). Bizar verhaal past bij bizarre tekeningen. Auteurs houden het bij twee in plaats van drie albums en laten zichzelf op de laatste pagina reeds begraven. TdK

Lieve Kerstman 4: Waar is de post van lieve Kerstman? (Robin/Trondheim, Dupuis). Over dokter Kwaad die de wenspost richting Kerstman saboteert en een kwaadsauriër die goed gedijt bij speelgoedautouitlaatgassen! Ja, 't is even goed opletten bij deze tekstloze strip. TdK

Nicolas Eymerich Inquisiteur 1: De godin (Sala/Zentner, Silvester). De nieuwe grootinquisiteur Eymerich speelt een dubieuze rol in dit schimmige epos waarin moeiteloos wordt geschakeld tussen verleden en toekomst. TdK

Prinses Aster 2: De voorspelling van madam Zora (Van den Bosch, Silvester). Prachtig sprookje met een tekenstijl die klaar lijkt voor een verfilming door Disney of Dreamworks. TdK

Wayne Shelton 3: Het contract (Denayer/Van Hamme/ Cailleteau, Dargaud). Goed getekende actiestrip, nu nog van de hand van bestsellerauteur Van Hamme. Na het volgende deel dat in 2004 verschijnt zal de huidige mede-auteur Cailleteau het roer overnemen. RT

Willems wereld 7: Effe niks (Oosterwijk, Sanoma). In Willems wereld blijven de vrouwen rondborstig en kortgerokt. Oosterwijk grapt met wisselend succes over fake-orgasmes, neptepels en homoseksuele verkeersagenten. TdK

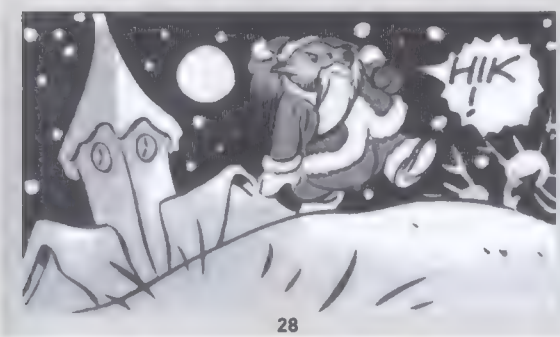

28

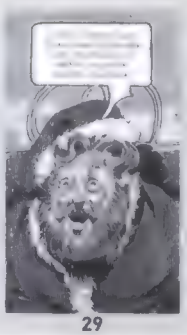
29

30

[SERVICE SPREAD]

→ AGENDA

AANVULLINGEN? VERTEL HET ONS! STUUR NIEUWS OVER BEURZEN, TENTOONSTELLINGEN OF ANDERE INTERESSANTE STRIPEVENEMENTEN AAN AGENDA@STRIPSCHRIFT.NL OF NAAR POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM.

t/m 21 december *Expo 'Stickers getekend door striptekenaars', Gemeentemuseum Temse, Kasteelstraat 16, Temse, België, info: (+32)(0)486-744899 of mercatorstripbeurs@yahoo.com*

t/m 31 december *Expo 'Strips, ouder dan vijftig jaar', Stripboekhandel Bul Super, Breestraat 18-22, Delft, info: (+31)(0)15-2126097 of www.bulsuper.nl*

t/m 31 december *Expo 'Witteke in borrelland: alcohol in strips', Nationaal Jenevermuseum, Witte Nonnenstraat 19, Hasselt, België, info: (+32)(0)11-241144 of www.jenevermuseum.be*

t/m 4 januari 2004 *Expo 'Vrijheid-cartoons' met een selectie uit 2500 inzendingen van 517 cartoonisten uit 63 landen voor de Euro-kartoenale, Stadhuis, Grote Markt 1, Turnhout, België, info: (+32)(0)14-723521 of jdecorte@tijd.com*

t/m 10 januari 2004 *Expo Paulus de boskabouter, Drukkerijmuseum, Kleine Oever 11, Meppel, info: (+31)(0)522-242565 of www.drukkerijmuseum-meppel.nl*

t/m 10 januari 2004 *Expo Studio Noodweer, Stripwinkel De Noorman, Van Welderenstraat 45, Nijmegen, info: (+31)(0)24-3226146*

t/m 25 januari 2004 *Expo 'Erostrip - Erotiek in het beeldverhaal', De Warande, Warandestraat 42, Turnhout, België, info: (+32)(0)14-419494 of www.warande.be*

t/m 25 januari 2004 *Expo Dick Matena, De Warande, Warandestraat 42, Turnhout, België, info: (+32)(0)14-419494 of www.warande.be*

t/m 25 januari 2004 *Expo 'Mucho di Nero', tekenaars huldigen Marc Sleen, Openbare Bibliotheek Turnhout, De Warande, Warandestraat 42, Turnhout, België, info: (+32)(0)14-4472241*

t/m 25 januari 2004 *Expo 'Suske en Wiske en de geschiedenis', waarin de helden in een historische context worden geplaatst, Taxandriamuseum, Begijnenstraat 28, Turnhout, België, info: (+32)(0)14-436335 of taxandriamuseum@turnhout.be*

t/m 25 januari 2004 *Expo 'Bittercomix', met werk van Brett Murray, Café 't Galerijke, Otterstraat 103, Turnhout, België, info: (+32)(0)14-433487 of jack.mensink@pandora.be*

t/m 22 februari 2004 *Expo '10 jaar Fokke en Sukke', Persmuseum, Zeeburgerkade 10, Amsterdam, info: (+31)(0)20-6928810 of www.persmuseum.nl*

t/m 21 maart 2004 *Expo 'Les Triplés van Nicole Lambert. Twintig jaar kattenkwaad!', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2100433 of visit@stripmuseum.be*

t/m 29 augustus 2004 *Expo 'Met Kuifje naar de Inca's', Rijksmuseum voor Volkenkunde, Steenstraat 1, Leiden, info: (+31)(0)71-5168800 of www.rmv.nl of www.kuifje.com*

4 januari 2004 *Strip-, platen-, cd-, dvd-, video-beurs, Stadsfeestzaal, Demervallei 14, Aarschot, België, info: (+32)(0)15-220163 of (+32)(0)16-502079*

25 januari 2004 *10e Strip-, platen- en cd-beurs, Alpheusdal-Berchem (Antwerpen), België, info: (+32)(0)3-2362540*

1 februari 2004 *5e Stripbeurs Peisegem, Gemeentelijke Tuinbouwschool, Molenbaan 54, Peisegem, België, info: (+32)(0)2-4525008 of stripbeurs-peizegem.tk*

14 en 15 februari 2004 *Cartoon World, Darling Market, Volmerlaan 12, Rijswijk, info: www.strip2000.nl*

15 februari 2004 *Stripbeurs, Hof ten Hemelrijk, Kloosterstraat 7, Opwijk, België, info: (+32)(0)52-356165 of www.nijdrop.be*

23 maart t/m 12 september 2004 *Expo 'De eeuw van Jacobs' over het leven van Edgar P., Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2100433*

4 april 2004 *Stripruilbeurs Tafelrond, Zaal Het Bad, Martelarenlaan, Kessel-Lo (achter station Leuven), België, info: (+32)(0)16-236597*

25 april 2004 *4e Grote strip-, platen- en cd-beurs, Zaal Schijnpoort, Schijnpoortweg 55, Antwerpen, België, info: (+32)(0)486-314588 of www.stripsmeteenhart.org*

Noodweer bij De Noorman

Studio Noodweer uit Nijmegen exposeert werk van een aantal van de aangesloten tekenaars tijdens een tentoonstelling in de eveneens Nijmeegse stripwinkel De Noorman. Jan Dirk Barreveld, Rob Derks, René Leisink en Michiel van de Vijver geven een overzicht van hun werk en daarmee ook inzicht in de toepassingen waarin hun strips en cartoons verschijnen. Verder geven zij met behulp van schetsen, scenario's en originele tekeningen aan hoe hun strips tot stand komen. Op 20 december wordt er ter plaatse ook door de mannen gesigneerd. Studio Noodweer bestaat sinds april 2001 en is opgericht naar aanleiding van een gezamenlijke ambitie van de genoemde tekenaars (en de nog niet vermelde Koert Stavenuiter) die al eerder ontstaan is in het *small press*-circuit. Meer info: zie agenda. TdK

Persmuseum verwelkomt Fokke & Sukke

Het kan allemaal niet op voor Fokke & Sukke de laatste tijd. Na het winnen van de Stripschapprijs en hun verschijning op tv bij BNN in het programma *Het afzien van de maand* is het duo vanwege hun tienjarig bestaan nu te bewonderen tijdens een tentoonstelling in het Persmuseum in Amsterdam. Meer info: zie agenda. TdK

Gouden boekjes

Tot en met 1 maart 2004 is in het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen (Wierdijk 12-22) de tentoonstelling *50 jaar Gouden Boekjes in Nederland* te zien. Op de expositie zijn talloze originele illustraties te bewonderen van zowel Nederlandse klassieke jeugdprentenboektitels als de Amerikaanse originele *Little Golden Books*, die reeds vanaf 1942 uitgeven werden. Daaronder vallen ook talloze niet-vertaalde deeltjes, zoals Disney-uitgaven en avonturen van Yogi Bear. In de filmzaal is de *Villa Achterwerk*-serie *Gebakken Mannetjes* te zien, gemaakt door de Vpro en het theatergezelschap Orkater. Meer info: (+31)(0)228-351111 of *www.zuiderzeemuseum.nl* RS

→ STAPELTJE SECUNDAIR

Brabant Strip Magazine 111
Opent met tien pagina's Martin Lodewijk. Aan de orde komen de kwantiteit en diversiteit van Lodewijks productie, het ontstaan van de strip *Agent 327* en zijn optredens in België. Verder een dubbelgesprek met Dirk Stallaert en Robert Merhottein over hun samenwerking bij het maken van de strip *Kiekeboe*. TdK
Meer info: Berreweide 34, 1840 Londerzeel, België
of *www.brabantstrip.be*

Zozolala 132
In het redactioneel wordt melding gemaakt van de wens om enerzijds te willen aansluiten bij de actualiteit en anderzijds vergeten reeksen opnieuw 'af te stoffen'. Die mix lijkt in dit nummer succesvol te zijn toegepast. Met artikelen over Erik de Graaf, Sandra de Haan en Nicolas de Crécy worden actuele stripmakers belicht en François Bourgeon en in iets mindere mate Juanjo Guarnido wordt teruggekeken op hun prestaties. TdK
Meer info: Postbus 344, 3720 AH Bilthoven of *zozolala@antenna.nl*

→ EIGEN BEHEER

Incognito-reeks 15
Robin Schouten is de uitgever van de *Incognito-reeks* waarvan sinds 2000 ieder kwartaal een deeltje verscheen. In *De zwarte ijscoman*, het definitief laatste deeltje, levert Schouten voor het eerst ook een bijdrage door het deels schrijven van het scenario. De tekeningen zijn van de hand van Erik Wielaert. Het verhaal speelt zich af in het Amerika van midden jaren vijftig en kent een aantal verrassende, maar soms wat gezochte wendingen. TdK
Meer info: Bergblauwstraat 296, 1503 ML Zaandam of
incognito@comic.com

De provincie 1
'Een magazine voor strips & aanverwante ergernissen' meldt het onderschrift van een nieuw, in zwart/wit uitgevoerd blad dat een podium wil bieden voor alle geledingen van de stripwereld. 'Van kunstzinnige kronkels tot de nieuwe *Suske en Wiske*', aldus Joke Noppers in het begeleidend schrijven van de redactie. Het blad wordt slecht gekopieerd uitgebracht op A5-formaat en wordt voornamelijk in het oosten van het land verspreid. De tekentechnisch meest interessante bijdrage is van Joost Eijkholt. TdK
Meer info: (+31)(0)53-4895087 (vragen naar Joke)
of *itsajoke@zonnet.nl*

→ WINNEN

En wat gaan we doen deze Kerst? Bij de schoonouders op visite, de meubelboulevard bezoeken of toch maar *Stripschrifts Grote Kerstpuzzel* oplossen? In dit dubbeldikke kerstnummer hebben we maar liefst 35 stripkerstmannen afgebeeld. Aan u de opdracht ze ter herkennen. We vragen het volgende:

Noem van zoveel mogelijk afgebeelde stripkerstmannen de tekenaar(s) en zo mogelijk de serie waaruit ze komen.

Zo kunt u voor iedere kerstman 2 punten verdienen. Om de puzzelaars met een toepasselijke prijs te belonen, hebben we maar liefst 20 **Jan van Haasteren**-puzzels van 1000 stukjes beschikbaar voor de inzendingen met de meeste punten. De puzzels zijn ter beschikking gesteld door Jumbo.

Stuur de oplossing
vóór 15 januari 2004 aan
Stripkerstman-
prijsvraag
Postbus 84206
3000 CE Rotterdam
of naar **winnen@stripschrift.nl**

Als meerdere inzenders hetzelfde aantal punten scoren, gaan we – indien noodzakelijk – loten. De winnaars maken we in een volgend nummer bekend. Maximaal één inzending per adres, medewerkers van Stripschrift en hun familie zijn uitgesloten van deelname en discussiëren over de uitslag doen we natuurlijk niet.

Uitslag Dick Bos-prijsvraag Stripschrift 354:
Was de vraag te moeilijk? Wij weten het niet, maar feit is dat er slechts twee goede antwoorden zijn binnengekomen. Wij vroegen naar de naam van de held van Alfred Mazure op wiens avonturen verschillende *Dick Bos*-verhalen zijn gebaseerd. Wij zochten niet 'De chef', een veelvuldig gegeven antwoord, maar de naam Bruce Hunter (zie ook het artikel in *Stripschrift 348*). Het boek *De wereld van Dick Bos* sturen wij naar **Ed Hengeveld** (Wijk bij Duurstede) en **Rian van de Sande** (Zoetermeer). *Van harte gefeliciteerd!*

HET VAK

DEZE RUBRIEK IS BESTEMD VOOR MUTATIES IN HET ROERIGE STRIPWERELDJE, ALSMEDE VOOR MELDINGEN VAN OVERLIJDEN, FUNCTIEWIJZIGINGEN, WISSELINGEN VAN UITGEVER OF DISTRIBUTEUR, VERHUIZINGEN... HIER LEEST U ER ALLES OVER. STUUR MUTATIES AAN **HETVAK@STRIPSCHRIFT.NL** OF NAAR POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM.

›WAARHEEN?

Scenarist zoekt tekenaar. De Vlaamse **Yorick Martens** heeft een compleet afgewerkt script liggen, maar ontbeert nog een geschikte tekenaar of tekenares. Geïnteresseerden kunnen via *www.studioraven.com* (de site van tekenares Erika Raven) bekijken welke selectie-eisen er zijn en ook meer informatie over het verhaal vernemen. Behalve Yorick aan een geschikte kandidaat helpen, biedt de site ook voor andere zoekenden op dit vakgebied de mogelijkheid om met elkaar in contact te treden.

Stripgidsdagen-organisator en VTM-journalist **Patrick van Gompel** heeft de Stripvos uitgereikt gekregen. Het is een prijs die het Vlaamse Onafhankelijk Stripgilde sinds 2002 aan een persoon of instelling toekent die zich in het verleden verdienstelijk heeft gemaakt voor de Vlaamse stripwereld. Begin jaren tachtig startte Van Gompel als stripjournalist voor de radio. Zijn eerste recensies schreef hij voor het tijdschrift Spetters. Sinds 1985 is hij jurylid van de Stripgidsprijs en ondertussen maakt hij ook deel uit van de Commissie Strips van het Vlaams Fonds voor de Letteren. De eerste Stripvos ging vorig jaar naar *Nero*-vader Marc Sleen.

›WAARVOOR NIET?!

In 1999 publiceerde het Duitse stripinformatieblad **Reddition** een artikel over Marten Toonder. In de bewuste bijdrage werd vermeld dat Toonder in 1997 het tijdige met het eeuwige had verwisseld. In de jubileumbijlage van *Reddition* (het blad bestaat twintig jaar) trekt men nu het boetekleed aan en publiceert men een ingezonden brief van Marten Toonder over dit voorval.

MARTEN TOONDER

Eyrefield Lodge 27-12-'99

Mr Volker Hamann
Edition Alfons
Heederbrook 4-e
25355 Barmstedt
GERMANY

Dear Mr Hamann,

Via my grandson I received your publication Reddition, and I was most impressed by its quality both of presentation and of editorial matter.

According to the complimentary article dedicated to me and my work, I died some years ago. This surprised me somewhat, so I have risen from my grave in order to prove by this letter that I'm still very much alive.

Wishing you every success with your magazine,

Yours sincerely,

MARTEN TOONDER

Church Road, Greystones, (Co. Wicklow) Ireland

ADVERTENTIE

PRIMAMEDIA

De nieuwe avonturen van

Tiels Flipje

zowel soft- als hardcover

Deel 1 Tiels Flipje
en de bevroren bloesems
softcover ISBN 9077217010
hardcover ISBN 9077217029

Deel 2 Tiels Flipje
en de vrolijke vruchten
softcover ISBN 9077217045
hardcover ISBN 9077217053

Verkoopprijs softcover Euro 6,50
Verkoopprijs hardcover Euro 9,50

Te bestellen via de website

www.primamedia.nl

Van deel 2 zijn nog enkele van de in 250 stuks geproduceerde special editie te koop.

Bel ons hierover

0318-528242

→ HARRY'S POSTZEGELHOEKJE

Tien jaar geleden verzorgden de Franse posterijen de uitgave van twaalf door stripmakers ontworpen zegels en ze gaven daarmee een feestelijk en filatelistisch accent aan naam-, verjaar- en Kerstdagen. Claire Wendling en Olivié openden het blok met respectievelijk een fraaie in herfstkleuren uitgevoerde gelukwens en een clowneske afbeelding met vrolijke confetti voor de naamdag. Colman en Sorel kwamen voor het thema 'jarig' helaas niet verder dan de afbeelding van hun eigen stripfiguur met onvermijdelijke verjaardagstaart. Thiriet, Etienne Davodeau en Johan de Moor maakten dit goed door speels communicatieve elementen te verwerken in hun bijdragen: 'Félicitations' zegt de brief die Kobe de Koe lachend, maar ook met een traan openmaakt. Mezzo, Nicolas de Crécy, Florence Magnin, Thierry Robin en Prugné wierpen zich op de feestdagen. Deze artiesten vervielen niet in clichés als kerstbomen, goedlachse kerstmannen, overdadige sneeuw, rendieren en cadeautjes. Evenmin is er sprake van religieuze afbeeldingen met herders, kerstengelen of de heilige familie. Hun wensen waren er niet minder vriendelijk om: 'Joyeux Noël!' HW

Land van herkomst:
Frankrijk
Jaar van uitgifte: 1993
Cataloguswaarde:
€1,00 per stuk

31

32

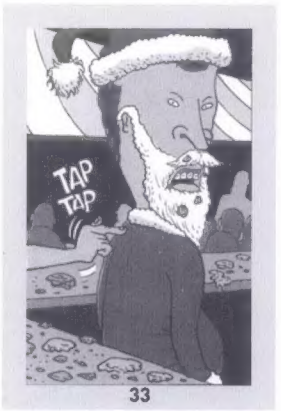

33

34

35

STRIP SCHRIFT
Jaargang 35
Nummer 9-10
(356-357)
december 2003

's Werelds oudste stripinformatieblad verschijnt 10 maal per jaar en wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie.

Redactie
Teus de Kruijf, Arco van Os, Rik Sanders, Rich Thomassen,

Medewerkers
Olav Beemer, Ben Bits, Ruud Booms, Peter Breedveld, Pieter van Cleef, Madev, Frank Madsen, Willard Mans, Jeroen Mirck, Richard Mook, Dirk Stallaert, Dieter Verbeeck, Alexandra Verburg, Rudy Vrooman, Harry Wibier, André Wijntjes

Omslag
Jan van Haasteren

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
t 010-2201063
f 010-4210608
e redactie@stripschrift.nl

Abonnementen
Administratie Stripschrift
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
e administratie@stripschrift.nl
Een abonnement omvat 10 nummers en wordt daarna telkens stilzwijgend verlengd. Eventueel gemiste nummers zijn te bestellen via onze Back Issue Service.
Maak het juiste bedrag over op girorekening 9347590 ten name van Stichting Uitgeverij Stripstift te Rotterdam.
Nederland €39,50
België €42,00
Other countries €55,00
IBAN NL56 PSTB 0009 3475 90
SWIFT/BIC PSTBNL21
Bedragen zijn inclusief 6% BTW
Opzeggingen schriftelijk richten aan de uitgever, uiterlijk twee nummers voor het aflopen van het abonnement.

Reprorecht
Het overnemen, maar ook het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie.

Materiaal
Ongevraagd toegestuurd materiaal wordt niet geretourneerd.
De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs.

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opmemen met de uitgever, of e-mailen naar adverteren@stripschrift.nl

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Het Raadsel, Amsterdam-Merksem

STRIPSTIFT
Stichting Uitgeverij Stripstift
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
t 010-2201063
f 010-4210608
e uitgever@stripschrift.nl
w www.stripschrift.nl
KvK Rotterdam 24335843

Stripschrift wordt uitgegeven in opdracht van Het Stripschap. Leden van Het Stripschap krijgen € 1,25 korting op de abonnementsprijs.

ISSN 0165-845X

Marc Sleen

HET EINDE VAN NERO

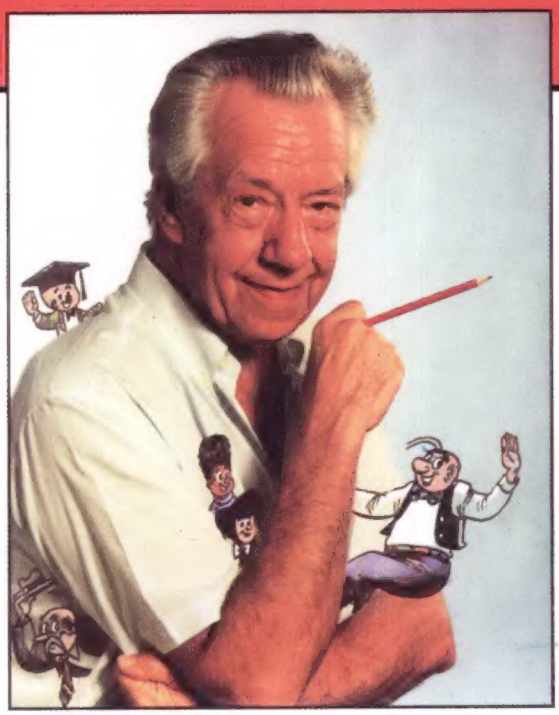

FOTO MADEV

Op 31 december 2002 verscheen de laatste aflevering van *Nero* in de kranten. Op 5 december 2003 presenteerde Standaard Uitgeverij op feestelijke wijze dit 217e verhaal – *Zilveren tranen* – in boekvorm. Daarmee werd een periode van 56 jaar afgesloten waarin Nero een groot strippubliek vermaakte met zijn avonturen.
De koek is op.
Het boek is dicht.
Maar *Nero*-albums kunnen gelukkig steeds opnieuw worden opengeslagen.

De redactie van *Stripschrift* bedankt Marc Sleen voor zijn niet te onderschatten bijdrage aan de Nederlandstalige stripwereld.

IK, DE GROOTSTE AHA PIRAAT ALLER TIJDEN!
IK, DIE DE ZEESLAGEN WON BIJ TRAFALGAR, ABOEKIR EN AHA BOMMERSKONTE!
120
ZELFS ALS KERSTMAN WORD IK NIET MEER AU SÉRIEUX AHA GENOMEN!
IK, DE MEEST GELIEFDE STRIPFIGUUR UIT AHA NEDERLAND! IN MAART 1973 DOOR STRIPSCHRIFT UITGEROEPEN TOT AHA STRIPFIGUUR VAN 'T AHA JAAR!
AHA, AHA EN AHA!
IK BEN GEWOON AHA WOEDEND!!

Prettige feestdagen!